

Ruokaruoka, kirjakirja ja kotikoti

Suomen kielen toistosanakonstruktion merkitysten tarkastelua.

Pro gradu -tutkielma
Vilma Vartiainen
Suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto,
suomen kieli
Helsingin yliopisto
Huhtikuu 2019

Tiedekunta – Fakultet – Faculty Humanistinen		Koulutusohjelma – Utbildningsprogram – Degree Programme Suomen kielen ja suomalais-ugrilaisien kielten ja kulttuurien maisteriohjelma	
Opintosuunta – Studieinriktning – Study Track Suomen kieli			
Tekijä – Författare – Author Vilma Vartiainen			
Työn nimi – Arbetets titel – Title <i>Ruokaruoka, kirjakirja ja kotikoti.</i> Suomen kielen toistosanakonstruktion merkitysten tarkastelua.			
Työn laji – Arbetets art – Level	Aika – Datum – Month and year	Sivumäärä – Sidoantal – Number of pages	
Pro gradu -tutkielma	Huhtikuu 2019	82	
Tiivistelmä – Referat – Abstract			
<p>Työssä tarkastellaan yhdyssanoja, joissa lekseemi toistuu kaksi kertaa samanlaisena. Tarkastelussa on toistosubstantiiveja, -adjektiiveja sekä -verbejä (esim. <i>kirjakirja, vanhavanha, juostajuosta</i>). Analyysi keskittyy pääosin toistosanojen merkityksiin, mutta työssä tehdään katsaus myös toistosanojen poikkeukselliseen rakenteeseen. Aineistona on 162 toistosanaesiintymää, jotka kattavat 94 erilaista toistosanaa. Työssä selvitetään, onko tietyistä sanaluokista muodostettujen toistosanojen ja tiettyjen merkitysten välillä havaittavissa säännönmukaisuuksia. Lisäksi tarkastellaan toistosanarakenteen produktiivisuutta.</p> <p>Työn teoreettisena taustana on konstruktiokielioppi, ja toistosanarakenne nimetään toistosanakonstruktioksi. Lisäksi analyysissa on hyödynnetty prototyypiteoriaa sekä sen sovelluksia fennistiikassa, kielen analogisuuden teoreettista kuvausta sekä teoriaa kielen ikonisuudesta. Aineistoa tarkastellaan aina niin laajassa kontekstissa kuin on merkityksen tulkinnan kannalta tarpeellista – yleensä hieman virkettä laajemmassa kontekstissa.</p> <p>Analyysi jakautuu kahteen osaan toistosanojen merkitysten perusteella: prototyypisyyttä korostaviin ja intensifioiviin toistosanoihin. Prototyypisyyttä korostavat toistosanat jakautuvat kolmeen alaryhmään: pelkkää prototyypisyyttä korostaviin, varsinaista tai kirjaimellista merkitystä korostaviin sekä vanhanaikaisuutta tai vanhempaa tarkoitetta korostaviin toistosanoihin. Toiston myötä lisääntynyt tarkoitteen jokin sellainen ominaisuus, joka tekee tarkoitteesta prototyypisemmän kyseisessä kontekstissa.</p> <p>Myös intensifioivat toistosanat on mahdollista tulkita prototyypisyyttä korostaviksi, mutta ne on kuitenkin erilaisen luonteensa takia erotettu omaksi merkitysryhmäkseen. Intensifioivissa toistosanoissa korostuu prototyypisyyttä konkreettisempi ominaisuus, kuten määrä tai intensiteetti.</p> <p>Analyysi osoittaa, että prototyypisyyden korostaminen on hieman intensifointia yleisempi toistosanan merkitys, mutta ero ei ole huomattava. Toistosanat ovat luonteeltaan ikonisia: kun kielenaineiden määrä kasvaa, myös kielenulkoisessa maailmassa kasvaa jokin tarkoitteen ominaisuus. Kasvava ominaisuus vaihtelee. Lisäksi toistosanan kontekstissa esiintyy usein jokin vertailukohta, johon toistosana vertautuu. Konstruktiio on määräluokkansa puitteissa produktiivinen ja esiintyy pääosin normittamattomassa, puheenomaisessa tekstissä.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords toistosana, toistoyhdyssana, konstruktiokielioppi, sananmuodostus, prototyypisyys			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited Suomalais-ugrilainen ja pohjoismainen osasto			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

SISÄLLYS

1	Johdanto	1
1.1	Tutkimuskysymykset.....	1
1.2	Aineisto	2
1.2.1	Aineiston keruu	3
1.2.2	Aineiston laatu	4
2	Toistosanojen aiempi tutkimus.....	5
2.1	Toistosanojen tutkimus suomen kielessä	6
2.2	Toistosanojen tutkimus muissa kielissä	7
3	Metodi ja teoreettinen viitekehys	7
3.1	Metodi	8
3.2	Konstruktiokielioppi.....	9
3.3	Keskeiset käsitteet	10
3.3.1	Konstruktio.....	10
3.3.2	Reduplikaatio	16
3.3.3	Prototyypisyys.....	18
3.3.4	Kielen ikonisuus.....	19
3.3.5	Metafora	21
4	Toistosanojen rakenteesta	22
4.1	Sananmuodostus	23
4.2	Produktiivisuus	24
4.3	Analogia	27
4.4	Variaatio	31
4.5	Kohosteisuus ja metateksti	33
5	Prototyypisyyttä korostavat toistosanat	36
5.1	Pelkän prototyypisyyden korostaminen	38
5.2	Varsinaisen tai kirjaimellisen merkityksen korostaminen.....	43
5.3	Vanhemman tarkoitteen tai vanhanaikaisuuden korostaminen	47
5.4	Toistosanan leksikaalistuminen – <i>kotikoti</i>	50
5.5	Yhteenvedo prototyypisyyttä korostavista toistosanoista	54
6	Intensifioivat toistosanat	58
6.1	Intensifioivat toistoverbit	59
6.2	Intensifioivat toistoadjektiivit.....	65
6.3	Intensifioivat toistosubstantiivit	67
6.4	Yhteenvedo intensifioivista toistosanoista	71
7	Lopuksi	72
	Lähteet.....	77

Liite 1: Luettelo aineiston toistosanoista ja niiden lähteistä.

1 Johdanto

Kieleen tulee päivittäin uusia ilmaisuja. Jotkut niistä jäävät yhden hetken tilapäismuodosteiksi, osa päättyy aikanaan sanakirjaan asti. Jotkut ovat käytössä vain pienellä ryhmällä, jotkut ovat kaikkien yhteisiä. Tartun tässä työssä yhteen suomen kielen ilmaisutyyppiin, joka tuottaa kieleemme uusia sanoja. Ilmaisun alkuperä tai tulevaisuus eivät ole selvillä tai kenties selvitetävissäkään, mutta tässä työssä pureudun nykyhetkeen.

Tarkastelen työssäni sellaista suomen kielen yhdyssanatyyppiä, jossa yksi lekseemi toistuu samanlaisena kaksi kertaa. Tällaisia yhdyssanoja ovat esimerkiksi *kotikoti* ja *ruokaruoka*, ja nimitän niitä tässä työssä **toistosanoiksi**. Tarkastelussa ovat erityisesti toistosanojen merkitykset, mutta teen myös katsauksen toistosanojen rakenteeseen.

Toistosanojen merkitysten lisäksi rakenne on huomionarvoinen erityisesti kahdesta syystä. Ensinnäkin toistosanan rakenne poikkeaa suomen kielen tavanomaisesta yhdyssanarakenteesta, jossa yhdyssana muodostuu kahdesta tai useammasta lekseemistä, jotka ovat keskenään erilaiset. Toiseksi toistosanojen rakenne on pitkälti ikoninen ja näin ollen motivoituneessa yhteydessä merkitykseen. Tarkastelen toistosanan rakennetta ja merkitystä konstruktioikieliopin näkökulmasta.

Aloitän esittelemällä tutkimuskysymykseni ja aineistoni. Luvussa 2 teen katsauksen toistosanojen aiempaan tutkimukseen, jota kuitenkin erityisesti suomen kielestä on vähäisesti. Luvussa 3 esittelen työn teoreettisen viitekehyksen sekä käyttämäni metodin. Lisäksi esittelen työni kannalta olennaisimmat käsitteet, joita hyödynnän analyysiluvuissa.

Neljännessä luvussa tarkastelen toistosanan rakennetta ja variaatiota sekä pohdin toistosanoja ilmiönä analogian näkökulmasta. Lisäksi teen katsauksen toistosanarakenteen produktiivisuuteen. Luku 5 keskittyy prototyypisyyttä korostaviin toistosanoihin, ja luvussa 6 tarkastelussa ovat intensifioivat toistosanat. Päätäntöluvussa kokoan havaintoni yhteen.

1.1 Tutkimuskysymykset

Pyrin työssä selvittämään vastauksen seuraavaan kolmeen tutkimuskysymykseen:

1. Mitä eri merkityksiä toistosana voi kantaa?
2. Millä ehdoin toistosanan rakenne on produktiivinen?

3. Onko havaittavissa säännönmukaisuuksia eri sanaluokkien jakautumisessa toistosanojen merkityksen mukaan?

Ensimmäiseen kysymykseen olen jo vastannut kandidaatintutkielmassani (2016), mutta syvennän tässä työssä aiempaa näkemystäni. Lisäksi mukana ovat kandidaatintutkielmasta poiketen myös verbit, joten tuloksena on kattavampi kuvaus. Havainnollistan aineistosta esiin nousevia merkityksiä analyysissa esimerkein. Pyrin ryhmittelemään aineiston kahteen päämerkityksryhmään: prototyypillisyyttä korostaviin ja intensifioiviin toistosanoihin. Jako on jossain määrin keinotekoinen, mutta kuitenkin selkeästi havaittavissa aineistosta.

Toisena tutkimusongelmanani on selvittää, kuinka produktiivinen toistosanan rakenne on. Tarkastelen, onko havaittavissa joitain säännönmukaisuuksia, joiden puitteissa toistosanoja voi muodostaa. Lähestyn aihetta tarkastelemalla erilaisia produktiivisuuden ehtoja. Lisäksi käsittelen, miten analogian eli mallivaikutuksen rooli näyttäytyy toistosanojen muodostamisessa.

Kysymystä 3 tarkastelen kvantitatiivisella analyysillä, joskin merkitysten jaottelun pohjana on puhtaasti kvalitatiivinen analyysi. Selvitän, onko sanaluokkien jakautuminen merkitysten välillä satunnaista, vai muodostetaanko tiettyä merkitystä kantavat toistosanat tyypillisesti tietyn sanaluokan sanoista.

1.2 Aineisto

Käytän tässä työssä osittain samaa aineistoa kuin kandidaatintutkielmassani. Tässä tutkielmassa hyödynnettävän aineiston koko on 162 toistosanaesiintymää ja 94 erilaista toistosanaa. Kaikki aineiston esimerkit ovat aidoista kielenkäyttötilanteista, eli en ole keksinyt toistosanoja itse.

Aineistossani on substantiiveja, adjektiiveja sekä verbejä. Olen jättänyt adverbiesiintymät (esim. *nytnyt*, *ulkonaulkona*) pois aineistosta, vaikka myös adverbeista muodostetaan toistosanoja. Niitä oli kuitenkin vähän verrattuna muihin sanaluokkiin, eikä niiden toisto ole merkitykseltään ja laadultaan aivan samantyylistä kuin muun aineiston.

Kerron seuraavissa alaluvuissa aineiston keruutavasta sekä aineiston laadusta. Keräystapa vaikuttaa olennaisesti siihen, millaisia tulkintoja pystyn aineistosta tekemään. Aineiston laatu taas kertoo muun muassa toistosanojen tyypillisestä rekisteristä.

1.2.1 Aineiston keruu

Olen päättänyt keräämään aineiston kokonaan itse pääosin verkosta Google-hakukoneella, koska eri korpusten hakuja ei pysty rajaamaan toistosanojen rakenteen perusteella. Aktiivisen keruun lisäksi olen ottanut aineistooni toistosanoja, joihin olen törmännyt sattumalta. Olen kerännyt aineistoa kahdella eri menetelmällä. Kuullessani toistosanan puheessa olen kirjoittanut sen ylös ja hakenut sitä myöhemmin verkosta kirjoitetussa muodossa. Toiseksi olen hakenut täsmähauilla sellaisia toistosanoja, jotka oman kielitajuni ja toistosanojen tuntemuksen perusteella olisivat todennäköisiä toistosanoja. Keruumenetelmästä seuraa tiettyjä tutkimukseen vaikuttavia seikkoja, joita käsittelem seuraavassa.

Toistosanoja esiintyy havaintojeni mukaan huomattavasti yleisemmin puheessa kuin kirjoitetussa tekstissä. Sama havainto on tehty englannin kielen vastaavista toistosanoista (Ghameshi, Jackendoff, Rosen & Russell 2004). Olen kuitenkin päättänyt ottamaan aineistoon ainoastaan kirjoitetussa muodossa olevia esiintymiä kahdesta syystä. Ensinnäkin valmiiksi litteroitua materiaalia ei olisi ollut mahdollista kuunnella niin paljon, että aineistoa olisi saanut kerättyä riittävästi. Toiseksi muistiin paneminen kuulemisen yhteydessä spontaaneissa puhetilanteissa olisi ollut ongelmallista kontekstin kirjaamisen vuoksi. Kirjoitetusta tekstistä poimiminen mahdollistaa, että kontekstia on mahdollista ottaa mukaan tulkinnan kannalta tarvittava määrä.

Se, kuinka monta esiintymää tietyistä toistosanasta on päättänyt aineistoon, on oma valintani. Esimerkiksi toistosanasta *kotikoti* löytyisi varmasti kymmeniä ja jopa satoja esiintymiä helposti, mutta olen valinnut aineistoon kuitenkin vain 12 esiintymää. Diskurssintutkimuksessa on puhuttu saturaatiopisteestä eli kylläntymisestä. Ajatellaan, että aineistoa on riittävästi silloin, kun aineiston määrän lisääminen ei enää tuo ilmi uusia havaintoja, vaan aiemmat havainnot toistuvat. (Mäntynen & Pietikäinen 2009: 160–161.) Olen aineistoa kerätessäni havainnoinut, mikä määrä on riittävä kuvaamaan kyseistä toistosanaa. Jos toistosana on vaikuttanut todella yleiseltä, ja esiintymiä on löytynyt helposti lähemmäs kymmenen, olen usein valinnut aineistoon ainakin kaksi esiintymää.

Hakutapa estää tiettyjen toistosanojen löytymisen, vaikka niitä olisikin tiettävästi olemassa. Hakutuloksiin saattaa esimerkiksi nousta osumia, joissa sanaa on toistettu useammin kuin kaksi kertaa peräkkäin. Hakukoneen hankaluudet aineiston keruussa eivät vaikuta olennaisesti tuloksiin, mutta jotkin potentiaaliset toistosanat eivät ole välttämättä nousseet esiin eivätkä ole siis päätyneet aineistoon.

Hakutavan vuoksi verbit ovat pääosin perusmuodossa. Aineiston keruun kannalta on ollut tehokkaampaa keskittää haut vain tiettyihin muotoihin, eikä pyrkä löytämään satunnaisia finiittisiä verbejä. Keruun perusteella infiniittiset toistoverbit vaikuttavat yleisemmiltä, joten olen päätenyt tarkastelemaan suurimmaksi osin niitä.

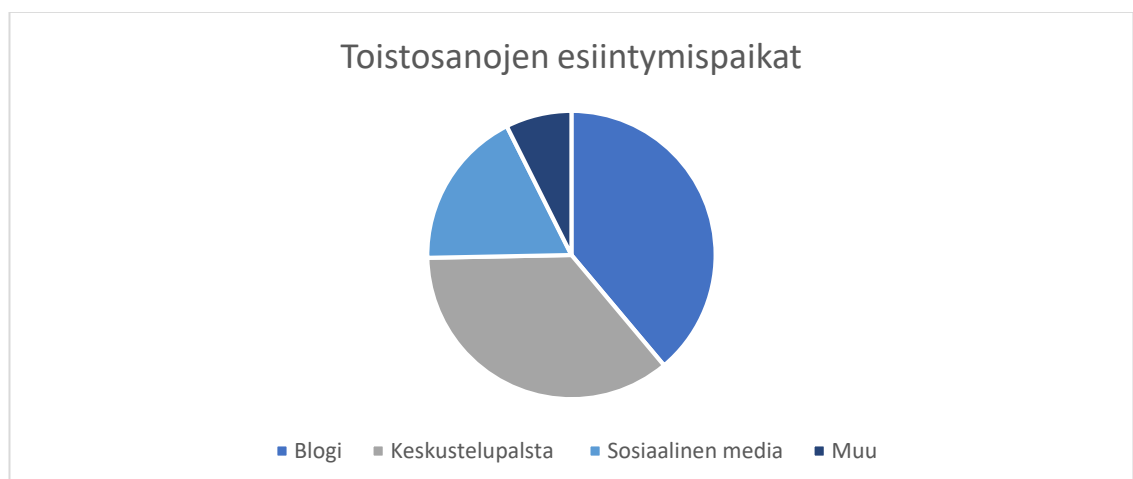
Vaikka keruutapa rajaakin pois esimerkiksi mahdollisuuden kvantitatiiviseen tai diakroniseen analyysiin, aineisto on kuitenkin riittävä ja toimiva kvalitatiiviseen analyysiin. Aineisto saattaa vääristää toistosanojen merkitysten prosentuaalista jakautumista, mutta se ei kuitenkaan vääristä havaittavissa olevia toistosanojen merkityksiä.

1.2.2 Aineiston laatu

Internetistä kerätty aineisto on epäsystemaattinen ja sattumanvarainen, ja aineiston kokonaismäärää on mahdoton arvioida. Siksi en pyri tekemään päätelmiä esimerkiksi toistosanarakenteen yleisyydestä.

Huomattavan suuri osa aineistostani edustaa epämuodollista, normittamatonta puheenomaista kielimuotoa, josta käytän ilmaisuja puhekieli ja puhekielinen. Aineisto ja tarkat esiintymispaikat ovat nähtävissä liitteestä 1. Esittelen seuraavassa, millaisilla eri alustoilla toistosanoja esiintyy, ja miksi tästä seuraa, että aineisto on pääosin puhekielinen.

Kuviossa 1 kuvataan, missä aineiston toistosanat ovat esiintyneet. Keskustelupalstaksi on laskettu kaikki verkossa sijaitsevat ensisijaisesti keskusteluun tarkoitetut alustat. Blogit voisi hahmottaa myös osaksi sosiaalista mediaa, mutta olen päätenyt erottamaan ne kahdeksi eri kategoriaksi, koska blogikirjoituksissa ja niiden kommenttiosioissa esiintyvät toistosanat korostuivat selvästi. Kategoriassa muu on satunnaisia esiintymiä eri alustoilta: lehdistä, sarjakuvasta, pikaviesteistä sekä romaanissa esiintyneestä dialogista.

Kuvio 1. Toistosanojen esiintymispaikat.

Lähes kaikkien esiintymisalustojen tyypillinen tekstimuoto on puhekielinen. Ainoan poikkeuksen tekevät Muu-kategorian kaksi uutista ja viisi lehden muilla palstoilla, kuten kolumnissa, esiintynyttä toistosanaa. Aineiston perusteella voi siis sanoa, että toistosanoja esiintyy tällä hetkellä äärimmäisen harvoin normitetussa tekstissä.

Hieman yllättäenkin blogit ja blogien kommenttiosiot nousivat yleisimmäksi esiintymispaikaksi. Blogit ovat sosiaalisen median kaltaisia alustoja, ja blogien kommenttiosiot taas muistuttavat keskustelupalstaa. Toki myös keskustelupalstat voisi mieltää sosiaaliseksi mediaksi, joten kaiken kaikkiaan esiintymisalustojen jaottelu on hankalaa. Blogeissa ja niiden kommenttiosioissa esiintyneet toistosanat erottuivat kuitenkin niin isoksi ryhmäksi, että olen halunnut nostaa ne erikseen.

Esiintymisalustoista ei voi tehdä pitkälle vietyjä päätelmiä, mutta kenties blogien yleisyys esiintymisalustana saattaa kertoa jotain toistosanojen käyttäjästä. Blogit ovat todennäköisesti suosituimpia melko nuorten käyttäjien keskuudessa. Keskustelupalstoilla tai blogeissa ei korostu mikään tietty aihealue, vaan aiheita on yleisestä keskustelusta erilaisiin harrastuksiin. Tämän aineiston perusteella toistosanoja ei voi siis rajata vain tietyn aihepiirin ilmiöksi.

Kokonaisuudessaan aineisto edustaa sellaista kirjoitettua kielimuotoa, joka on lähellä puhekieltä – lähempänä kuin monet muut kirjoitetun kielen genret. Vaikka tilanne onkin tällä hetkellä tämänlainen, tulevaisuudesta ei voi sanoa. Toisinaan puhekieliset ilmaukset ja rakenteet siirtyvät normitettuun kirjakieleen juuri epävirallisempien rekisterien kautta.

2 Toistosanojen aiempi tutkimus

Toisto kuuluu erottamattomana osana kieleen. Kielellistä toistoa esiintyy kaikissa maailman kielissä kaikenkokoisissa kielen yksiköissä (Inkelas & Zoll 2005:1). Siksi kielellisen toiston ilmenemismuodot ja samalla funktiot ovat valtavan moninaiset. Tässä tutkielmassa keskityn toistoon, jonka avulla luodaan kieleen uusia leksemejä.

Sekä toistoa että sananmuodostuksen erilaisia keinoja on tutkittu fennistiikassa monista eri näkökulmista. Tästä huolimatta työlläni ei ole varsinaisia esikuvia kahdesta syystä. Ensinnäkin toistosanoista on tarjolla vähäisesti tutkimusta – suomen kielestä ei

oikeastaan lainkaan. Toiseksi lähestyn toistosanojen semantiikkaa konstruktiokieliopin näkökulmasta, vaikka konstruktiokielioppi on perinteisesti mielletty erityisesti rakenteen kuvaukseen sopivaksi.

Teen seuraavassa katsauksen siihen, miten toistosanat näyttäytyvät tutkimuksen kentällä, ja miten oma työni asettuu aiemman toistosanatutkimuksen jatkoksi. Tarkastelen ensin toistosanojen kuvausta fennistiikassa ja sen jälkeen teen lyhyen katsauksen kansainväliseen toistosanojen tutkimukseen.

2.1 Toistosanojen tutkimus suomen kielessä

Vaikka toistoa on käsitelty eri näkökulmista, varsinaista kokoavaa katsausta suomen kielen erilaisista toiston funktioista ei kuitenkaan ole tehty. Suurimpana vaikuttimena omalle työlleni on Räsänen suomen toistokonstruktioita käsittelevä väitöskirja (2010).

Oma työni eroaa Räsänen (2010) tutkimuksesta, koska hänen tarkastelemissaan konstruktioissa on kahden saman sanan lisäksi ainakin yksi morfeemi, joka kuuluu osaksi rakennetta (esim. *uudelleen ja uudelleen, päivästä päivään*). Räsänen tarkastelemat toistokonstruktioit ovat siksi tyypiteltävissä syntaktisen muotonsa perusteella. Oma työni sen sijaan keskittyy semantiikkaan perustuvaan luokitteluun, vaikka teen myös katsauksen toistokonstruktioita rakenteellisiin piirteisiin. Räsänen työstä en olekaan hyödyntänyt varsinaisesti toistorakenteiden kuvausta, vaan ennemmin soveltavia tulkintoja esimerkiksi toiston ikonisuudesta ja laadusta.

Räsänen mainitsee toistosanat kahdessa yhteydessä. Hän sivuaa reduplikaation käsitettä ja antaa leksikaalisesta reduplikaatiosta esimerkkinä toistosanat. Toiseksi Räsänen käyttää toistosanoja esimerkkinä käsitellessään toistokonstruktiossa esiintyvien elementtien peräkkäisyyttä. Palaan reduplikaation käsitteeseen sekä toiston laatua koskevaan kysymykseen tuonnempana luvussa 3.3.2.

Isossa suomen kieliopissa (ISK) on huomioitu toistosanat ja esitetty myös lyhyet luonnehdinnat niiden merkityksistä. Nimityksenä on ISK:ssa käytetty **toistoyhdyssanaa**. ISK on tällä hetkellä laajin yksittäinen deskriptiivinen kuvaus suomen kielestä, joten on huomionarvoista, että toistosanat on nostettu siinä esille. ISK:ssa kuitenkin esimerkiksi toistoadjektiivit nimetään kategorisesti merkitykseltään intensifioiviksi ja toistosubstantiivit taas prototyyppisyyttä korostaviksi. (ISK, määritelmät; ISK § 424.) On ymmärrettävää, että ilmiötä ei voida kuvata kovin yksityiskohtaisesti. Työni yksi tavoite onkin tarkentaa ISK:ssa esitettyä kuvausta.

Laajin yksinomaan suomen kielen toistosanoista tehty katsaus on tietävästi kandidaatintyöni (Vartiainen 2016), josta otan vaikutteita tähän työhön. Olen esimerkiksi käyttänyt kandidaatintyössä tekemääni merkitysjaottelua tämän työn pohjana.

2.2 Toistosanojen tutkimus muissa kielissä

Kansainvälisessä toistosanoja sivuavassa tutkimuksessa on keskitytty Räsänenin tutkimuksen tavoin syntaktiseen näkökulmaan semanttisen sijaan (ks. esim. Lindström 1999; Persson 1974). Eniten omaa tutkimustani vastaavaa tarkastelua esiintyy vain mainintoina. Englannin kielessä toistosanoja vaikutetaan käytettävän melko samanmerkityksisesti kuin suomessa, ja olenkin siksi hyödyntänyt jonkin verran englannin kieleen keskittyvää tutkimusta. Englannissa ilmiötä on luonnehdittu jopa melko yleiseksi, ja siitä on havaintoja 1970-luvulta lähtien (Ghomeshi ym. 2004).

Syntaktisen näkökulman lisäksi kansainvälisellä kentällä on tutkimusta toiston kieliopillisista tehtävistä. Myös toistosanoja vastaavalla toistolla on monissa kielissä kieliopillisia tehtäviä, jolloin puhutaan grammaattisesta reduplikaatiosta. Toistosanoja vastaavalla toistolla voidaan muodostaa esimerkiksi monikko. Esimerkiksi Australiassa puhuttavan warlpirin kielessä *kamina* tarkoittaa yhtä tyttöä ja *kamina-kamina* taas tyttöjä monikossa (Inkelas & Zoll 2005: 1).

Englanninkielisessä tutkimuksessa toistosanoista on ilmiönä käytetty nimitystä **contrastive focus reduplication** (vertaileva reduplikaatio), mikä jo nimityksensä puolesta olettaa, että toistosanojen yhteydessä esiintyy aina jokin vertailukohta, johon toistosana vertautuu. Englannin kielessä näin saattaa olla, mutta suomen kielessä vertailukohta ei ole ainakaan eksplisiittisesti esitettyä pakollinen.

Tämän työn tarjoama semanttinen näkökulma antaa uutta tietoa toiston eri tehtävistä. Analyysi tarjoaa vertailevan näkökulman muihin kieliin nähden: monissa kielissä toistosanoilla on kieliopillinen tehtävä, mutta suomessa ilmiö on semanttinen. Lisäksi toistosanat antavat uudenlaista tietoa eri sanaluokkien käyttäytymisestä, mikä käy ilmi myöhemmin analyysissa.

3 Metodi ja teoreettinen viitekehys

Esittelen tässä luvussa niitä metodisia ja teoreettisia lähtökohtia, joihin analyysini luvuissa 5 ja 6 pohjaa. Lisäksi esittelen termistön, jota käytän analyysissa. Työn olennaisena

vaikuttimena on konstruktiokielioppi, joten teen lyhyen katsauksen sen asemaan kielentutkimuksessa.

3.1 Metodi

Aineiston keruutapa (ks. luku 1.2.1) asettaa työlleni tiettyjä rajoitteita. En voi tehdä tulkintoja ilmiön yleisyydestä tai muutoksesta, joten analyysi on synkronista ja pääosin kvalitatiivista. Tarkastelen merkitysryhmiä yksittäisten esimerkkien avulla, ja kokoan havainnot yleisemmällä tasolla yhteen. Yhteenvedoissa hyödynnän kvantitatiivista analyysia.

Pyrin tuomaan esimerkeillä ilmi, millaisia erilaisia toistosanoja kussakin ryhmässä on. Tarkastelen pääosin ryhmän tyypillisiä toistosanoja, mutta tuon ilmi myös harvinaisempia tapauksia. Esimerkeistä saa kattavan kuvan erityyppisistä ja erimerkityksisistä toistosanoista. Esitän toistosanat aina kontekstissaan, koska kontekstilla on suuri ja usein välttämätön merkitys toistosanojen merkityksen tulkinnassa.

Pitkään sekä kognitiivisessa kieliopissa että konstruktiokieliopissa analyysissa käytettiin itse keksittyjä esimerkkejä. Sittenmin tavasta on osittain luovuttu ja siirrytty esimerkiksi korpusten käyttöön. Vaikka oma tutkimukseni ei olekaan varsinainen korpustutkimus aineiston keruutavan takia, tutkimukseni kuitenkin muistuttaa pitkälti korpustutkimusta, koska esimerkit on kerätty aidoista kielenkäyttötilanteista. Korpustutkimus onkin yleinen metodi fennistiikan konstruktiokielioppiperinteessä, joka kylläkin on verrattain lyhyt (Kotilainen 2007: 28). Kuten mainitsin jo luvussa 1.2.1, olen kerännyt ja analysoinut aineistoa niin paljon, että on saavutettu saturaatiopiste, eli uudet esimerkit eivät enää ole tuoneet uusia perusmerkityksiä.

Merkityksen tulkinnassa teen päätelmiä sekä kontekstissa olevista seikoista että oman yleisen maailmantietoni perusteella. Joskus kaksi eri tulkintaa ovat keskenään aivan yhtä mahdolliset. Pyrin näissä tapauksissa esittämään molemmat merkitysvaihtoehdot tekemättä varsinaisesti tulkintaa, kumpi vaihtoehto on todennäköisempi. Olen kuitenkin joutunut jossain määrin valitsemaan tulkintojen välillä, kun olen sijoittanut esimerkkejä alalukuihin. Lisäksi on aina mahdollisuus, että kaksi eri tutkijaa tai kielenkäyttäjää tulkitsee esimerkit eri tavoin. Tällainen on kielen sekä samalla kielentutkimuksen olemus.

Seuraavissa alaluvuissa teen selkoa siitä, minkä käsitteiden avulla työskentelen analyysissa. Lisäksi esittelen työn taustalla vaikuttavan teoreettisen viitekehyksen eli konstruktiokieliopin.

3.2 Konstruktiokielioppi

Teen tässä alaluvussa katsauksen siihen, millaisesta näkökulmasta ja millaisin oletuksin kieltä tarkastellaan konstruktiokieliopin piirissä. Taustoitan myös, millaisia kielen rakenteita konstruktiokieliopissa on perinteisesti kuvattu ja miten oma työni eroaa tästä perinteisestä kuvauksesta. Käsittelen luvussa 3.3.1 tarkemmin konstruktion käsitettä ja esittelen, miten sovellan käsitettä omassa tutkimuksessani.

Konstruktiokieliopin historia fennistiikassa on verrattain lyhyt. Konstruktiokielioppia ovat hyödyntäneet muun muassa J. Leino (2003), Kotilainen (2007) ja Räsänen (2010). Lisäksi ainakin Helsingin yliopistossa on kirjoitettu useampia pro gradu -tutkielmia konstruktiokieliopin näkökulmasta erityisesti viimeisen kymmenen vuoden aikana.

Konstruktiokieliopilla on useita yhtymäkohtia kognitiiviseen kielioppiin, ja niiden voikin kuvailla kuuluvan samaan teoriaperheeseen. Molemmissa on perustana muodon ja merkityksen yhteys. Yhteisen nimittäjän voi ajatella löytyvän jo 1900-luvun alusta de Saussuresta, joka on kirjoittanut kielellisten merkkien kaksinapaisesta luonteesta eli muodon ja merkityksen suhteesta. Kognitiivisen kieliopin piirissä on keskitytty yleensä kuvaamaan pääosin merkitystä, kun taas konstruktiokieliopissa on kuvattu rakennetta. (J. Leino 2003: 63–79.)

Olen tästä perinteisestä jaosta kognitiivisen ja konstruktiokieliopin välillä huolimatta päätenyt konstruktiokielioppiin, koska toistosanoissa on poikkeuksellista nimenomaan niiden muoto, ei merkitys. Vaikka siis tarkastelenkin merkitystä, ilmiötä on helpompi tarkastella sen leimallisesta piirteestä eli muodosta lähtien. Aloitan muodon kuvauksesta, mutta rakennan päälle vielä lisäksi semanttisen kuvauksen. Pystyn näin tarkastelemaan, miten muoto ja merkitys ovat yhteydessä.

Konstruktiokieliopin piirissä on esitetty erilaisia ajatuksia siitä, miten kaikenkattavana konstruktioiden vaikutus tulisi kuvata. Radikaaleimmissa näkökulmissa on jopa esitetty, että konstruktiot kattaisivat kaiken ihmisen kielellisen tietouden (Hilpert 2014). Ajatus sellaisenaan on kuitenkin melko ehdoton. Lisäksi kielenkäyttäjän tapa hahmottaa kielen rakenteita ja niiden suhteita on liian monimutkainen tarkasteltavaksi ainakaan tämän työn puitteissa. En siis tässä työssä pyri kuvaamaan toistosanojen muodostamisen taustalla vaikuttavaa prosessia. Hyödynnän konstruktioiden kuvaamisessa kuitenkin Hilpertin (mt.) termiä **construct-i-con**, jonka suomennan **konstruktiovarastoksi**. Termi kuvaa

teoreettisella tasolla konstruktoiden keskinäistä järjestymistä ja sitä, miten kielenkäyttäjät säilöivät konstruktioita mielessään. Konstruktiovarasto sisältää tietoa sekä leksikosta että syntaksista, koska konstruktioissa nämä molemmat kulkevat käsi kädessä. Konstruktiokieliopin tärkein yksikkö on konstruktio, jonka esittelen tarkemmin alaluvussa 3.3.1.

3.3 Keskeiset käsitteet

Tässä alaluvussa esittelen työni kannalta olennaisia käsitteitä. Esittelen lyhyesti, miten käsitteitä on perinteisesti käytetty ja miten käytän käsitteitä omassa työssäni analyysissä. Ensimmäisessä alaluvussa 3.3.1 käsittelen konstruktion käsitettä hieman muita käsitteitä laajemmin, koska se on tämän työn kannalta olennaisin, läpi työn taustalla vaikuttava teoreettinen käsite.

3.3.1 Konstruktio

Konstruktion käsite on konstruktiokieliopin olennaisin työkalu, jonka avulla pyritään esittämään kuvaus kielen rakenteesta. Konstruktiot kattavat laajan joukon erilaisia kielenaineita morfeemeista virkkeisiin, sanontoihin ja täysin abstrakteihin lauserakenteisiin. Konstruktiot ovat abstrakteja malleja, joiden avulla kielen ilmaisuja hahmotetaan ja luodaan uusia. Termiä **konstruktio** taas käytetään konstruktion konkreettisesta esiintymästä, jossa kaikki kielenaines on sijoitettuna paikalleen konstruktion (J. Leino 2003: 79). Esimerkiksi toistosana *ruokaruoka* on siis konstruktio, jonka abstrakti kuvaus on toistosanakonstruktio.

Vaikka konstruktiot muodostavat konstruktiokieliopin ytimen, käsitteelle ei ole yhtä ainuttakaan vakiintunutta määritelmää. Sen sijaan eri kieliopeissa ja tutkimuksissa on esitetty käsitteestä hieman toisistaan poikkeavia määritelmiä. Lisäksi eri lähiteoriat risteävät monilta osin konstruktiokieliopin kanssa. Konstruktiota vastaavia käsitteitä ovat muun muassa kognitiivisen kieliopin rakenneskeema sekä Isossa suomen kieliopissa käytetty muotin käsite.¹

¹ Leino on hyödyntänyt sekä konstruktiokieliopin että kognitiivisen kieliopin kuvausmalleja valiten molemmista käyttöönsä parhaiten sopivat. Hän esittää, että kognitiivisen kieliopin rakenneskeema soveltuu erityisesti merkityksen kuvaamiseen ja konstruktiokieliopin ja samalla konstruktion vahvuus on sen sijaan rakenteen kuvaamisessa. Molemmat teoriat kuitenkin soveltuvat sekä muodon että merkityksen kuvaamiseen, ja ongelma onkin lähinnä käytännössä, ei itse teorioissa. (J. Leino 2003: 64–83.) Myös muotti ja konstruktio muistuttavat pitkälti toisiaan; molemmat kuvaavat mallia, jonka mukaan uusia ilmauksia voi muodostaa ja muodostua. Muotti kuitenkin korostaa muuttujaosaa eli tyhjää paikkaa, johon sijoitetaan jokin leksikaalinen

Muun muassa J. Leino (2003), Kotilainen (2007) sekä Räsänen (2010) ovat hyödyntäneet konstruktion käsitettä suomen kielen rakenteiden kuvauksessa. Näiden lisäksi hyödynnän Fillmoren ja Kayn (1995), Goldbergin (1995, 2006), Friedin ja Östmanin (2004) sekä Hilpertin (2014) kuvauksia konstruktioista.

Räsänen (2010: 37) toteaa, että konstruktiokieliopin sijaan on ”luontevampaa puhua monesta mallista, sillä kyse ei ole ainoastaan yksittäisestä teoriasta, vaan paremminkin ’konstruktio-ajattelusta’ ajattelutavasta, jota on jalostettu useassa analyysikehyksessä”. Noudatan siinä mielessä samaa menettelyä, että en sitoudu yhteen yksittäiseen määritelmään enkä pyri esittämään yksittäistä kaikenkattavaa kuvausta konstruktion luonteesta. Sen sijaan teen katsauksen eri määritelmiin ja kuvaan konstruktion käsitteen siinä tarkkuudessa, joka on olennaista tarkastelemani ilmaisutyypin kannalta.

Kun kieliopin tavoitteena on kuvata ihmisen käsitys koko kielestä, on oletusarvoista, että kielen yksikköjen abstraktiotasoa ei voida esittää kovin konkreettisenä. Ei ole mahdollista esittää yksinkertaista mallia, joka soveltuisi kaiken mahdollisen kielenaineen kuvaamiseen. Tämän takia konstruktioista onkin esitetty kovin yleisluontoisia kuvauksia, ja liian laajan määritelmän saava käsite saattaa kompastua siihen, ettei sen avulla lopulta pystykään kuvaamaan täsmällisesti mitään. Siksi tämän osion anti ei ole niinkään konstruktion täsmällinen kuvaaminen, vaan termin ympärille nivoutuva pohdinta.

Konstruktio terminä juontaa juurensa Fillmoren ja Kayn konstruktiokielioppiin, joka on 1980-luvulta lähtien muokkautunut eri yhteyksissä. Heidän kirjoituksiaan voi pitää olennaisimpana vaikuttimena konstruktiokieliopin syntyyn. Fillmore (1988: 36) on määritellyt seuraavasti grammaattisen konstruktion, jolla viitataan syntaktisiin rakenteisiin:

By grammatical construction we mean any syntactic pattern which is assigned one or more conventional function in a language, together with whatever is linguistically conventionalized about its contribution to the meaning or the use of structures containing it.

Oleellista on määritelmän mukaan muodon ja merkityksen muodostama konventionaalistunut pari. Määritelmässä puhutaan vain syntaktisista rakenteista, ja niihin konstruktiokieliopin piirissä onkin pääosin keskitytty. Konstruktio sopii kuitenkin

aines. Tällöin esimerkiksi idiomit, jotka ovat konstruktioita, eivät kuitenkaan ole muotteja. (Kotilainen 2007: 21.)

kuvaamaan myös sanansisäisiä rakenteita, joskin niihin on keskitytty konstruktiokieliopin piirissä enemmän vasta 2000-luvulla.

Myös Goldberg (1995: 4) on esittänyt taajaan käytetyn määritelmän, jossa edellisestä poiketen otetaan kantaa myös konstruktioiden muodostumiseen:

C is a CONSTRUCTION iff_{def} C is a form–meaning pair $\langle F_i, S_i \rangle$ such that some aspect of F_i or some aspect of S_i is not strictly predictable from C's component parts or from other previously established constructions.

Jälleen keskiössä on muodon ja merkityksen muodostama pari. Erona edellä esitettyyn määritelmään on vaatimus siitä, että muoto tai merkitys eivät ole pääteltävissä kokonaisuuden osista tai muista konstruktioista. Merkitys ei ole ennustettavissa, jos se on enemmän kuin osiensa summa. Muoto taas ei ole ennustettavissa, jos se poikkeaa kielen kanonisista rakenteista. Toistosanat poikkeavatkin muodoltaan suomen kielen tavanomaisesta yhdyssanasta. Tavanomaisia määritesyhdyssanoja voisivat olla esimerkiksi *kesäkoti* tai *hoitokoti*, mutta toistosanassa on sen sijaan poikkeuksellisesti kaksi samaa lekseemiä, *kotikoti*.

Myöhemmin konstruktiokieliopissa on kuitenkin pitkälti hylätty ajatus siitä, että vaatimus muodon tai merkityksen ennustamattomuudesta olisi ehdoton. Goldberg on myöhemmin muokannut määritelmäänsä ja toteaa konstruktioiden olevan ”– – conventionalized pairings of form and function” (2006: 3). Samassa, hyvin yksinkertaistetussa, muodossa määritelmän päätyy esittämään Kotilainen: ”Konstruktio on vakiintunut muodon ja merkityksen yhdistelmä” (2007: 16).

Yhteistä kaikille edellä esitetyille määritelmille on muoto-merkitysparin konventionaalisuus eli vakiintuneisuus. Näin pelkistetty määritelmä jää kuitenkin vielä hyvin yleisluontoiseksi eikä kuvaa tarkemmin sitä, millaisia konstruktioita käytännössä ovat ja mitä tietoa ne sisältävät. Tarkastelen siis vielä lähemmin sitä, mitä kaikkea kielenkäyttäjät tietää silloin, kun hän osaa käyttää jotain tiettyä konstruktioita.

Fried ja Östman (2004: 23) kuvailevat kielenkäyttäjän tietoutta konstruktioista seuraavasti:

– – constructions are generalizations which represent all the pieces of conventional or idiosyncratic language and which speakers have to *know* directly. What speakers have to ‘figure out’ are (i) the ways in which those

constructions can be combined with other constructions, and (ii) the ways in which particular lexical items fit in them.

Kohta (i) kuvaa, millaisena jäsentyneenä tai jäsentymättömänä kokonaisuutena konstruktioit näyttäytyvät ihmisen mielessä, ja tätä ilmiötä kuvaan konstruktioverkoston käsitteellä. Verkosto ei ole luonteeltaan luettelo, joka koostuisi kielenkäyttäjän osaamista konstruktioista. Sen sijaan verkosto on monisyinen ja perustuu pitkälti analogiaan eli mallivaikutukseen. Käsittelen konstruktioverkoston rakennetta tarkemmin luvussa 4.2 ja analogiaa luvussa 4.3.

Kohta (ii) koskee produktiivisuutta. Produktiivisuus on asteilmiö, eivätkä tiettyyn konstruktioon sopivat sanat tai muut kielenaineokset ole siis yksiselitteisesti osoitettavissa. Kohdan (ii) alakohtana voikin mainita, että kielenkäyttäjillä on konstruktioiden lisäksi myös pragmaattista tietoa siitä, millaisissa konteksteissa tiettyjä konstruktioita yleensä käytetään ja on mahdollista käyttää. Tämän oman kielellisen tietonsa pohjalta jokainen kielenkäyttäjä muodostaa oman kuvansa siitä, millaisia eri konstruktioita konstruktioista voi muodostaa.

Tiivistetysti konstruktio on siis muodon ja merkityksen yhteen liittävä abstrakti malli, jonka avulla voi kuvata millaisia kielellisiä aineksia tahansa. Mallissa muoto ja merkitys muodostavat vakiintuneen parin. Se, mitä eri kielenaineoksia tiettyihin konstruktioihin voi sijoittaa, määräytyy konstruktion produktiivisuudella. Tässä määritelmässä olennaiseksi kysymykseksi nousee, milloin kielellinen ilmaisu lasketaan vakiintuneeksi. Hyödynnän vakiintuneisuuden määrittelyssä Kotilaisen (2007: 36–42) esittelemiä vakiintuneisuuden tarkastelun keinoja ja pohdin, voiko toistosanat luokitella vakiintuneeksi ilmaisuksi.

Huomautan tässä kohdassa, että käsitän konventionaalistumisen eli vakiintumisen hieman eri prosessiksi kuin leksikaalistumisen. Oikeastaan kyse on lopputulosten erilaisuudesta: kielellinen ilmaisu voi olla vakiintunut, vaikka ei olisi vielä leksikaalistunut. Leksikaalistumista käsittelen tarkemmin luvussa 5.4. Kun toistosana on leksikaalistunut, jokin yksittäinen toistosana on ottanut vakiintuneen paikan leksikosta. Tässä vakiintuneisuutta käsittelevässä osiossa sen sijaan tarkastelen sitä, onko toistosanakonstruktio saavuttanut jossain määrin vakiintuneen kielellisen aseman. Kyse on siis erosta sen välillä, puhutaanko yksittäisen sanan vai koko konstruktion vakiintuneisuudesta.

Yksi ilmiselvä ratkaisu vakiintuneisuuden määrittelyyn olisi tarkastella ilmaisun esiintymistiheyttä korpusaineistoissa ja tehdä sen pohjalta päätelmiä, miten yleisiä toistosanat ovat käytössä. Tilastollisin menetelmin olisi mahdollista myös saada tietoa siitä, ovatko toistosanat esimerkiksi pääosin jonkun tietyn ikäryhmän käytössä tai korostuuko niiden käyttö jollain tietyllä alueella. On oletettavaa, että vakiintuneisuus vaihtelee muun muassa ajan, alueen ja idiolektin mukaan (Kotilainen 2007: 37). Tällaiseen tarkasteluun ei kuitenkaan ole tämän tutkielman aineiston pohjalta mahdollisuutta, joten toistosanarakenteen vakiintuneisuus ei ole tällä tavoin todistettavissa.

Toiseksi ilmaisun vakiintuneisuudesta kertoo sen asema kieliopissa. Toistosanarakenteesta on suomen kielessä tehty melko vähän tutkimusta, mutta ilmaisun olemassaolo on kuitenkin noteerattu. Isolla suomen kieliopilla on tärkeä asema uudemmissa suomen kielen kuvauksissa, ja ISK:ssa esitellään toistosanoja yhden pykälän verran (ISK § 425) sekä esitetään toistoyhdyssanalle määritelmä (ISK, määritelmät). Tätä voi pitää yhtenä selvänä merkinä siitä, että toistosanoilla on jokseenkin vakiintunut asema suomen puhekielessä. Nimenomaan puhekielessä normitetun kielen sijaan siksi, että ISK on deskriptiivinen eli kuvaileva kielioppi. Preskriptiivisissä kielenkuvauksissa toistosanoja tuskin mainittaisiinkaan, koska kyseessä on ainakin toistaiseksi puhekielinen ilmiö (ks. lukua 1.2.2). ISK on kuitenkin vain yksi kielioppi, joten täysin kiistattomana todisteena vakiintuneisuudesta tätä ei voi pitää.

Kolmas keino tarkastella ilmaisun vakiintuneisuutta on selvittää kielenkäyttäjien reaktioita ilmaisun yhteydessä. En suorita Kotilaisen (2007: 36) mainitsemia kyselytestejä, jotka olisivat yksi keino tulkita vakiintuneisuutta. Sen sijaan aineisto itsessään jo paljastaa kielenkäyttäjien asenteista olennaisia seikkoja. Toisinaan toistosanojen yhteydessä esiintyy metapuhetta, ja toistosanaa käyttävät tuovat näin esille, että heidän käyttämässään ilmaisussa on jotain epätavallista. Sana esiintyy jollain tavalla kohosteisena, mikä kieli siitä, että toistosana saatetaan kokea tavanomaisesta kielenkäytöstä poikkeavana. Tämä ohjaa tulkitsemaan, että toistosanat eivät olisi täysin vakiintuneita. Näitä kohosteisuuden keinoja tarkastelen tarkemmin luvussa 4.6.

Loppujen lopuksi kuitenkin jo se, että ilmaisua ylipäättään käytetään ja siitä on olemassa useita esiintymiä eri yhteyksissä, on sellaisenaan merkki toistosanan vakiintuneisuudesta. Ainakin joillekin kielenkäyttäjille toistosana ja sen merkitys muodostavat konventionaalistuneen parin, koska he ovat käyttäneet kyseistä ilmaisua. Perustelu voi kuulostaa triviaalilta, mutta se, että työssäni on tässä laajuudessa mahdollista tarkastella toistosanoja, kertoo siitä, että toistosanat eivät ole täysin marginaalinen ilmiö.

Tässä yhteydessä voi myös mainita, että vaikka tarkastelen aineistoa pääosin vain siinä laajuudessa, minkä toistosanan tulkitseminen vaatii, laajempi konteksti paljastaa sen, että useimmiten toistosana hyväksytään osaksi keskustelua ilman, että sitä nostetaan keskustelunaiheeksi.

Kysymykseen, ovatko toistosanat vakiintuneita muoto-merkityspareja eli konstruktioita, ei ole yksiselitteistä vastausta. Vakiintuneisuus on asteilmiö, joka vaihtelee tilanteittain. Uudet ilmiöt, sanat ja rakenteet eivät ilmesty kieleen kerralla vaan pikkuhiljaa, joten synkroninen kuvaus toistosanoista ei paljasta koko totuutta. Aineiston koko, ISK:n kuvaus toistoyhdyssanoista sekä toistosanojen yhteydessä esiintyvään metapuheen vähyys kielivät kuitenkin siitä, että toistosana on rakenteena melko vakiintunut tai ainakin vakiintumassa puhekieleen. Toistosanojen vakiintuneisuudesta kertoo myös toistosanarakenteen produktiivisuus, johon palaan tuonnempana. Jos konstruktio olisi epäproduktiivinen, sen tuottamat konstruktiot olisivat pitkälti fraaseja (Räsänen 2010: 36). Sellaisiksi toistosanoja ei kuitenkaan voi kuvailla.

Seuraavaksi tarkastelen vielä, miten konstruktiota voi hyödyntää sanansisäisten rakenteiden kuvaajana, koska niin kuin edellä totesin, konstruktikielioppi on keskittynyt kuvaamaan enemmän syntaktisia kuin sanansisäisiä rakenteita. En aio hyödyntää Fillmoren ja Kayn käyttämä attribuutti-arvomatriisia kuvausmallina, vaikka se onkin ollut suosittu konstruktikieliopin piirissä. Matriisi sisältää syntaktisen ja semanttisen piirrekimpun, joilla kuvataan konstruktion rakenneosia (J. Leino 2003: 64). Koska toistosanan rakenne on kuitenkin verrattain yksinkertainen, ja keskityn rakenteen sijaan merkitykseen, en hyödy yksityiskohtaisen rakenteen kuvaamiseen kehitetystä mallista. Koska haluan kuitenkin tarkastella toistosanarakenteen produktiivisuutta, on pystyttävä esittämään jonkinlainen kuvaus toistosanan rakenteesta. Tässä hyödynnän konstruktiorfologiaa, jonka yhdistän jo aiemmin mainittuun ISK:nkin käyttämään muotin käsitteeseen.

Toistosanoja on hankala tarkastella samalla tavalla kuin suomen kielen johtimia tai yhdyssanoja. Konstruktiorfologia tarjoaa vaihtoehdon morfeemeihin keskittyneelle näkökulmalle, jossa kompleksisten sanojen nähdään koostuvan erilaisista morfeemeista kuten sanavartalosta ja johtimista. Morfeeminäkökulman heikkous on, että se esittää sananmuodostusprosessin aina lähdeorientoituneena, eli tilanteessa on selkeästi kantasana ja jokin siihen liittyvä kielellinen aines. Tämä aiheuttaa ongelmia toistosanakonstruktion kuvauksessa, jossa kantasana sekä kielellinen aines ovat identtiset.

Periaatteessa toistosanassa kantasana on sana, joka toistuu kahdesti. Ei ole kuitenkaan mielekästä tarkastella toistosanoja tällaisesta näkökulmasta.

Konstruktio-orientoinen tarkastelu mahdollistaa, että sananmuodostusprosessia voidaan tarkastella lähtökulman sijaan myös loppusana eli tuotteesta (*product-oriented*) käsin (Booij 2010: 4). Näin konstruktioverkostoa voi tarkastella nimenomaan juuri verkostona eikä hierarkkisina listoina, joissa konstruktio ja konstruktiot liittyvät suoraviivaisesti toisiinsa.

Toistosanojen muodostumisprosessin sekä niiden muodostaman verkoston hahmottamisen kannalta on selkeää käsitellä toistosanoja konstruktiona, ja siksi nimitän toistosanan abstraktia mallia toistosanakonstruktioksi. Konstruktion lisäksi hyödynnän kuitenkin analogian käsitteen yhteydessä myös muottiajattelua. Konstruktion avulla pystyn kuvaamaan, millaisia merkitysverkostoja toistosanat luovat ja millaisia rajoituksia toistosanakonstruktiossa esiintyy.

Toistosanakonstruktion muodon voi kuvata mallilla [sana]₁+ [sana]₁. Konstruktion täydellistä muotoa on vaikea kuvata, koska saattaa esiintyä vaihtelua siinä, saavatko molemmat sanat identtisen taivutuspuutteen vai liittykö mahdollinen pääte ainoastaan jälkimmäiseen sanaan.

3.3.2 Reduplikaatio

Vaikka termiä reduplikaatio on käytetty toistosanojen tutkimuksessa paljon, sillä ei ole yhtä yhtenäistä merkitystä. Sen sijaan sille on esitetty useampia hieman toisistaan poikkeavia selityksiä. Tieteen termipankissa reduplikaatio kuvataan morfologiseksi prosessiksi, jossa ”juuri, sana (tai sen osa) toistetaan” (Tieteen termipankki 22.4.2019: Kielitiede: reduplikaatio). Tällaisessa melko väljässä merkityksessä termiä todennäköisesti useimmiten käytetään. Merkitys on väljä siksi, että ei käy tarkemmin ilmi, millainen osa sanasta toistuu, onko toistuvien osien välillä jokin kielenaineis tai mikä on toiston funktio. Käsite kattaa siis joukon hyvin erilaisia ilmaisuja.

Tarkastelemissani toistosanoissa on olennaista, että koko sana toistuu identtisenä. Tieteen termipankin määritelmä kyllä kattaa toistosanat, mutta ulottuu kuvaamaan myös monenlaisia muita toistorakenteita. Toistosanojen edustamasta toistosta voi käyttää termiä totaalinen toisto, jossa *totaalinen* viittaa siihen, että koko sana toistuu sellaisenaan vain osan tai muunnellun sanan sijaan (Räsänen 2010: 27).

Reduplikaation yhteydessä käytetään usein jotakin täsmentävää termiä kuvaamaan, millaisesta reduplikaatiosta on kyse. Esimerkiksi Räsänen (2010), Lindström

(1999) ja Wierzbicka (1986) käyttävät syntaktisen reduplikaation käsitettä kuvaamaan toistoa, jossa toistettava sekä toistava elementti kuuluvat samaan prosodiseen ja samalla syntaktiseen yksikköön. Lindström ja Wierzbicka kuvaavat lisäksi reduplikaatiota enemmän kopioitumiseksi kuin toistoksi. En kuitenkaan näe kopioitumisen ja toistamisen välistä eroa kovin merkittävänä.

Lindström (1999) laskee syntaktiseksi reduplikaatioksi myös sellaiset tapaukset, joissa toiston elementtien välissä on sana *ja*. En kuitenkaan laske toistosanaksi tapauksia, jossa mukana on mitään muita elementtejä toistuvan lekseemin ja mahdollisen päätteen lisäksi. Syntaktisenkaan reduplikaation määritelmä ei siis ole tarpeeksi kapea kuvataksaan sellaisenaan tarkastelemiani toistosanoja.

Lindström erottaa toisistaan grammaattisen ja leksikaalisen reduplikaation (1999: 39). Grammaattisella reduplikaatiolla on jokin kieliopillinen tehtävä, esimerkiksi monikon muodostaminen. Leksikaalinen reduplikaatio taas tuottaa toistoa leksikaalistuneissa ilmaisuissa tai uudismuodosteissa. Kun edellä esiteltyt luonnehdinnat yhdistetään, toistosanojen voi sanoa edustavan syntaktista, leksikaalista toistoa.

Toiston yhteydessä saatetaan myös määritellä, onko kyse välittömästä vai ei-peräkkäisestä toistosta. Toistosanat edustavat välittömän toiston ääripäätä, koska sanojen väliin voi jäädä korkeintaan välilyönti, ei siis edes esimerkiksi pilkkua. Lindström (1999) on käyttänyt ilmiöstä termiä sidesanatonta toistoa.

Reduplikaation tutkimuksissa on esitetty universaaleja kuvauksia toiston funktiosta (ks. esim. Botha 1988; Lindström 1999). Kuvaukset ovat kuitenkin niin yleisluontoisia, etten tässä tutkielmassa sen enempää esittele tai pyri itse esittämään toiston yleispätevää merkityskuvasta, vaan keskityn määrittelemään vain toistosanakonstruktion merkityksen.

Reduplikaatio on siis ehdottomasti toistosanojen lähi-ilmiö, ja Räsänen (2010: 24–25) suoraan nimeääkin toistosanat suomen kielen reduplikaatioksi. Reduplikaatio sellaisenaan ei kuitenkaan täsmällisesti kuvaa toistosanakonstruktion edustamaa toistoa, joten en hyödynnä tässä työssä reduplikaation käsitettä. Jos toistosanakonstruktion haluaisi kuvata reduplikaation käsitteen avulla, toistosanat edustaisivat totaalista, syntaktista, leksikaalista ja välitöntä eli sidesanatonta reduplikaatiota.

Kaiken kaikkiaan reduplikaation keskittyvä tutkimus on melko hajanaista, ja lisäksi käsite on määritelty monella eri tavalla. En siksi nojaa tässä tutkimuksessa paljoakaan reduplikaatioon keskittyvään tutkimukseen. Koen kuitenkin, että työni asettuu silti jossain määrin reduplikaatiotutkimuksen piiriin.

3.3.3 Prototyyppisyys

Nojaan prototyyppisyyden määritelmässä Roschin (1977) prototyyppiteoriaan sekä Räsänen (2010) ja P. Leinon (1993) kyseistä teoriaa soveltaviin tulkintoihin. Käytän prototyypin yhteydessä käsitettä luokka sellaisesta kategoriasta, joka kerää yhteen tarkoitteet luokan prototyyppisimmän jäsenen ympärille. Prototyyppinen tarkoite voi edustaa koko luokkaa. Se on tarkoite, joka luokasta todennäköisimmin opitaan ensimmäisenä tunnistamaan, se tunnistetaan nopeimmin ja muistetaan parhaiten (Lakoff 1987: 56). Luokat voivat vaihdella spesifistä ja pienestä todella laajoihin kokonaisuuksiin. Analyysiluvussa tulevat esimerkiksi myöhemmin ilmi melko pieni ja rajattu erilaisten henkiolentojen luokka (esimerkki 14) sekä laaja erilaisten ruokien luokka (esimerkki 2). Luokan prototyyppisin jäsen sijoittuu luokan ytimeen. Kun kielenkäyttäjä kategorisoi käsitteitä, hän vertaa niitä luokan prototyyppisimpään jäseneseen. Mitä vähemmän käsitteellä on samoja ominaisuuksia kuin prototyyppillä, sitä vaikeampi on luokitella käsite samaan luokkaan prototyypin kanssa.

Prototyyppiteorian mukaan kielen kategoriat ovat samantapaiset kuin muutkin ihmisen kognition kategoriat. Prototyyppiä ei siis ole olemassa kielessä ihmisestä riippumattomana objektiivisena kategoriana, vaan kategoriat ovat aina ihmisten muokkaamia. (Räsänen 2010: 41–42). Kun kielenkäyttäjä käyttää toistosanaa korostaakseen jonkin tarkoitteen prototyyppisyyttä verrattuna toiseen, hän osallistuu osaltaan muokkaamaan käsitystä siitä, mitä pidetään luokan prototyyppisimpinä jäseninä. Näin kaikki kielenkäyttäjät yhdessä muokkaavat kielen kategorioita.

Prototyyppiteoriaan kuuluu ajatus luokkajäsenyyden asteittaisuudesta. Jokainen luokan jäsen ei ole luokan hahmottamisen kannalta yhtä oleellinen, koska ne eroavat prototyypistä enemmän kuin toiset jäsenet. Prototyyppiteorian asteittaisuuteen liittyy Wittgensteinin (1981) käsite perheyhtäläisyys. Vähemmän prototyyppiset luokan jäsenet voivat kuulua prototyypin kanssa samaan kategoriaan, koska niillä on edustavan jäsenen kanssa kuitenkin joitain samoja ominaisuuksia eli perheyhtäläisyyksiä. (P. Leino 1993: 36). Vaikka luokan vierekkäisillä jäsenillä on toistensa kanssa yhtäläisyyksiä, lopulta prototyyppi voi kuitenkin olla kaukanakin kaikkein reunimmilla olevista jäsenistä.

Hyödynnän prototyyppisyyden käsitettä kahtalaisesti: Ensinnäkin yksi toistosanakonstruktion merkityksistä on tarkoitteen prototyyppisyyden korostaminen verrattuna johonkin luokan vähemmän prototyyppiseen jäseneseen. Toiseksi hyödynnän prototyyppisyyden käsitettä, kun lajittelen analyysiluvuissa toistosanat merkitysryhmiin.

Ryhmät ovat päällekkäisiä ja sumearajaisia, joten jaottelu perustuu omaan kielitajuuni. Sijoitan esimerkin tiettyyn ryhmään sen perusteella, miten paljon ne muistuttavat luokan prototyyppisintä jäsentä.

Prototyyppisyyden korostamisen analysoinnin ongelmana on, että joudun tekemään oletuksia siitä, mitä kielenkäyttäjät pitävät yleisesti jonkin tietyn luokan prototyyppisenä jäsenenä. Koska jokaisen kielenkäyttäjän kokemusmaailma on erilainen, myös kokemus luokan prototyyppisestä jäsenestä saattaa vaihdella. Kielenkäyttäjien kokemus- ja samalla kielimaailmat ovat kuitenkin siinä määrin yhtenäiset, että kommunikointi onnistuu useimmiten vaivatta.

Toistosanojen käyttäjillä ei tarvitse olla täydellistä yhteisymmärrystä siitä, mikä on tietyn luokan kaikkein prototyyppisin jäsen. Jos luokka on laaja ja siihen kuuluu paljon tarkoituksia, olisi melko epätodennäköistäkin, että kielenkäyttäjät valitsisivat yksimielisesti kaikkein prototyyppisimmäksi jäseneksi saman tarkoituksen. Toistosana korostaa usein prototyyppisyyttä verrattuna luokan johonkin toiseen jäseneseen, joten toistosanan merkityksen tulkitsemiseen riittää tieto siitä, missä tarkoitteet suurin piirtein sijaitsevat suhteessa luokan ytimeen, ja millaisia vihjeitä konteksti antaa prototyypistä kussakin tapauksessa.

Käsitän prototyyppisyyden käsitteen laajasti. Esimerkiksi luvussa 5.2 ilmi tulevat varsinaisuuden ja kirjaimellisuuden käsitteet ovat kytköksissä prototyyppisyyteen. Usein varsinaista tai kirjaimellista merkitystä korostavat ominaisuudet ovat sellaisia, että ne liittyvät jollain lailla myös prototyyppisyyteen. Varsinainen ja kirjaimellinen ovat tarkoitteen perusmerkityksiä, ja jollain tapaa virheelliseksi koettu tai kuvaannollinen merkitys taas erikoismerkityksiä (ks. luku 3.2.4). Siksi olen sijoittanut myös varsinaisuutta ja kirjaimellisuutta korostavat toistosanat prototyyppisyyttä korostavien toistosanojen yhteyteen.

3.3.4 Kielen ikonisuus

Kielitieteessä ikonisuus on yhdistetty toistoon erityisesti reduplikaatiota käsittelevissä tutkimuksissa ja toisto onkin yleensä nähty osoituksena kielen ikonisuudesta. Hyödynnän ikonisuuden kuvaamisessa Räsänen (2010: 47–53) katsausta ikonisuuden käsitteeseen.

Kielen tarkasteluun voidaan soveltaa yleisen merkkiopin eli semiotiikan määritelmiä ikonista ja ikonisuudesta. Semiotiikassa ikoni tarkoittaa merkkiä, jonka suhde objektiinsa eli kohteeseensa perustuu samankaltaisuuteen. Ikonisuudella taas tarkoitetaan edellä mainittua samankaltaisuutta. Ikonisuuden eli samankaltaisuuden tarkasteluun on

käytetty merkkivälineen käsitettä. Merkkivälineellä on samanlaisia ominaisuuksia kuin kuvattavalla objektilla, joten merkkiväline voi siis toimia objektinsa ikonisena merkinä. (Tieteen termipankki 22.4.2019: Semiotiikka: ikoni.)

Kielen ikonisuus on pääasiassa diagrammaattista eli samankaltaisiin suhteisiin perustuvaa. Diagrammissa merkkivälineen osien välillä olevat suhteet ovat samanlaisia kuin objektissa olevat suhteet. Haimanin (1985) teorian mukaan kieli kokonaisuutena olisi diagrammi. Tällä tarkoitetaan sitä, että kielelliset rakenteet eivät ole arbitraarisia eli mielivaltaisia. Sen sijaan kielen rakenne heijastelee niitä merkityksiä, joita se kuvaa. Diagrammaattisuuden käsite vastaa pitkälti de Saussuren motivaation käsitettä, jolla hän on jo 1900-luvun alussa kuvannut eräänlaista kielen ikonisuutta. (Räsänen 2010: 47–51.)

Yksinkertainen esimerkki kielen diagrammaattisesta ikonisuudesta on monikon merkitseminen. Oletettavasti jokaisessa maailman kielessä monikko merkitään jollakin merkitsimellä. Näin ollen kielenulkoisessa maailmassa tapahtuva määrän lisääntyminen – siis yksiköllisen asian muuttuminen monikolliseksi – vastaa samanlaista muutosta myös kielessä, kun samanaikaisesti myös kielellisten elementtien määrä lisääntyy. (Räsänen 2010: 47.)

Räsänen esittelee diagrammaattiseen ikonisuuteen liittyvän Haimanin (1985) isomorfisuushypoteesin, jonka perustana on, että yksi tietty muoto vastaa aina tiettyä merkitystä. Hypoteesin mukaan erityyppisillä toistorakenteilla on kielessä samankaltaisia tehtäviä. Tämän pohjalta herää kysymys, onko mahdollista löytää jokin sellainen tehtävä, joka yhdistää kaikkia toistorakenteita. Räsänen esittelee oman toistodiagramminsa, joka on muotoa:

$$E_i (\text{merkitys} \sim \text{funktio}) + E_i (\text{merkitys} \sim \text{funktio}) = \text{toiston funktio}.$$

E_i merkitsee mitä tahansa toistuvaa kielellistä elementtiä, jonka ominaisuus lisääntyy toiston myötä. (Räsänen 2010: 48–50.) Analyysissä käy ilmi, että lisääntyvä ominaisuus vaihtelee aina kontekstin myötä. Toistodiagrammin olennaisena elementtinä on nimenomaan ikonisuus eli toistorakenteen ja toiston merkityksen samankaltaisuus.

Selvennän diagrammaattista ikonisuutta vielä kolmenlaisella parilla, jotka kaikki kuvaavat samaa sanaparia – *kirja* ja *kirjakirja* – eri tavoin:

- (i) rakenne 1 : merkitys 1
toisteinen rakenne 2, joka sisältää enemmän kielenulkoisia aineksia kuin rakenne 1
: merkitys 2, jossa on enemmän jotain ominaisuutta kuin merkitys 1:ssä
- (ii) [sana]₁ : [merkitys]₁
[sana]₁+ [sana]₁ : [merkitys]₂
- (iii) *kirja* : 'nidos paperiarkkeja, joissa on tav. painettua tekstiä, kuvia t. molempia'
(KS)
kirjakirja : 'prototyyppinen kirja verrattuna johonkin luokan vähemmän
prototyyppiseen jäseneseen'

Tässä esimerkissä lisääntyvä ominaisuus eli E_i on prototyyppisyys tai mahdollisesti myös ”kirjamaisuus”. Toistosana *kirjakirja* sisältää siis enemmän prototyyppisen kirjan ominaisuuksia kuin *kirja*.

Tässä työssä ikonisuus on selvintä toistosanoissa, jotka luokittelen intensifioiviksi. Niissä lisääntyvä ominaisuus on voimaperäisyys, määrä tai aika. Myös prototyyppisyyttä korostavat toistosanat ovat ikonisia, niin kuin yllä esitetyssä esimerkissä tuon ilmi. Prototyyppisyys on kuitenkin intensiteettiä abstraktimpi käsite, joten ne eivät välttämättä yhtä selkeästi hahmotu ikonisiksi.

En erittele analyysissa erikseen jokaisen esimerkin kohdalla, millä tavalla toistosana näyttäytyy ikonisena. Kielen ikonisuus on sen sijaan läpi työni vaikuttava tausta-ajatus, jonka noston esiin aina tarpeen vaatiessa.

3.3.5 Metafora

Teen lyhyen katsauksen metaforan käsitteeseen ja erityisesti siihen, miten metafora on yhdistetty aiemmassa tutkimuksessa toistoon. Metafora käsitetään melko laajalti kielitieteessä koko kielen ja myös koko ihmisen ajattelun ja kategorioiden luomisen läpäiseväksi ilmiöksi. On siis luonnollista, että metaforisuus näyttäytyy myös toiston yhteydessä.

Kielen ikonisuus on yhteydessä kielen metaforisuuteen ja erityisesti Lakoffin ja Johnsonin metaforateoriassa esitettyyn kanavametaforaan, jonka avulla voidaan havainnollistaa muodon ja merkityksen yhteyttä. Kanavametaforaan liittyy ajatus säiliöistä

(*container*), jotka kuvaavat kielellisiä ilmauksia. Merkitykset taas ovat näiden säiliöiden sisältöjä. Säiliön koko heijastelee siis sisällön kokoa. (Lakoff & Johnson 1980: 127–128.)

Räsänen (2010: 48) tiivistää kanavametaforan välittämän viestin toiston merkityksestä yksinkertaisesti ”enemmän muotoa on enemmän sisältöä”. Ajatus yhdistyy sekä edellisessä alaluvussa 3.3.4 esitettyyn teoriaan että laajemmalti kielen luonteeseen ja eritoten kognitiivisen kielitieteen piirissä omaksuttuun ajatukseen kielen luonteesta.

Kanavametaforan yhteydessä Lakoff ja Johnson (1980: 128) esittävät, millä tavalla muodon ja merkityksen yhteys näyttäytyy kielellisessä toistossa:

Substantiivin reduplikaatiossa yksiköstä tulee monikko tai kollektiivi.
Verbin reduplikaatio ilmentää kontinuaatiivisuutta tai loppuun saattamista.
Adjektiivin reduplikaatio intensifioi tai enentää.

Huomiot pitävät pääosin paikkaansa, mutta osoittautuvat omassa tutkimuksessani karkeiksi yleistyksiksi. Tosiasiassa reduplikaation tuottamat merkitykset eivät ole osoitettavissa näin yksiselitteisesti.

Kanavametaforan lisäksi hyödynnän analyysissa käsittemetaforaa. Käsittemetafora kattaa käsitteet lähdealue ja kohdealue, joita voidaan nimittää myös domeeneiksi. Lähdealue kuvaa konkreettista tasoa, josta poimitaan ilmauksia kuvaamaan abstraktimpaa tasoa eli kohdealuetta. (Tieteen termipankki 22.4.2019: Kielitiede: käsittemetafora.)

4 Toistosanojen rakenteesta

Tässä luvussa käsitelen toistosanakonstruktion rakenteeseen liittyviä seikkoja. Ensin teen katsauksen siihen, miten toistosanakonstruktio näyttäytyy suomen kielen sananmuodostuksen näkökulmasta. Sen jälkeen tarkastelen konstruktion produktiivisuutta erilaisten ehtojen valossa. Kartoitan lisäksi omassa alaluvussaan analogian vaikutusta toistosanakonstruktion produktiivisuuteen. Lisäksi havainnollistan, millaista variaatiota toistosanoissa esiintyy, ja millä kielellisillä keinoilla niiden poikkeuksellista rakennetta korostetaan.

4.1 Sananmuodostus

Toistosanakonstruktio tuottaa leksikkoon uusia lekseemejä, joten toistosanojen muodostuksessa on kyse sananmuodostuksesta. Tässä alaluvussa hyödynnän jonkin verran aiemmin mainittua esimerkiksi ISK:n käyttämää muottinäkökulmaa, koska sen avulla pystyn kuvaamaan suomen kielen yleiset sananmuodostusperiaatteet selkeästi.

Yhdistäminen on johtamisen ohella toinen yleisimmistä sananmuodostuskeinoista (Koivisto 2012: 212). Vaikka toistosanat eivät edusta tyypillisiä yhdyssanoja, ne muistuttavat kuitenkin selvästi enemmän yhdyssanoja kuin johdoksia. Yhdyssanat ovat suomen kielelle luontaisia, ja ne ovatkin suomen lekseemien kaikkein yleisin rakennetyyppi (mp.).

Toistosanat ovat rekursiivisia, eli niitä voidaan johtaa edelleen. Toistosanojen edelleen yhdistäminen vaikuttaa olevan harvinaista, mutta se on periaatteessa mahdollista. Aineistossa edelleen yhdistettyjä toistosanoja ovat esimerkiksi *tanssitanssi kohta* ja *pikaruokapikaruokaketju*. Jälkimmäinen on siinäkin mielessä poikkeuksellinen, että toistosana itsessään muodostuu kahdesta yhdyssanasta, joten kokonaisuutena yhdyssanassa on viisi eri sanaa.

Tässä kohdassa on syytä huomauttaa, että käsittelen toistosanoja yhdyssanoina siitä huolimatta, onko ne kirjoitettu yhteen vai erikseen. Vaikka yhdyssanat kirjoitettaisiin normien vastaisesti erikseen, on ne silti kieliopillisesti tulkittava yhdyssanoiksi.² Toistosanojen kohdalla ei ole relevanttia puhua normien vastaisesta kirjoitusasusta, koska toistosanakonstruktio ei ole normitetun kielen mukainen. Luokittelen ne silti yhdyssanoiksi, joten käsittelen myös niiden yhteenkirjoitusta vastaavalla tavalla.

Sananmuodostuksen yhteydessä käytetään rinnakkain käsitteitä sanahahmo ja muotti. Koska sananhahmon käsitteessä etualalla on erityisesti sanan fonologinen asu, toistosanoihin sopii ennemmin muotin käsite, mutta jako ei ole selkeä.³ Muotilla tarkoitetaan sananmuodostuksessa sellaista rakenteellista mallia, jossa on jo olemassa olevia sanoja, ja johon mallivaikutuksen perusteella niitä muodostetaan lisää. Sanahahmolla taas tarkoitetaan sanan fonologista asua, esimerkiksi tavulukua ja foneemien laatua sekä järjestymistä.

² Jos yhdyssanaa vastaavaa kaksisanaista syntaktista rakennetta ei esiinny suomen kielessä, erilleen kirjoitetut kaksi sanaa ovat kiistattomasti yhdyssana (Koivisto 2013: 330).

³ Sanahahmon ja muotin käsitteet limittyvät toisiinsa, eikä niiden ero ole aina selkeä. Esimerkiksi sanan sanahahmo ja sanan fonologinen muotti tarkoittavat oikeastaan samaa asiaa.

(Koivisto 2012: 168, 175–176.) Vaikka toistosanoista voidaan tehdä myös fonologiseen asuun liittyviä huomioita, muotti on toistosanalle sopivampi kuvausmalli.

Muotti jakautuu kahteen osaan: runko-osaan ja muuttujaosaan. Muottia voi soveltaa vaivatta suomen johdoksiin, jossa johdin edustaa vakioista runko-osaa. Myös yhdyssanoihin voi jossain määrin soveltaa muottiajattelua, vaikka ne muodostuvatkin erilaisen periaatteen mukaisesti. Yhdyssanoissa muuttujaosia on useampia kuin yksi, koska jokainen yhdysosa toimii muuttujana. Yhdyssanassa ei välttämättä ole lainkaan vakioista runko-osaa, mutta joskus runko-osana saattaa olla esimerkiksi jokin sijapäätte.

Toistosanojen kannalta näiden osien määrittelemineen on ongelmallista, koska osat ovat identtiset. Toistosanassa on aluksi kaksi muuttujaosaa, koska toistosana koostuu aina kahdesta osasta. Kun jompaankumpaan muuttujaosaan laitetaan jokin sana, se määrittää samalla myös toisen muuttujaosan sanan. Toistosanassa on aluksi siis näennäisesti kaksi muuttujaosaa, vaikka todellisuudessa toinen muuttuja määrittää aina molemmat muuttujaosat. Toistosana muistuttaa siis rakenteellisesti yhdyssanaa, mutta muodostumisperiaate on erilainen.

Muottinäkökulma ei ole mielekäs toistosanojen ja toistosanakonstruktion välisten suhteiden kuvaamiseen, koska muotti sisältää oletuksen vakioisesta runko-osasta. Yhdistän kuitenkin muottinäkökulman ja konstruktionäkökulman produktiivisuuden kuvauksessa. Luvussa 3.3.1 määrittelin konstruktion sisältävän tietoa muodosta, merkityksestä sekä käytöstä. Nämä kaikki seikat yhdistyvät myös muottinäkökulmasta tarkastellussa produktiivisuuden kuvauksessa. On siis perusteltua tarkastella konstruktion produktiivisuutta samoin käsittein kuin esimerkiksi johdoksen produktiivisuutta.

4.2 Produktiivisuus

Produktiivisuudella tarkoitetaan jonkin kielellisen rakenteen – yleensä johdostyyppin – muodostuksen säännöllisyyttä. Hyödynnän toistosanakonstruktion produktiivisuuden kuvauksessa Koiviston (2012) kuvausta suomen kielen johdosten produktiivisuudesta. Toistosanat eivät kuitenkaan edusta johdostyyppiä eivätkä käyttäydy tavanomaisten yhdyssanojenkaan tavoin, kuten edellisessä luvussa totesin. Hyödynnän siksi lisäksi myös Hilpertin (2014) kuvausta konstruktioiden produktiivisuudesta.

Produktiivisuus on asteilmiö, ja produktiivisuuden aste voi vaihdella täysin produktiivisen ja täysin epäproduktiivisen välillä. Produktiivisuuden aste kuvaa, miten kattavasti rakenteen muuttuvaan osaan voidaan sijoittaa sanavartaloita kyseisen rakenteen

määräluokasta. Määräluokalla tarkoitetaan sitä joukkoa, joka rakenteeseen ylipäättään on mahdollista sijoittaa. Usein määräluokka on jokin sanaluokka, mutta on osoitettavissa myös muita, kuten semanttisia, rajoitteita. (Koivisto 2012: 234–235.)

Muotin muuttujaosaan käyvien sanojen rajausta voi tapahtua fonologisten, morfologisten, syntaktisten tai semanttisten ehtojen perusteella. Lisäksi voidaan tarkastella pragmaattisia ja tyylillisiä rajoituksia. (Koivisto 2012: 244–252.) Kun puhun muuttujaosasta, tarkoitan toistosanakonstruktion sijoitettavaa sanaa [sana]₁. Rajaava tekijä on usein sanaluokka, joka edustaa syntaktista produktiivisuuden ehtoa. Sananmuodostuksen kannalta avoimia sanaluokkia ovat pääsanaluokat eli substantiivit, adjektiivit, verbit ja adverbit. Näihin kaikkiin sanaluokkiin muodostetaan toistosanakonstruktion avulla uusia lekseemejä, joten kyseiset sanaluokat muodostavat toistosanakonstruktion määräluokan.

Aineistostani 72 % eli huomattavan suuri osa on sanaluokaltaan substantiiveja. Verbejä on 15 % ja adjektiiveja on 13 %. Voidaan siis olettaa, että semanttisesti mielekäs toistosana muodostuu ennemmin substantiivista kuin verbistä tai adjektiivista. Kyse ei kuitenkaan ole varsinaisesta ehdosta vaan taipumuksesta. Syntaktisen, sanaluokan valintaa koskevan, ehdon ulkopuolelle rajautuvista sanoista ei voi lainkaan muodostaa loogisia ja käyttökelpoisia toistosanoja. Esimerkiksi partikkeleista muodostetuille toistosanoille **koskakoska* tai **kunkun* on hankala keksiä käyttöyhteyttä.

Semanttinen rajoitus koskee muodostamisen sijaan toistosanojen käyttöä. Toistosana saattaa siis vaikuttaa käyttökelpoiselta ensisilmäyksellä, mutta ei välttämättä ole. Semanttinen rajoitus määrittelee, millaista merkitystä kantavista sanoista toistosanoja voi muodostaa niin, että ne ovat käyttökelpoisia. Kun määritellään käyttökelpoisuus, esiin nousee kysymys aktuaalisen ja potentiaalisen erosta. Vaikka jostakin sanasta pystyy potentiaalisesti muodostamaan toistosanan syntaktisen ehdon puitteissa, sille ei välttämättä ole todellista käyttöä tai tarvetta. Toistosanan tarkoitteelle saattaa olla jo olemassa jokin toinen sana, jolloin toistosanalle ei ole tarvetta. Toistosanan tarkoite voi myös olla sellainen, että kielenulkoisessa maailmassa ei ole mitään, mihin toistosanalla voisi viitata. Jälkimmäinen tapaus koskee semanttista rajoitusta ja ensimmäinen pragmaattista. Tarkastelen seuraavaksi molempia.

Semanttinen ehto kuvaa, onko uusi sana semanttisesti mielekäs. Semanttisesti käyttökelpoisen sanan määrittelemisen on vaikeaa, koska toisen kielenkäyttäjän tarve tietyille sanoille ei vastaa toisen tarvetta. Kielenkäyttäjien kokemukset ja näin ollen kielenulkoiset maailmat eroavat toisistaan. Ne ovat toki kuitenkin siinä määrin yhtenäiset, että vuorovaikutus ja merkitysten jakaminen on kuitenkin ylipäättään mahdollista.

Yksiköllisen produktiivisuuden käsite kuvaa tilannetta, jossa jokin muodoste tuntuu mahdolliselta, mutta ei kuitenkaan ole yleisessä käytössä (Koivisto 2013: 242–243). Jokin toistosana saattaa mahdollisesti olla vain jonkin hyvin pienen joukon käytössä.

Semanttista mielekkyyttä voi mitata tarkastelemalla, onko kielenulkoisessa maailmassa jotain, johon toistosanalla voi loogisesti viitata. Toistosana muodostetaan aina jostakin jo olemassa olevasta sanasta, jolle siis on käyttöä. Tämä on merkki siitä, että todennäköisesti toistosanallakin on aina kielenulkoisessa maailmassa jotain, johon sillä pystyy viittaamaan.

Toistosana lisää jotain lähtösanan ominaisuutta (ks. 3.3.4 Kielen ikonisuus). Mahdollisiksi ominaisuuksiksi voidaan tässä tapauksessa nimetä teoreettisesti X, Y ja Z. Toistosana on siis semanttisesti mielekästä muodostaa, jos lähtösanalla on jokin ominaisuuksista X, Y tai Z. Lisääntyvä ominaisuus vaihtelee toistettavan sanan sekä kontekstin mukaan, joten lisääntyviä ominaisuuksia on mahdotonta määrittää. Lisääntyvä ominaisuus voi olla periaatteessa mikä tahansa minkä tahansa sanan ominaisuus. Siksi oletan, että toistosanoille ei ole laajoja semanttisia rajoituksia. Tämän työn aineiston avulla ei kuitenkaan ole mahdollista osoittaa oletamaa aukottomasti todeksi. Semanttisen ehdon täyttymistä olisi toisenlaisenkin aineiston kanssa vaikea kuvata, koska semanttisesti mielekkään ilmaisun määrittelemisen on pitkälti subjektiivinen seikka.

Toistosanojen merkitystä tarkasteltaessa konteksti on olennaisessa roolissa. Vaikka jonkin toistosanan merkitys jäisi avoimeksi sellaisenaan, konteksti selventää lopulta merkityksen. Osa toistosanoista saattaa olla tilapäismuodosteita, jolloin niiden merkitys aukeaa vain tietyssä tilanteessa. Oletan, että huomattavan suuri osa toistosanoista on juuri tällaisia. Joko niitä on käytetty vain todella vähäisiä kertoja vain tiettyyn tilanteeseen tarvittuna, tai niiden merkitystä ei voi lainkaan ymmärtää ilman kontekstia. Oletettavasti toistosanojen merkitykset eivät ole kaikkien kielenkäyttäjien tiedossa, koska joskus merkitykset selvästi vaikuttavat tarvitsevan selityksen merkityksestä käytön yhteyteen.

Pragmaattinen rajoitus koskee kysymystä siitä, onko muodostetuille sanoille tarvetta. Kysymys on yhteydessä myös semanttiseen ehtoon. Kaikille aineistossa esiintyville sanoille on selvästi ollut tarvetta, koska niitä on käytetty. Niin kuin semanttisesti mielekkään sanan, myös tarpeellisen sanan määrittäminen on vaikeaa. Yksi tarpeellisuuden mittari on se, onko sanan tarkoitteelle olemassa jo jokin toinen sana, ja näin ollen samaa asiaa tarkoittavalle sanalle ei välttämättä ole enää tarvetta.

Toisaalta kielen luonteeseen kuuluu kuitenkin uusien, lähes synonyymisten sanojen ja muodosteiden luominen. Taustalla voivat vaikuttaa esimerkiksi sosiaaliset syyt

tai pyrkimys affektiivisuuteen. Uudelle sanalle voi siis olla tarvetta. Kielenulkoisessa maailmassa onkin runsaasti yksittäisiä tarkoituksia, joihin voi viitata usealla eri sanalla. Pragmaattinenkaan ehto ei siis ole ehdoton produktivisuuden mittari. Jo olemassa oleva sana voi kuitenkin rajoittaa uuden sanan käyttöönottoa ja leviämistä. Ei kuitenkaan ole syytä olettaa, että tarpeellisuuteen liittyvät seikat varsinaisesti estäisivät joidenkin toistosanojen muodostamisen, vaan korkeintaan rajoittavat jossain määrin niiden käyttöä.

Edellä esitettyjen rajoitusten lisäksi produktiivisuuden yhteydessä saatetaan toisinaan puhua tyylillisestä rajoituksesta, jonka voi hahmottaa pragmaattisen rajoituksen alalajiksi (Koivisto 2013: 251). Aineisto edustaa lähes kokonaisuudessaan normittamatonta kielimuotoa (ks. luku 1.2.2 Aineiston laatu). Lisäksi toistosanat ovat ainakin englannin kielessä, oletettavasti myös suomen kielessä, yleisempiä puheessa kuin kirjoitetussa tekstissä (ks. Ghomeshi ym. 2004). Myös ISK:ssa kuvataan toistosanoja epämuodollisiksi: ”Sanat ovat yleensä epämuodollisia, mahdollisesti leikillisiäkin” (ISK, määritelmät). Toistosanojen yhtenä produktiivisuuden rajoituksena voi siis pitää käyttöyhteyttä – joko puhetilannetta tai tekstin julkaisualustaa. Rajoitus on kuitenkin täysin pragmaattinen, eikä liity toistosanan morfologisiin, syntaktisiin tai semanttisiin ominaisuuksiin.

Oletan, että toistosanarakenne on produktiivinen seuraavien ehtojen puitteissa:

1. lähtösana kuuluu substantiiveihin, adjektiiveihin, verbeihin tai adverbeihin
2. lähtösanalla on sellainen ominaisuus, jonka voi luokitella johonkin toistosanan merkitysluokkaan.

4.3 Analogia

Uuden lekseemin synty on aina kytköksissä jo olemassa olevaan sanastoon; sanat eivät synny tyhjästä. Toistosanat motivoituvat aiemmasta sanastosta sekä morfologisesti että semanttisesti. Motivaatio ilmenee toistosanojen välillä vallitsevista yhteyksistä sekä muodon että merkityksen suhteen. (Koivisto 2012: 224–226.) Toistosanan mallina voi olla aiemmin nähdyn tai kuullun toistosanan rakenne tai merkitys. Tällaisesta mallipohjaisesta motivoitumisesta käytetään nimitystä analogia.

Analogiaa on kielitieteessä hyödynnetty paljon diakronisessa kuvauksessa, mutta sitä voi soveltaa myös synkronisella tasolla. Analogia kuvaa, miten erilaisten paradigmojen jäsenet yhdistyvät ottaen mallia toisistaan. (Onikki-Rantajääskö 2001: 34–35.) On vaikeaa ja kenties toisinaan mahdotonta osoittaa, mistä yksittäinen ilmaisu on ottanut mallinsa. Toisaalta tällaiselle täsmälliselle kuvaukselle ei ole tässä tutkimuksessa

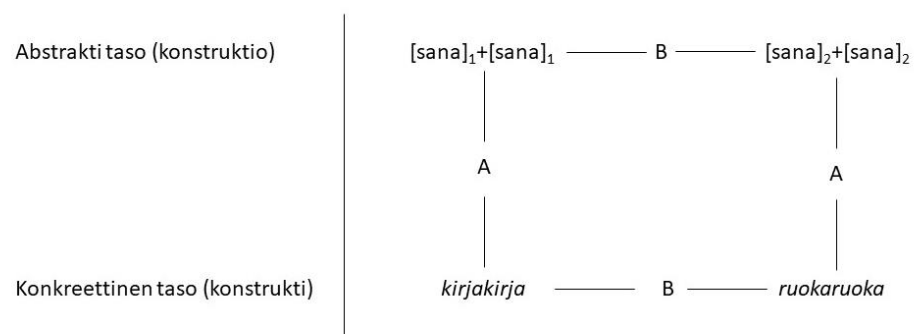
tarvettakaan. Sen sijaan riittää oletamus siitä, että toistosanat muodostavat abstraktin mallin eli konstruktion, jonka konstruktit motivoituvat ottaen mallia toisistaan.

On kiisteltävissä, kuinka laajana analogian vaikutusala nähdään. Esimerkiksi Langacker (1999) tekee eron mallimuodosteiden ja skeeman välille. Hän pitää näiden erona skeeman vakiintuneempaa asemaa. Vakiintuneisuuden määrittely ei kuitenkaan ole yksiselitteistä, ja jako skeemoihin (tässä työssä konstruktioihin) ja mallimuodosteisiin olisi pitkälti keinotekoinen. Myöskään esimerkiksi Onikki-Rantajääskö (2001) ei tee vastaavaa eroa, vaan käsittelee analogiaa ja skeemaa samantasoisina ilmiöinä.

Tarkastelen analogiaa tehden joitakin oletuksia siitä, miten kielenkäyttäjän konstruktioverkosto muodostuu. Täsmällistä kuvaa siitä, millainen mallivaikutuksen rooli on sananmuodostuksessa, on melkein mahdoton saada. Siksi kuvauksessa on liikuttava hyvin abstraktisella tasolla. Havainnollistan konstruktioverkostoa ja sen myötä mallivaikutusta ensin yleisemmin konstruktioiden näkökulmasta ja sen jälkeen spesifimmin toistosanankonstruktion näkökulmasta.

Sen lisäksi, että kielenkäyttäjillä on muotoa, merkitystä ja käyttöä koskevaa tietoa konstruktioista, on heillä tietoa siitä, miten eri konstruktiot ja samalla konstruktit liittyvät toisiinsa. Konstruktiot voivat olla millaisia kielenaineiksia tahansa – esimerkiksi johtimia, sanoja, idiomeja, lauseita ja kokonaisia virkkeitä. On siis huomionarvoista tarkastella, miten näin laaja joukko erilaisia kielenaineiksia rakentuu kokonaisuudeksi ihmisen mielessä.

Konstruktiot muodostavat jatkumon abstrakteista spesifeihin. Esimerkiksi toistosanankonstruktio on abstrahoitu malli tietyn konstruktion ilmentymistä. Ilmentymät ovat siis sekä hierarkkisessa suhteessa abstraktiin konstruktion (A) että samantasoisessa suhteessa toisiinsa (B). Samoin abstraktit konstruktiot ovat samantasoisessa suhteessa toisiinsa (B). Kuviossa 2 on kuvattu näitä suhteita.

Kuvio 2. Konstruktioiden ja konstruktien väliset suhteet.

Ei ole todennäköistä, että toistosanaa käyttäessään kielenkäyttäjä ajattelisi aina abstraktia toistosanakonstruktiota ja sijoittaisi siihen sanan. Kun äidinkieleltään suomenkielinen käyttää esimerkiksi sanaa *iloinen*, hän ei todennäköisesti käy läpi ajatusprosessia, jossa hän sijoittaa *-inen*-johtimeen sanavartalon *ilo-*. Sen sijaan on toistosanojenkin kohdalla perusteltua olettaa, että abstraktin mallin lisäksi olennainen vaikutus on toisilla toistosanoilla ja toistosanoja muistuttavilla kielen rakenteilla.

Ei ole yleensä mahdollista osoittaa, mistä yksittäinen ilmaisu on motivoitunut. On kuitenkin mahdollista eritellä tapoja ja reittejä, joiden avulla motivoituminen voi tapahtua. Näitä tapoja käsitellään konstruktiokieliopissa perinnän (*inheritance*) käsitteellä, ja konstruktioiden välisiä suhteita kuvataan perintälinkeillä. Goldberg (1995) on hyödyntänyt perintälinkin käsitettä kuvatessaan, miten konstruktiot motivoituvat toisista konstruktioista. Perustan oman katsaukseni Goldbergin lisäksi Hilpertin (2014) katsaukseen perintälinkeistä. Ensin tarkastelen hierarkkisia suhteita, jotka linkittävät keskenään abstraktin ja konkreettisen tason.

Esimerkkilinkki (*instance link*) kuvaa muodon ja käytön hierarkkista periytyvyyttä. Kielenkäyttäjä assosioi keskenään jonkin kielenaineksen perustapauksen ja erikoisemman tapauksen (*basic sense* ja *extended sense*). (Hilpert 2014: 60.) Selvennän ilmiötä syntaktisen rakenteen esimerkkilinkillä. Perinteisesti verbi *aivastaa* esiintyy intransitiivilauseessa, ja esimerkiksi sanakirja ei anna transitiivista käyttöesimerkkiä (KS s.v. *aivastaa*). Silti on mahdollista muodostaa ymmärrettävä transitiivilause, jossa verbi saa objektin: *Jussi aivasti nenäliinan pöydältä*. Ilmiötä kuvaa termi *coercion* ('pakottaminen'). Jos sanan merkitys ei ole yhteensopiva rakenteen kanssa, jossa se esiintyy, merkitys muokkautuu rakenteen mukaan (Hilpert 2014: 17).

Samaa logiikkaa voi syntaktisen rakenteen lisäksi soveltaa sanoihin. Esimerkiksi toistosanalla *kirjakirja* on esimerkkilinkki tavanomaiseen yhdyssanaan. Esimerkkilinkin voi hahmottaa seuraavanlaisena kuvitteellisena prosessina:

1. Kielenkäyttäjän konstruktioverkostossa on tietoa tavanomaisista suomen kielen yhdyssanoista.

2. Kielenkäyttäjän konstruktioverkostossa on abstraktimman yhdyssanakonstruktion lisäksi kyseisen konstruktion ilmentymiä kuten *lukukirja*, *e-kirja*, *rakkauskirja*.
3. Kielenkäyttäjä käyttää mallinaan yhdyssanakonstruktioita ja muodostaa yhdyssanan erikoistapauksen *kirjakirja*.
4. Näin muodostuu hierarkkinen suhde: määriteyhdyssanakonstruktio → määriteyhdyssanakonstruktit → toistosanakonstruktio → kirjakirja.

Esimerkki on karkea yleistys, eikä kuvaa ihmisen todellista ajattelua. Se kuvaa kuitenkin, millä tavalla toistosanat saattavat motivoitua muista kielen rakenteista.

Polysemialinkki taas kuvaa esimerkkilinkistä poiketen muodon sijaan merkityksen periytyvyyttä, mutta ilmiö on havaittavissa selvimmin syntaktisia rakenteita tarkasteltaessa. Siksi en esittele polysemialinkkiä tarkemmin. Sen sijaan polysemialinkin alakäsitettä **metaforalinkkiä** voi käyttää kuvaamaan syntaktisten rakenteiden lisäksi myös sanojen välisiä suhteita. Samoin kuin esimerkkilinkki myös metaforalinkki yhdistää toisiinsa perus- ja erikoistapauksen. Goldberg (1995) on hyödyntänyt metaforalinkin määrittelyssä Lakoffin ja Johnsonin (1980) metaforateorian lähde- ja kohdealueen käsitteitä. Aineistossa esiintyy toistosanoja, joilla erotetaan toisistaan konkreettinen ja metaforinen merkitys (esim. *kuollakuolla* 'kuolla kirjaimellisesti').

Neljäs perintälinkkityyppi on **osittaislinkki**. Osittaislinkissä konstruktiolla on yhteneväisyyksiä joko muodossa tai merkityksessä, mutta konstruktiot eivät kuitenkaan ole hierarkkisessa suhteessa keskenään niin kuin esimerkki-, polysemia- ja metaforalinkissä. Ei ole osoitettavissa, että osittaislinkillä toisiinsa liittyvistä konstruktiosta toinen olisi perustapaus ja toinen erikoistapaus. Osittaislinkki muistuttaa siis variaatioilmiötä, jota käsittelen seuraavassa alaluvussa 4.4. Osittaislinkki kuitenkin yhdistää toisiinsa kaksi selvästi eri konstruktioita sen sijaan, että kyse olisi yhden konstruktion hieman erilaisista varianteista.

Toistosanat vaikuttavat välillä siirtyvän kielenkäyttäjältä toiselle niin sanotun välittömän analogian, matkimisen kautta. Jos yksi keskustelijoista käyttää toistosanaa esimerkiksi keskustelupalstalla tai blogikirjoituksessa, muut keskustelijat käyttävät myös vastauksissaan toistosanaa. Heinonen (2017) on kuvannut vastaavaa ilmiötä termillä **kaiuttaminen**. Termillä voi kuvata kokonaisen puheenvuoron tai sen osan eli esimerkiksi yhden sanan toistamista. Kaiuttamisella voidaan välittää esimerkiksi ironista suhtautumista toisen puheenvuoroon. (Mt.) Toistosanojen yhteydessä kaiuttamisella ei vaikuteta kuitenkaan välittävän toistosanaa arvottavaa asennetta. Sen sijaan kielenkäyttäjä

todennäköisesti poimii melko huomaamattaankin toistosanan omaan sanavarastoonsa käyttökelpoisena sanana.

Vaikka on hankalaa ja kenties mahdotonta todentaa, millaisen ajatusketjun läpi kielenkäyttäjä käy käyttäessään toistosanaa, voidaan olettaa, että todellisuudessa konstruktiot eivät yhdisty toisiinsa vain yhdenlaisen perintälinkin avulla, vaan kyse on moninkertaisesta periytyvyydestä. Konstruktiot siis muodostavat perintälinkkejä sekä hierarkkisessa että saman abstraktiotason suhteessa samanaikaisesti. Näin ollen yhdestä ilmaisusta on usein havaittavissa useita erilaisia perintälinkkejä eri suuntiin.

Useaan suuntaan levittyvä linkkien verkosto kuvaa melko onnistuneesti analogian luonnetta. Mallivaikutusta tulee kielenkäyttäjän tiedostamatta kaikkialta, eikä olekaan mielekäästä yrittää osoittaa, mistä malli on tullut.

4.4 Variaatio

Konstruktiokielioppiin, niin kuin kaikkeen kielentutkimukseen, kuuluu ajatus kielen variaatiosta ja muuttumisesta. Yksinkertaisimmillaan variaatio tarkoittaa, että kielenkäyttäjä voi sanoa saman asian usealla eri tavalla. Tarkastelen tässä luvussa toistosanakonstruktion variaatiota eri näkökulmista. Variaatio voi olla rakenteellista, semanttista, sosiaalista ja ajallista. Kotilainen (2007) kuvaa ilmiötä lähikonstruktion termillä. Pohjaan oman katsaukseni Hilpertin (2014) kuvaukseen konstruktioiden variaatiosta.

Vaikka konstruktio on määritelty muodon ja merkityksen yhteenliittymäksi, kyse on abstraktiosta eikä todellisesta kuvauksesta kielen luonteesta. Todellisuudessa muoto-merkitysparit eivät mene yksi yhteen niin, että yksi ainut muoto vastaisi yhtä ainutta merkitystä. Sen sijaan konstruktioissa esiintyy variaatiota. Yhden toistosanan sisällä morfosyntaktinen variaatio ilmenee eriävissä kirjoitusasuissa. Erilaiset kirjoitusasut ovat selvästi havaittavissa aineistosta. Esimerkiksi toistosanan ruokaruoka voi kirjoittaa ainakin seuraavilla tavoilla: *ruokaruoka*, *ruoka-ruoka*, *ruoka ruoka*. Erilaisesta kirjoitusasusta huolimatta ilmaisulla voidaan viitata samaan tarkoitteeseen.

Rajanveto kahden eri konstruktion välillä ei aina ole selvä. ISK:ssa esimerkiksi genetiivialkuiset toistoadjektiivit kuten *hienonhieno* ja *pienenpieni* esitetään saman toistosanakonstruktion eri variantteina eli toistoyhdyssanoina. Itse sen sijaan olen rajannut aineistostani ulkopuolelle genetiivialkuiset toistoadjektiivit ja pidän kyseistä

rakennetta eri konstruktiona kuin toistosanakonstruktio. Variaatio saattaa siis määrittää senkin mukaan, mitä ylipäättään lasketaan kyseiseen konstruktion kuuluvaksi.

Muodon tapaan variaatiota esiintyy myös merkityksessä. Kielenkäyttäjien kokemusmaailmat eroavat, jolloin myös heidän kielimaailmansa eroavat. Kielimaailmalla tarkoitan sitä, millaisia rakenteita ja ilmaisuja kukakin on tottunut kuulemaan ja käyttämään. Näin ollen esimerkiksi prototyypisistä ruoista puhuttaessa kaksi kielenkäyttäjää voi ajatella hyvinkin erilaisia asioita. Lisäksi erilaiset kontekstit kielessä, tekstimaisemassa ja fyysisessäkin ympäristössä vaikuttavat siihen, millaisen tulkinnan konstruktio saa. Esimerkit A ja B osoittavat, miten sama toistosana merkitsee eri konteksteissa eri asioita:

- A) Aina kun lukee tai kuulee, että jollain on pidempi matka vanhempien luokse, sitä jotenkin osaa arvostaa että niin **kotikoti**⁴ kuin isovanhempienkin koti on lähestulkoon kävelymatkan päässä!
- B) Tässä tyyliuunnassa miellyttää kontrastit, skandinaavisuus ja minimalismi. Tätä henkeä meidän **kotikoti** on ehkä lähimpänä tällä hetkellä ja tykätään kyllä meiningistä kovasti. Vapaa-ajan asunnon makkariin haluttaisiin kuitenkin enemmän luonnetta ja vähemmän urbaanimaaisuutta, luonnon helmassa kun ollaan.

Molemmissa esimerkeissä on toistosana *kotikoti*, joka on yleinen toistosana. Tavallisimmin sillä tarkoitetaan puhujan vanhempien kotia – joko heidän nykyistä kotiaan tai nimenomaan puhujan lapsuudenkotiä. Juuri tässä merkityksessä toistosanaa on käytetty esimerkissä 1. Kontekstista käy ilmi, että *kotikoti* samastetaan vanhempien kotiin. Esimerkissä B sen sijaan toistosana vertautuu vapaa-ajan asuntoon, ja toistosanalla taas viitataan kirjoittajan nykyiseen asuntoon, jossa hän ja puolisonsa asuvat. Toistosanoilla on siis täysin sama kirjoitusasu, mutta kuitenkin poikkeavat merkitykset.

Muodon ja merkityksen variaatiosta seuraa, että useat muodon variaatiot yhdistyvät useisiin hieman toisistaan poikkeaviin merkityksiin. Sen sijaan, että konstruktioiden luonne olisi yksi yhteen, niitä voi kuvata Hilperin termillä *many-to-many-mappings*, josta Leino käyttää termiä piirrekimppu (J. Leino 2003: 64). Sen lisäksi, että konstruktiot ja konstruktit liittyvät toisiinsa aiemmin kuvattujen perintälinkkien ja analogian avulla, ne liittyvät toisiinsa myös variaation kautta.

⁴ Merkitseen toistosanat aineistoesimerkeissä lihavoimalla ne.

Sosiolingvistiikan piirissä tarkastellaan kielenulkoisia sekä kiелensisäisiä tekijöitä, jotka vaikuttavat kielenkäyttäjän tekemiin valintoihin. Mikä siis aiheuttaa sen, että konstruktio ei todellisuudessa ole selkeä yhdestä muodosta ja yhdestä merkityksestä koostuva pari vaan useiden limittäisten muotojen ja merkitysten piirrekimppu? Miksi kielenkäyttäjät viittaavat samaan tarkoitteeseen eri sanoilla? Konstruktioikielioppi ei kuitenkaan pyri esittämään vastausta siihen, miksi konstruktioit varioivat, joten en ota tässä työssä kantaa siihen, miksi konstruktioit varioivat.

Karkeana esimerkkinä voi esittää, että ilmaisu *ruokaruoka* ja *perinteinen ruoka* voivat tietyssä yhteydessä viitata samaan tarkoitteeseen. Ilmaisulla on semanttista päällekkäisyyttä, mutta ne eivät kuitenkaan ole semanttisesti toistensa vastineita. Kielenkäyttäjä joutuu siis tekemään valinnan käyttäessään jompaakumpaa ilmaisua. Sosiolingvistiikassa tutkitaan eri konstruktioiden varianttien vaihtelua sosiaalisten muuttujien mukaisesti, ja niistä voidaan havaita säännönmukaisuuksia. Ei ole mahdollista ennustaa sataprosenttisesti, millaisen ilmaisen kielenkäyttäjä valitsee mihinkin tilanteeseen, mutta siitä on mahdollista esittää yleistyksiä ja todennäköisyyksiä.

Erityisesti syntaktisiin rakenteisiin voidaan soveltaa teoriaa uudesta ja annetusta informaatiosta. Kielenkäyttäjä käyttää todennäköisimmin sellaista ilmaisua, jonka on ennen kuullut. Mallivaikutuksen lisäksi kielenkäyttäjien käyttämiin ilmaisiin vaikuttaa heidän sisäinen – usein varmastikin tiedostamaton – tietonsa siitä, millaisten kielenainesten yhteydessä mitkäkin ilmaisu usein esiintyvät. Tieto siitä, millaisessa kielellisessä ympäristössä mikäkin ilmaisu todennäköisimmin viihtyy, muodostaa suuren osan yksilön kielellisestä tiedosta.

4.5 Kohosteisuus ja metateksti

Kielenkäyttäjillä vaikuttaa olevan tietoa käyttämänsä toistosanakonstruktion yleisyydestä ja vakiintuneisuudesta. Toistosanaa käyttävät korostavat usein jonkin kielellisen keinon avulla olevansa tietoisia, että heidän käyttämässään sanassa on jotakin poikkeuksellista. Esittelen seuraavassa aineistosta esiin nousevia keinoja korostaa toistosanan poikkeuksellisuutta. En vielä tässä tarkastele lainkaan merkitystä vaan ainoastaan kohosteisia elementtejä. Kaikkiaan jokin kohosteinen keino on käytössä 18:ssa eli 11 %:ssa aineiston sanoissa.

Toisinaan toistosanan ympärillä on käytetty lainausmerkkejä tai sana on kursivoitu. Molemmat keinot korostavat toistosanaa, mutta niiden funktioit poikkeavat hieman toisistaan.

- C) Sari on tyytyväinen uutuussarjaan myös sikäli, ettei se ole ”**lääkelääke**”.
- D) Varsinaisella hallituksella (ns. ”**hallitus-hallituksella**”) on lähinnä hiukan enemmän hallinnollisia tehtäviä hoidettavanaan.
- E) Ja pari vuotta vanhempana äiti osti isän kanssa ensimmäisen *omanoman* asunnon.

Lainausmerkeillä voidaan normitetussa tekstissä merkitä ilmaisun olevan jollain tavalla epävirallinen (Kielitoimiston ohjepankki). Samaa keinoa käytetään myös normittamattomissa teksteissä. Kirjoittaja halunnee siis lainausmerkkejä käyttäessään viestiä olevansa tietoinen toistosanan vakiintumattomasta asemasta.

Esimerkissä D on käytetty lainausmerkkien lisäksi lyhennettä *ns. (niin sanottu)*, joka toimii lainausmerkkien kanssa samanlaisessa tehtävässä. Lisäksi toistosana on esimerkissä D kirjoitettu sulkeisiin, millä on luultavasti korostettu entisestään lainausmerkkien lisäksi termin epävirallisuutta verrattuna ilmaukseen *varsinainen hallitus*.

Esimerkissä E käytetty kursivointi saattaa toimia samanlaisena epävirallisuuden osoittaja kuin lainausmerkit. Sen lisäksi tai sen sijasta se kuitenkin myös korostaa ja painottaa toistosanaa ja kenties jopa ohjaa lukijaa lukemaan sanan painokkaasti. Mahdollinen tulkinta olisi myös, että *omaoma* on lainaus jonkun toisen puheesta.

Joskus toistosanan merkitys nousee keskustelunaiheeksi. Tällaisessa tapauksessa ei ole kyse konstruktion korostamisesta, vaan merkityksen selventämisestä. Tällainen metateksti siis poikkeaa funktioltaan aiemmista kolmesta esimerkistä.

- F) Kirjoittaja 1: Heräsin just, söisinkö aamupalaks smoothie vai lasagnea
Toisaalta voisin syödä ihan **ruokaruokaakin** mut en osaa päättää D:
Kirjoittaja 2: Eiks lasagne oo **ruokaruokaa**?
Kirjoittaja 1: No siis joojoo sitä meinasinki öhöhö

Esimerkin F kaltaisissa tapauksissa toistosanan käyttäjä ei itse valitse korostaa toistosanaa, vaan tarve merkityksen selventämiselle käy ilmi vasta myöhemmin. Toisinaan toistosanan merkitys varmastikin jää epäselväksi joillekin, mutta keskustelussa on myös mahdollista heti selvittää, onko keskustelijoilla yhtenevä näkemys toistosanan merkityksestä. Esimerkissä F keskustelijat huomaavat olevansa samaa mieltä merkityksestä.

Aineistoa kerätessäni törmäsin toisinaan keskusteluun toistosanoista ja niiden merkityksistä. Seuraavissa esimerkeissä toistosanoja ei ole käytetty keskustelussa, vaan toistosanat ovat sellaisenaan olleet keskustelun tai tekstin aiheena.

G) Toisto myös vahvistaa. Opiskelutovereitteni kanssa käytimme paljon sanoja, joissa substantiivi toistui kahdesti. **Tenttitentti** oli siis todellinen tentti eikä mikään leikkitesti ja **taukotauko** kunnon happihyppely pienen jaloittelun sijasta.

H) Luin äskettäin iteratiivisista yhdyssanoista. Iteratiivisia yhdyssanoja eli toistoyhdyssanoja ovat esimerkiksi nämä tuoreet ja ärsyttävät **kotikoti**, **ruokaruoka**, **lomaloma** ja **kirjakirja**. Toiston tarkoituksena on joko painottaa tai määritellä sanaa: **kotikoti** tarkoittaa lapsuudenkotia – ei opiskelijaboksia, **ruokaruoka** on itse valmistettua tai ainakin terveellisempää kuin pikaruoka, **lomaloma** on vapaa-aikaa ilman mitään normaaleja askareita ja **kirjakirja** tarkoittaa fyysisesti selailtavaa kirjaa erotuksena näytöltä luettavista kirjoista.

I) Kirjoittaja 1: **Kotikoti**, tää oli uusi termi mulle =)

Kirjoittaja 2: Nyt kun on perheellistynyt, asettunut omakotitaloon ja tietää oman elämänsäkin täällä olevan pysyvämpää, niin tuon termin käyttö on vähentynyt.

Toki siihen vaikuttaa sekin, että omaa lapsuudenkotiaan voi kutsua nyt mummulaksi.

Ilmiö siis puhututtaa jonkin verran, ja esimerkissä H kirjoittaja luonnehtiikin toistosanoja tuoreiksi ja ärsyttäviksi. Esimerkin H kirjoitus on vuodelta 2011. Kaikissa kirjoittajan esimerkeissä on määritelty, mitä toistosanoilla voidaan tarkoittaa.

Edellä esitellyn lisäksi on vielä huomionarvoista mainita, että jopa 32 toistosanan edellä on käytetty partikkelia *ihan*. Määrä kattaa 20 % aineistosta.

J) Jos et halua jotain **ihan ruokaruokaa** niin pienet naposteltavat vois kans toimii hyvin

K) Onks toi sun työ **ihan työtyö** vai kesätyö? :)

Ihan toimii kohosteisena keinona ja lisäksi ohjaa merkityksen tulkintaa. Partikkelia *ihan* saatetaan käyttää kahdesta syystä. Ensinnäkin toistosanaa käyttävä saattaa alitajuisesti tai tietoisesti ajatella, että toistosana yksinään ei tavoita tarpeeksi selkeästi tavoiteltua merkitystä, joten merkitystä on tarpeen selventää. Toiseksi kyse voi olla mallivaikutuksesta ja siitä, että toistosanakonstruktion ylipäättään liittyy ominaisuus, että partikkeli *ihan* viihtyy sen edellä. Analyysiluvuissa 5 ja 6 käy tarkemmin ilmi, millainen rooli partikkelilla on merkityksen selventämisessä.

Vaikuttaa siltä, että toistosanan korostaminen ja kohosteisten keinojen käyttäminen on melko yleistä, mutta ei pakollista toistosanan ymmärrettävyyden kannalta. Useimmiten toistosanan merkitys käy ilmi jo niin selvästi kontekstista, että merkitystä ei ole tarvetta korostaa. Joskus taas kielenkäyttäjät kokee, että on olemassa väärinkäsityksen mahdollisuus. Oletan, että toistosanakonstruktio on yleisempi toisille kielenkäyttäjille ja kielenkäyttäjäryhmille, jolloin tarvetta korostamiselle ja metatekstille on vähemmän.

Seuraavissa luvuissa 5 ja 6 tarkastelen toistosanojen merkityksiä. Ensimmäisenä käsittelen prototyyppisyyttä korostavia ja sen jälkeen intensifioivia toistosanoja. Molemmat analyysiluvut jakautuvat useampaan alalukuun, ja molempien lukujen lopussa on yhteenveto kyseisestä luvusta.

5 Prototyyppisyyttä korostavat toistosanat

Tässä luvussa tarkastelen merkitykseltään prototyyppisyyttä korostavia toistosanoja. Ryhmästä on erotettavissa alaryhmiä, jotka pohjautuvat osittain kandidaatintyöni ryhmittelyyn (Vartiainen 2016). Olen erottanut omiksi alaryhmikseen alkuperäisyyden ja vanhanaikaisuuden korostamisen sekä oikean tai kirjaimellisen merkityksen korostamisen. Olen päättänyt jakamaan prototyyppisyyttä korostavat toistosanat kolmeen ryhmään, koska eri tarkoituksiin erikoistuneet ryhmät nousivat esiin aineistosta. Niiden esiintymiä oli niin suuri määrä, että ne muodostavat selvästi omat ryhmänsä eivätkä ole vain satunnaisia esiintymiä.

Jako prototyyppisyyttä korostaviin ja intensifioiviin toistosanoihin on sikäli keinotekoinen, että myös prototyyppisyyden korostaminen on intensifiointia. Räsänen (2010: 49) toteaa: ”– kvantiteetin kasvu on skemaattinen yleistys, joka tarkoittaa paremminkin merkityksen lisäämistä kuin konkreettisia laskettavia suureita. Kvantiteetin kasvu on itse asiassa ilmauksen merkityksen kasvua yleisessä mielessä”. Prototyyppisyyttä korostavissa toistosanoissa on kyse juuri tästä, eli merkitys kasvaa, vaikka kyseessä ei olekaan varsinaisesti minkään mitattavissa olevan asian kasvu.

Tämän luvun toistosanoissa prototyyppisyyden asteen intensiteetti kasvaa, siis prototyyppisyys intensifioituu. Samalla tämän luvun toistosanat ovat siis ikonisia, mutta niiden ikonisuus on melko abstraktia, koska prototyyppisyys (ks. luku 3.2.3) on esimerkiksi määrän tai voimakkuuden astetta abstraktimpi käsite. Siksi en keskity tässä luvussa ikonisuuden näkökulmaan, vaan lähestyn esimerkkejä pääosin prototyyppisyydestä käsin.

Havainnollistan prototyyppisyyden käsitettä ja käyttämäni metodia esimerkillä *kirjakirja*:

- 1) **Kirjakirjan** ystävän ei tarvitse huolestua, sillä sähkökirjan markkinat ovat riittävän erilaiset, jotta molemmille jää tilaa. **Kirjakirja** sopii iltalukemiseksi tai mökille, missä ei ole sähköä. **Kirjakirja** on myös mainio lahja ja esineenä sillä on aivan oma arvonsa. **Kirjakirja** hellii kaikkia aisteja.

Esimerkissä 1 toistosana vertautuu kontekstissa mainittuun sähkökirjaan, ja toistosanalla tarkoitetaan fyysistä kirjaa. *Kirjalle* molemmat merkitykset, sekä painettu että sähköinen, ovat mahdollisia ja melko yleisiäkin (KS s.v. *kirja*). Ainakin esimerkin toistosanan käyttäjälle – ja oletettavasti suurimalle osalle kielenkäyttäjistä – prototyyppisenä kirjana näyttäytyy kuitenkin painettu fyysinen kirja. Toistosanan merkityksen voi päätellä siitä, että esimerkissä esiintyy kaksi erilaista kirjaa: *kirjakirja* ja *sähkökirja*. Ne kuuluvat samaan luokkaan, ja niillä on siis ainakin joitain samanlaisia ominaisuuksia eli perheyhtäläisyyksiä. Toisen on kuitenkin oltava toista prototyyppisempi, ja tässä tapauksessa painettu kirja esitetään prototyyppisempänä. Prototyyppisen kirjan ominaisuuksia ovat siis esimerkiksi käännettävät sivut, joita sähkökirjassa ei ole. Esimerkissä 1 on myös mahdollista, että toistosanaa on käytetty tyyli- tai tehokeinona, koska se toistuu niin moneen kertaan.

ISK:ssa esitetään seuraavanlainen tulkinta toistosanojen ja nimenomaan toistosubstantiivien merkityksestä: ”Ne [toistoyhdyssanasubstantiivit] korostavat tarkoitteen prototyyppisyyttä, ja niihin sisältyy tavallisesti implikoitu kontrasti luokan johonkin vähemmän tyypilliseen edustajaan, joka tulee kontekstin myötä esiin” (ISK § 425). Työni analyysissa käy kuitenkin myöhemmin ilmi, että myös toistoadjektiivit sekä toistoverbit voivat korostaa prototyyppisyyttä. Substantiivit ovat kyllä merkitysryhmän yleisin sanaluokka, joten sinänsä ISK:n tekemä yleistys on perusteltu.

Tarkastelen ensimmäisenä pelkkää prototyyppisyyttä korostavia toistosanoja, joita seuraavat alaryhmät. Lisäksi käsittelen omassa alaluvussaan toistosanaa *kotikoti*, joka ei merkitykseltään sovi selvästi muihin merkitysryhmiin. En käsittele aineiston kaikkia prototyyppisyyttä korostavia esiintymiä, vaan nostan tarkasteluun esimerkit, jotka kuvaavat ilmiötä parhaiten tai ovat jollakin tapaa poikkeuksellisia.

5.1 Pelkän prototyypisyyden korostaminen

Usein kontekstissa esiintyy kaksi tarkoitetta, joihin voidaan viitata samalla sanalla. Esimerkissä 2 sekä smoothieen että lasagneen voidaan viitata sanalla *ruoka*. Esimerkissä 3 taas sekä pitaleipä että vaalea leipä kuuluvat molemmat samaan luokkaan, ja lisäksi niihin viitataan samalla sanalla *leipä*. Toistosana tekee eron tarkoitteiden välille.

2) Kirjoittaja 1: Heräsin just, söisinkö aamupalaks smoothie vai lasagnea
Toisaalta voisin syödä ihan **ruokaruokaakin** mut en osaa päättää D:

Kirjoittaja 2: Eiks lasagne oo ruokaruokaa?

Kirjoittaja 1: No siis joojoo sitä meinasinki öhöhö

3) Paras Döner, jonka täällä olen syönyt tarjoiltiin rapeapintaisen leivän (ei pitaleipä vaan siis ihan vaalea **leipäleipä**) kanssa ja SE oli hyvää!

Esimerkissä 2 toistosanan merkitys nostetaan keskustelunaiheeksi, ja molemmat keskustelijat ovat merkityksestä samaa mieltä. He jakavat ajatuksen siitä, että lasagne olisi epätyypillinen valinta aamupalalle. Sen sijaan lasagne on tyypillinen luokan *ruoka* edustaja. Toistosanan tarve syntyy siitä, että sekä lasagnea että smoothieta voi kutsua ruoaksi, eli ne kuuluvat siis molemmat luokkaan *ruoka*. Joissain yhteyksissä tarvitaan kuitenkin keino kertoa, että lasagne ja smoothie ovat hyvin erityyppistä ruokaa. Toistosana korostaa, että lasagne ei ole tyypillinen aamupalaruoka, vaan tyypillinen ”kunnon” lämmin ruoka, jota syödään lounaaksi tai päivälliseksi. Lasagne on siis prototyypisempää ruokaa kuin smoothie. Kyse ei ole siitä, että lasagne olisi luokan *ruoka* kaikkein prototyypisin jäsen. Se on kuitenkin prototyypisempää ruokaa kuin smoothie kyseessä olevassa kontekstissa.

Esimerkissä 3 syy toistosanan käyttöön on vastaava kuin esimerkissä 2. Kahteen eri tarkoitteeseen voidaan viitata samalla sanalla *leipä*, ja niiden toisistaan erottamiseen käytetään keinona toistosanaa. Kirjoittaja tietää, että puhuttaessa döneristä eli tietyn tyyppisestä kebab-lihasta on odotuksenmukaista, että liha syödään pitaleivän kanssa. Tässä kontekstissa pitaleipä siis todennäköisesti olisi prototyypisin leipävalinta, mutta tästä olettamuksesta kuitenkin poiketaan, kun dönerin kanssa on tarjottu toisenlaista leipää. Sulkujen sisällä olevassa huomautuksessa kirjoittaja on taas siirtynyt tilanteeseen, jossa prototyypisin leipä ei ole pitaleipä vaan vaalea leipä. Kuvio 3 kuvaa kahta asiaintilaa, joita virkkeessä kuvataan.

asiointila 1: Dönerin syöminen
prototyyppinen leipä: pitaleipä

asiointila 2: Muu tilanne
prototyyppinen leipä: vaalea leipä

Kuvio 3. Toistosanan osoittamat asiointilat.

Asiointila 1 kuvaa tilannetta, jossa syödään döneriä, ja asiointila 2 taas kuvaa tilannetta, joka pätee kirjoittajan käyttämien sulkujen sisällä. Asiointilassa 2 prototyyppinen leipä on jotain muuta kuin pitaleipää, ja tässä tapauksessa vaalea leipä koetaan prototyyppisemmäksi leiväksi kuin pitaleipä.

Toistosanan merkityksen tulkinta on sekä konteksti- että kulttuurisidonnaista, koska niin on myös prototyyppisimmän tarkoitteen tulkinta. Esimerkeissä 2 ja 3 korostuu keskustelijoiden yhteisen kulttuurisen tiedon merkitys. Toistosanan käyttö yllä käsiteltyjen esimerkkien tapaan on mahdollista vain, jos molemmat jakavat yhteisen tiedon siitä, mikä suomalaisessa kulttuurissa on prototyyppistä ruokaa tai leipää. Lisäksi esimerkissä 3 pitää tietää, että döner-kebabia syödään tyypillisesti pitaleivän kanssa. Toisinaan toistosanan ymmärtäminen vaatii melko spesifiä tietämystä erilaisista aiheista, niin kuin analyysissa tuon myöhemmin ilmi.

Joskus toistosanan merkitys selittyy aiempana kontekstissa, kun toistosanan kuvaamaan tarkoitteeseen on viitattu jo aiemmin. Esimerkissä 4 kirjoittaja 1 on kysynyt vinkkejä laukusta, jossa mahtuisi kantamaan kannettavaa tietokonetta.

- 4) Kirjoittaja 1: Mut haen nyt ihan kunnon laukkua, en läppärilaukkua.
Kirjoittaja 2: - - mut jos kaipaat ihan **laukku laukkua**, niin sitten en kyl tiedä.

Keskustelijat puhuvat samasta tarkoitteesta, mutta käyttävät siihen eri ilmaisua. Kun kirjoittaja 1 puhuu kunnon laukusta, kirjoittaja 2 tekee tulkinnan, että kunnon laukku vastaa samanlaista tarkoitetta, josta hän käyttää nimitystä laukkulaukku. Toistosana vertautuu läppärilaukkuun, ja toistosanalla tarkoitetaan laukkua, jolla ei ole vastaavaa erikoistunutta käyttötarkoitusta. Toistosana korostaa siis sekä prototyyppisyyttä että geneerisyyttä. *Laukkulaukku* on laukku, joka on yleispätevä kaikkiin laukun tarkoituksiin. Toistosanan merkitys ei todennäköisesti jää epäselväksi, kun molemmilla keskustelijoilla on aiemman keskustelun perusteella tieto, mihin tarkoitteeseen toistosanalla viitataan.

Esimerkit 5 ja 6 ovat tavanomaisia toistosubstantiiveja. Molemmissa esimerkeissä kontekstissa esiintyy vertailukohta toistosanalle, mikä helpottaa toistosanan merkityksen tulkintaa.

- 5) Sisustustarra. Makkariin – – jonkun iskevän sanavalinnan haluan. Lisäksi keittiössä meillä on aika kiva paikka, mihin varmasti jossain kohtaa se joku kiva kuva tai tekstin pätkä tulee. Olkkari on mulla ollu aina sellane et jotenkin sinne ei tarrat sovi. Se tuo sellasta pliisu- fiilistä. Mun mielestä sinne kuuluu ihan **taulutaulu** tai vastaava.
- 6) Minä olisin kyllä paljon mieluummin pitänyt sitä laminoitua läpyskää lompakossa, tuo **korttikortti** on paksumpi ja täyttää näin ollen ihan turhaan lompakkoa entisestään.

Esimerkissä 5 *taulutaulu* vertautuu sisustustarraan, joka on taulun tavoin seinälle kiinnitettävää taidetta. Sisustustarraakin voisi siis kutsua tauluksi, minkä takia toistosanaa on käytetty korostamaan prototyypistä taulua, joka on esimerkiksi kehyksissä oleva maalattu kuva. Esimerkissä 6 *korttikortti* vertautuu *laminoituun läpyskään*, eli todennäköisesti kortin kokoiseen ja muotoiseen paperilappuun, joka on päällystetty muovilla. Tällainen on kuitenkin ikään kuin prototyyppisen kortin jäljitelmä, joten varsinaista prototyypistä korttia korostamaan on käytetty toistosanaa. Molemmissa esimerkeissä sekä toistosana että kontekstissa esiintyvä vertailukohta kuuluvat samaan luokkaan, mutta toistosanalla on enemmän sanan kyseiseen luokkaan liittäviä ominaisuuksia.

Esimerkissä 7 on muodoltaan siinä mielessä poikkeuksellinen toistosana, että toistosana on osana yhdyssanaa. Kirjoittajat keskustelevat Tanssii tähtien kanssa -televisio-ohjelmasta.

- 7) Kirjoittaja 1: Onko muita jotka ihmettelevät, että miten kummassa tää pari [Marko ja Kristiina] saa aina niin hyvät arvostelut / pisteet tuomareilta?
Kirjoittaja 2: Muilla se vaan on sellainen **tanssitanssi kohta**, mutta Markolla ja Kristiinalla siinä on mukana sellainen tarina fiilis :)

Vaikka sanat *tanssitanssi* ja *kohta* on kirjoitettu erilleen, kyse on silti yhdyssanasta *tanssitanssikohta* (ks. luku 4.1). Toistosanan merkitystä voi kuitenkin tarkastella myös yhdyssanasta irrallisena yksikkönä, koska yhdyssana *tanssikohta* on merkitykseltään melko läpinäkyvä. Merkityksen voisi tulkita intensifioivaksi: Markon ja Kristiinan

tanssiesitys sisältää enemmän tarinallisuutta, kun taas muiden esitykset sisältävät määrällisesti enemmän pelkkää tanssia ilman tarinallisia elementtejä. Kyse ei kuitenkaan ole välttämättä kirjaimellisesta tanssin määrän erosta muiden sekä Kristiinan ja Markon välillä, koska kirjoittaja 2 puhuu *filiksestä*. Kyse on todennäköisesti vaikutelmasta, ei todellisesta erosta. Kristiina ja Marko siis onnistuvat tanssillaan välittämään tarinan selvemmin kuin muut. Siksi olen päättänyt sijoittamaan esimerkin 7 prototyyppisyyttä korostaviin. Kirjoittaja käyttää toistosanaa korostaessaan, että muiden esitykset ovat prototyyppisiä tanssiesityksiä, kun taas Markon ja Kristiinan esitys on jollain tavalla perinteisestä poikkeava.

Esimerkissä 7 toistosanan voi prototyyppisyyden korostamisen lisäksi tulkita myös vähätteleväksi. Kirjoittaja tuntuu pitävän Markon ja Kristiinan tarinallista esitystä muiden esityksiä parempana. Muiden esitysten vähättelyä korostaa partikkeli *vaan* ('vain'), ja samalla toistosana saa vähättelevän merkityksen. *Tanssitanssi* on jotain vähemmän kuin Kristiinan ja Markon esitys.

Toinen vastaavalla tavalla muusta aineistosta poikkeava on esimerkin 8 *kaverikaveri*:

8) Onko hyväkin kaveri vai sellanen **kaverikaveri**?

Konjunktio *vai* asettaa hyvän kaverin ja toistosanan toisiinsa nähden vaihtoehtosuhteeseen. *Vai* on merkitykseltään poissulkeva (ISK § 1098), joten kun toisena vaihtoehtona on hyvä kaveri, toistosanan merkitykseksi muodostuu 'vähemmän hyvä kaveri'. Esimerkki 8 ei sijoitu aivan ongelmattomasti prototyyppisyyden korostamisen merkitysryhmään, koska merkitys vaikuttaa melko yksiselitteisesti vähättelevältä. Kirjoittaja saattaa kuitenkin kokea *kaveri*-sanana merkityksen ylipäättään jollain tapaa vähätteleväksi ja *kaverin* vähemmän läheiseksi kuin esimerkiksi *ystävän*. Näin ollen toistosana korostaa vähättelyä. Vähättely on toistosanan merkityksenä ainoastaan esimerkeissä 7 ja 8, joten se ei todennäköisesti ole kovin yleinen merkitys. Se on kuitenkin mahdollinen, ja vähättely osoittaa sen, miten toistosanalla pystytään eri konteksteissa luomaan yllättäviäkin merkityksiä.

Esimerkissä 9 prototyyppisyyttä korostavan toistosanan sanaluokka on adjektiivi. Useimpien toistoadjektiivien merkitys on yksiselitteisesti intensifioiva, mutta tässä toisenlainen tulkinta on mahdollinen ja jopa todennäköisempi.

9) Jos ihan **keltainenkeltainen** ei innosta, niin valkokeltainen ois kiva myös. :D Eikä mikään kirkkaan keltainen, vaan semmonen kivan vaaleankeltainen.

Toistosanalla saatetaan korostaa keltaisuuden astetta eli esimerkiksi värin kirkkautta, jolloin kyseessä olisi intensiteetin kasvattaminen. Koska *kirkkaan keltainen* on kuitenkin mainittu erikseen, *keltaisenkeltaisen* voi nähdä myös osana erilaisten keltaisen värien joukkoa, johon kuuluvat myös mainitut *kirkkaan keltainen* ja *vaaleankeltainen*. Joukosta *keltainenkeltainen* edustaa sellaista keltaista, jonka väri on kaikkein prototyypisimmin keltainen. Toistosana mahdollistaa, että adjektiivinkin voi kategorisoida vastaavalla tavalla kuin substantiivit yleensä kategorisoidaan.

Aineistossa on useampia vastaavia tapauksia punaisesta väristä. Esimerkissä 10 punaisen eri sävyjä ovat prototyypinen punainen ja kuparinpunainen:

- 10) – – se on kuparinsävyiseen tukkaan ehkä liian punainen, joten varmasti toimii paremmin jos sulla on enemmän **PUNAINENpunainen** kuin kuparinpunainen tukka

Vaikka isojen kirjainten käyttö viittaa intensifointiin, myös esimerkin 10 toistosana on esimerkin 9 tapaan ennemmin prototyypisyyttä korostava. Typografisella keinolla kirjoittaja on todennäköisesti tavoitellut samaa kuin puheessa painotuksella, eli sana esimerkiksi lausuttaisiin painokkaammin tai kovemalla äänellä. Keino on selvästi ikoninen, ja korostaa prototyypistä ja tavalliseksi koettua punaista verrattuna muihin punaisen sävyihin.

Edellä esitettyjä esimerkkejä 1–10 yhdistää se, että toistosanan tehtävänä on erottaa toisistaan kaksi samaan luokkaan kuuluvaa tarkoitetta korostaen toisen olevan toista prototyypisempi. Toistosanalla estetään väärinkäsityksen mahdollisuus ja tarkennetaan, millaisesta tietyn luokan tarkoitteesta on kyse. Toistosanan kuvaama tarkoite ei ole välttämättä luokan kaikkein prototyypisimmin, vaan se on ainoastaan prototyypisempi kuin se tarkoite, johon vertautuu. Tulkinta vaatiikin esimerkiksi tämän takia tuekseen aina kontekstin tai keskustelijoiden jakaman yhteisen maailmantiedon.

Osa aineiston toistosanoista on rajatapauksia, joissa on useamman eri merkitysryhmän piirteitä. Tarkastelen seuraavaksi kahta tällaista esimerkkiä.

- 11) Kirjoittaja 1: Milloinkohan mä sytyn smoothielle... Mä tykkään enemmän **syödäsyödä**, joten en ole koskaan ollut smoothieihmisiä. Ehkä pitäisi kokeilla enemmän!

Kirjoittaja 2: Niin miekin tykkään **syödäsyödä** ja siis miun smoothiet onkin aina tollasia paksuja lusikoitavia

Esimerkin 11 voi tulkita sekä prototyypillisyyttä korostaviksi että intensifioiviksi. Esimerkissä 11 kirjoittaja 2 korostaa poikkeuksellista smoothien syömistapaa toistosanalla: yleensä smoothie on juotavassa muodossa (KS s.v. *smoothie*), mutta esimerkissä smoothieta kuitenkin syödään lusikalla. Toisaalta toistosana korostaa prototyypistä syömistä eli haarukan tai lusikan käyttämistä. Toisaalta juominen ei ole varsinaisesti syömistä lainkaan, vaikka toiminnot kuuluvatkin samaan ruoan kuluttamisen luokkaan. Toistosana korostaa siis prototyypillisyyden lisäksi myös sanan varsinaista merkitystä (varsinaisen merkityksen korostamisesta lisää myöhemmin luvussa 5.2).

Prototyypillisyyden korostamisen lisäksi toistosana esittää syömistä myös jollain tavalla intensiivisempänä. Molemmat keskustelijat toivovat voivansa syödä ruokansa juomisen sijaan, koska kenties juotavana nautittu smoothie ei tunnu tarpeeksi täyttävältä ruoalta. Selkeimmin esimerkki 11 on kuitenkin tulkittavissa prototyypistä syömistä korostavaksi, varsinkin kun keskustelu keskittyy nimenomaan syömistapaan.

Todennäköisesti toistosanan käyttäjä ei läheskään aina tee merkityseroa sen välillä, korostaako prototyypillisyyttä vai intensiteettiä, vaan merkitykset kulkevat käsi kädessä. Ei olekaan aina mielekästä edes yrittää tehdä eroa sen välillä, korostetaanko prototyypillisyyttä vai intensiteettiä.

5.2 Varsinaisen tai kirjaimellisen merkityksen korostaminen

Tähän merkitysryhmään olen sijoittanut toistosanat, jotka korostavat sanan varsinaista tai kirjaimellista merkitystä. Tarkoitan varsinaisella merkityksellä sellaista merkitystä, joka sanalle muodostuu silloin, kun sitä käytetään usein kahdessa eri merkityksessä. Näistä eri merkityksistä on käytetty erilaisia nimityksiä.

Yksi mahdollinen tapa erottaa perusmerkitys eli varsinainen tai kirjaimellinen merkitys sekä sivumerkitykset on jakaa merkitykset **denotatiiviseen** ja **konnotatiiviseen merkitykseen**. Denotatiivinen merkitys kertoo, millaisiin tarkoitteisiin sanalla on mahdollista viitata. (Kuri 2012: 28.) Esimerkiksi sanoilla *ruoka* ja *ruokaruoka* viitataan molemmilla johonkin syötävään, eli niiden päämerkitys on sama. Niillä on kuitenkin myös omat sivumerkityksensä eli konnotatiiviset merkityksensä. Sen lisäksi, että sanojen sävy on erilainen, ne viittaavat hieman erilaisiin syötäviin.

Kirjaimellisuutta korostettaessa sanalla on oltava ainakin kaksi eri merkitystä, joista jokin on kirjaimellinen ja muut kuvaannollisia. Kirjaimellisuuden ja kuvaannollisuuden voi hahmottaa kuuluvaksi samanlaiseksi jaoksi perus- ja erikoismerkityksiin kuin varsinaisuuden ja ei-varsinaisuuden tapauksessa. Toisaalta kirjaimellisuus ja kuvaannollisuus on mahdollista hahmottaa myös osoitukseksi kielen metaforisesta luonteesta. Kirjaimellinen merkitys edustaa tällöin metaforan lähdealuetta ja kuvaannollinen kohdealuetta.

Käytän nimitystä varsinainen merkitys, kun puhun denotatiivisesta perusmerkityksestä. Konnotatiivisista merkityksistä puhun sivumerkityksinä. Lisäksi käytän termejä kirjaimellinen ja kuvaannollinen.

Toisaalta varsinaisuus sekä kirjaimellisuus ovat myös prototyyppisen tarkoitteen ominaisuuksia (ks. luku 3.2.3). Koska tämän alaluvun toistosanoissa ensisijainen merkitys on kuitenkin spesifisti varsinaisuus tai kirjaimellisuus, ne hahmottuvat omaksi ryhmäkseen erilleen pelkkää prototyyppisyyttä korostavista toistosanoista.

Farkku on esimerkki sanasta, jonka käyttöala on levinnyt kuvaamaan muutakin kuin alkuperäistä varsinaista merkitystä. *Farkuilla* voidaan viitata housuihin, joita ei ole tehty varsinaisesta farmarikankaasta, denimistä. Kun tarkoitetaan varsinaisia farkkuja, merkitystä voi korostaa toistosanalla:

- 12) Tällä kertaa ostin ihan **farkutfarkut** niiden jegginsien sijasta siinä toivossa, että noi kestäis pidempään käytössä.

Sana *jegginsit* on sulauma sanoista *jeans* 'farkut' ja *leggingsit*, ja samasta tarkoitteesta voidaan käyttää myös sanaa *farkkuleggingsit*. Nimellä myydään useimmiten housuja, joita ei ole tehty varsinaisesta farkkukankaasta. Koska *farkku*-sanankäyttö on laajentunut alkuperäisestä merkityksestä, ja uudet merkitykset ovat joissain yhteyksissä jopa tulleet yleisemmiksi, alkuperäistä merkitystä voi olla tarpeen korostaa.

Vastaava tilanne on esimerkissä 13:

- 13) Kirjoittaja 1: Eivätkä useimmat nestemäiset saippuat sanan varsinaisessa merkityksessä edes ole saippuaa, sillä niitä ei tehdä saippuomalla. (Saippuoituminen = rasvoja keitetään emästen kanssa.) – – ”Oikean” saippuan ja sulfaatteihin perustuvan saippuan eron voi kiteyttää näin: saippua jättää ihon pinnalle rasvaa, sulfaatit poistavat rasvaa.

Kirjoittaja 2: Hyvä postaus, uutta tietoa mullekin! Oon käytännössä huomannut että **saippuasaippua** on kivempaa käsienpesussa, mutta mitään pohjaa mulla ei tuolle huomiolle ollut.

Kirjoittaja 1 on julkaissut blogitekstin, jossa hän kertoo, että sanaa *saippua* ei käytetä usein ”sanan varsinaisessa merkityksessä”. Hän käyttää varsinaisesta merkityksestä myös ilmaisua ”’oikea’ saippua”. Blogin kommentteissa kirjoittaja 2 käyttää samasta tarkoitteesta toistosanaa *saippuasaippua*. Koska sanaa *saippua* käytetään luultavasti melko paljon muussakin kuin varsinaisessa merkityksessään, varsinaista merkitystä tarvitsee useimmissa yhteyksissä korostaa jollakin tavalla. Kirjoittajalla 2 voi olettaa toistosanan tulevan tulkituksi oikein, koska kontekstissa on jo tuotu ilmi, että sana *saippua* tulee usein tulkituksi sen sivumerkityksien kautta. Blogitekstin ja kommenttien lukijoilla on siis yhteinen jaettu tieto *saippua*-sanan ”vääristä” ja ”oikeista” merkityksistä. Kaikissa konteksteissa *saippuasaippua* ei tulisi todennäköisesti tulkituksi samalla tavalla.

Myös esimerkeissä 14 ja 15 lukija tarvitsee vastaavasti melko paljonkin tietoa keskustelun aiheesta, jotta voi ymmärtää toistosanan oikein.

14) Kirjoittaja 1: Taistelivatko kummitukset Tylypahkan taistelussa?

Kirjoittaja 2: Riesu ainakin taistelu (no ei oookkaan kummitus mutta melkein). En kyl usko et **kummituskummitukset** kauheesti pysty mitään tekemään - -.
[Riesu on Harry Potter -kirjoissa esiintyvä räyhähenki.]

15) Kirjoittaja 1: moi, tykkäätkös muumeista?

Kirjoittaja 2: juu=) nipsus enite mut lasketaaks se niinku **muumimuumiks**

Esimerkissä 14 mainitaan kummitus, kummituskummitukset sekä Riesu (räyhähenki), jotka kuuluvat kaikki jonkinlaisten henki- tai satuolentojen luokkaan. Kirjoittaja 2 kokee, että räyhähengellä ja kummituksella on paljon perheyhtäläisyyksiä, koska hän toteaa räyhähengen olevan ”melkein kummitus”. Kirjoittaja on kokenut tarpeelliseksi korostaa seuraavaksi *kummitus*-sanaa käyttäessään tarkoittavansa nimenomaan varsinaisia kummituksia eli muita kuin räyhähenkeä. Vaikka kirjoittaja selventää, ettei Riesu ole kummitus, keskustelijoilla täytyy silti olla melko paljon tietoa Harry Potter -kirjojen maailmasta.

Esimerkissä 15 taas toistosanan ymmärtääkseen täytyy olla tietoa Muumi-hahmoista. Nipsu esiintyy Muumi-kirjoissa, mutta ei kuitenkaan ole varsinaisen muumisatuhahmolajin edustaja, vaan on ulkomuodoltaan ja myös lajiltaan erilainen.

Kysymys ei kylläkään paljasta, tarkoitetaanko siinä juuri muumilajia edustavia hahmoja vai Muumi-kirjoissa esiintyviä hahmoja ylipäättään. Kirjoittaja 2 kyseenalaistaa joka tapauksessa, kelpaako Nipsu vastaukseksi kysymykseen, ja korostaa, että Nipsu ei edusta varsinaista muumilajia.

Esimerkeissä 13–15 toistosanoja on käytetty, koska toistosanan tarkoitteeseen vertautuvat tarkoitteet (farkut, saippua, Riesu ja Nipsu) eivät todellisuudessa kuulu samaan luokan ytimeen toistosanan tarkoitteen kanssa, vaikka ne siihen kielenkäytössä joskus sijoitettaisiinkin. Esimerkiksi Riesu ei siis ole oikea kummitus eikä Nipsu oikea muumi. Tästä kyllä seuraa, että Riesu ei myöskään voi olla prototyyppinen kummitus eikä Nipsu prototyyppinen muumi. Prototyyppisyyden korostaminen on kuitenkin enemmän seuraus eikä ensisijainen syy toistosanan käyttöön.

Esimerkeissä 16 ja 17 toistosanan ja vertailukohdan välillä on metaforalinkki (ks. luku 3.2.4). Esimerkissä korostetaan sanan kirjaimellista merkitystä verrattuna kuvaannolliseen merkitykseen.

- 16) No taivaskoti on helpompi selittää kun se, että on **kuollutkuollut** ja kuopattu maahan.
- 17) Tämänkin pystyi kuvittelemaan tosi monimerkityksellisesti. **Tappaatappaa** siis ihan oikeasti mutta myös sillä tavalla, että muuttaisi vampyyriksi. Sehän Jakelle on vähän sama asia

Sanaa *kuollut* ei yleensä voi tarkastella skalaarisesti, vaan se on absoluuttinen adjektiivi tai substantiivi. Joku siis joko on kuollut tai elossa, ei mitään siltä väliltä. Ilmaisuihin *taivaskoti* kuitenkin asettuu jonnekin elossa olemisen ja kuoleman välille. Ilmaisulla viitataan paikkaan, jossa ihmisen ajatellaan vielä jollain tavalla olevan elossa, vaikka ei enää eläkään maan päällä. Kirjoittaja käyttää toistosanaa korostamaan kirjaimellista ja lopullista kuolemaa.

Esimerkissä 17 tappaminen vertautuu vampyyriksi muuttamiseen, jonka voi hahmottaa eräänlaiseksi tappamiseksi. Vampyyriksi muuttamisesta todetaankin, että tarinassa esiintyvälle Jakelle se on lähes sama asia kuin tappaminen, eli toimintojen välillä on perheyhtäläisyyksiä. Toistosanalla korostetaan kirjaimellista tappamista, jonka seurauksena henkilön elintoiminnot pysähtyvät. Fiktiivisessä maailmassa myös vampyyriksi muuttuminen saattaa tietysti vaikuttaa elintoimintoihin, mutta siitä huolimatta vampyyri kuitenkin jatkaa elämistä maan päällä.

Toistosanan kirjaimellista merkitystä voi pitää lähdealueena ja kuvaannollista taas kohdealueena (ks. luku 3.3.5). Kirjaimellinen ja kuvaannollinen muodostavat merkitysparit:

Kirjaimellinen: *kuollut* siinä merkityksessä, että kuolema on lopullinen, ja henkilöä ei enää ole olemassa

Kuvaannollinen: *kuollut* merkityksessä, että esimerkiksi henkilön sielun uskotaan elävän taivaassa

Kirjaimellinen: *tappaa* merkityksessä, että henkilö kuolee lopullisesti (hänen elintoimintonsa pysähtyvät ja tietoisuus lakkaa toimimasta)

Kuvaannollinen: *tappaa* merkityksessä, että henkilö muuttuu vampyyriksi

Sanojen *kuollut* ja *tappaa* perusmerkitykset periytyvät kuvaannollisiin toistosanoihin. Kun kielenkäyttäjä tuntee toistosanakonstruktion, hän siis hahmottaa, että toistosanoja voi käyttää metaforisesti korostamaan sanojen kirjaimellista merkitystä. Kirjaimellinen ja kuvaannollinen tarkoite tai toiminta kuuluvat samaan luokkaan, ja useimmiten kirjaimellinen on lähempänä luokan ydintä kuin kuvaannollinen. Metaforalinkki yhdistää toisiinsa konstruktioiden perusmerkitykset ja erikoismerkitykset.

5.3 Vanhemman tarkoitteen tai vanhanaikaisuuden korostaminen

Olen sijoittanut tämän luvun merkitysryhmään kahdenlaisia toistosanoja. Osassa toistosana erottaa toisistaan kaksi tarkoitetta, joista toinen on uudempi ja toinen vanhempi. Uutuus ja vanhuus voi ilmetä monella tavalla. Vastakkain voidaan asettaa esimerkiksi perinteinen ja moderni tekniikka, mekaaninen ja sähköinen tai digitaalinen tekniikka sekä esimerkiksi käsikäyttöinen ja sähköllä toimiva. Toistosanalla viitataan vanhempaan tarkoitteeseen, mutta vanhuutta ei erityisesti korosteta, vaan toistosana on vain keino erottaa uudempi ja vanhempi tarkoite toisistaan. Osassa tämän merkitysryhmän toistosanoissa taas korostetaan tarkoitteen vanhuutta eli vanhanaikaisuutta. Tällöin kontekstissa ei useimmiten ole mainittu vertailukohtaa, mikä on melko epätyypillinen piirre toistosanoille.

Seuraavissa esimerkeissä 18–20 asetetaan vastakkain uudempi ja vanhempi tarkoite, jotka kuuluvat samaan luokkaan.

18) **Kirjakirja** viehättää sähköistä enemmän

19) **Kalenterikalenteri** vai kalenteri kännykässä?

20) Plus ne on lisäksi otettu kännykän surkealla kameralla, kun **kamerakamera** irtisanoi sopimuksensa juuri parahiksi publiin päästyämme.

Uudempi ja vanhempi tarkoite ovat saman tarkoitteen kaksi eri versiota. Näiden eri versioiden perheyhtäläisyyksinä ovat lähes kaikki muut ominaisuudet paitsi fyysinen olemus. Ulkoinen hahmo kylläkin on usein olennainen tekijä, kun hahmotetaan eri luokkia ja niiden hierarkioita (Lakoff 1986: 56), ja ulkonäön puolesta esimerkiksi sähköistä ja fyysistä kalenteria tai kirjaa ei siis välttämättä hahmotettaisikaan luokkaan. Koska uudempaa ja vanhempaa tarkoitetta kuitenkin käytetään samaan tarkoitukseen, hahmottuvat ne selvästi samaan luokkaan. Uudempi tarkoite on ikään kuin perinyt luokan ominaisuuksia alkuperäiseltä vanhemmalta tarkoitteelta, ja samalla mukaan on tullut erilaisia ominaisuuksia. Näin ollen ainakin tiettyyn pisteeseen asti vanhan tarkoitteen prototyyppisyyttä korostavat ominaisuudet säilyvät alkuperäisinä ja prototyyppisyyden hahmottamisen kannalta oleellisimpina.⁵ Esimerkiksi kamerakamera ja kännykän kamera eroavat oleellisesti siinä, että kamerakameran ainut tarkoitus on ottaa kuvia, kun taas kännykkäkamerassa kamera on yksi ominaisuus muiden joukossa. Kirjan ja kalenterin kohdalla taas voidaan puhua siirtymävaiheesta, jossa sähköiset ja paperiset esineet ovat käytössä rinnakkain.

Vaikka olen erottanut vanhemman tarkoitteen ja vanhanaikaisuuden korostamisen erilleen varsinaisesta prototyyppisyyden korostamisesta, ilmiöt muistuttavat pitkälti toisiaan. Toistosana ei korosta välttämättä yleisintä ja esimerkiksi useimmiten käytössä olevaa luokan tarkoitetta, vaan nimenomaan prototyyppisintä. Usein yleisin myös on prototyyppisin, ja näin on esimerkiksi todennäköisesti paperisten kalenterien ja kirjojen suhteen. Esimerkissä 21 prototyyppinen tarkoite sen sijaan on sellainen, joka ei enää ole luokan yleisin.

⁵ Mielenkiintoinen erillinen tutkimusaihe olisikin, millaisessa prosessissa luokan ydin alkaa siirtyä pois vanhemmasta tarkoitteesta. Näkevätkö esimerkiksi nyt syntyvät lapset tulevaisuudessa prototyyppisenä puhelimena lankapuhelimen vai älypuhelimen? Sama kysymys koskee muitakin vastaavia laitteita teknologian kehittyessä. Eri luokkien prototyypit muuttuvat maailman muuttuessa, mutta kuinka nopeasti ja missä vaiheessa prototyyppinen luokan edustaja vaihtuu?

21) kivaku mun ovipuhelin hajos – –

ku se on tollane vanhanaikanen **puhelinpuhelin** ja jotenki ku otin sen siitä ni sen pidikkeen muovijuttu lähti ja sit yritin tunkee sen takas siihen et saisin sen luurin kii

– –

Esimerkki 21 vastaa monilta osin esimerkkejä 18–20. Myös tässä toistosana korostaa aiemmin keksittyä tarkoitetta verrattuna uudempaan. Erona on se, että esimerkin 21 toistosana ei ainoastaan erota vanhaa uudesta, vaan se vielä lisäksi korostaa tarkoitteen vanhanaikaisuutta. Toistosana itsessään ei välttämättä korosta vanhanaikaisuutta, mutta merkitys syntyy toistosanaa edeltävästä sanasta *vanhanaikainen*. Lisäksi merkitys selventyy ulkonäköön (*luuri*) tehdyn viittauksen avulla.

Toistosanan vertailukohtana olevaa tarkoitetta ei tuoda ilmi, mutta sen voi olettaa olevan matkapuhelin tai älypuhelin, koska toistosanalla taas viitataan lankapuhelinta muistuttavaan ovipuhelimeen. Näiden tarkoitteiden välillä ei enää olla siirtymävaiheessa, vaan esimerkiksi Suomessa lankapuhelinten käyttö on jatkuvasti harvenemaan päin, eikä suurimmalla osalla ole lankapuhelinta käytössä enää lainkaan (Yle uutinen 31.12.2016). Tästä huolimatta luokan puhelin prototyypisimmäksi tarkoitteeksi ainakin joissain yhteyksissä koetaan vielä luurillinen lankapuhelin.

Vastaava vanhanaikaisuuden korostaminen tulee ilmi myös esimerkissä 22:

22) Ruotsiksi kun olin tottunut että sanat menevät jotakuinkin göra, vara, springa jne. Tämän takia onnistuin pääsemään opettajan silmätituksi. "IT ENDS WITH E! LØPE, VÆRE, GJØRE...", kuulin vain opettajan korjaavan. Okei, ehkä dramatisoin hieman, opettaja on oikeasti todella herttainen ja ylitsepursuavan iloinen n. 40-v nainen ja oikein kunnon old-school **opettajaopettaja**.

Vanhanaikaisuuden korostaminen käy ilmi englanninkielisestä ilmaisusta *old-school* 'vanhanaikainen'. Ilman tätä toistosanan merkitys olisi todennäköisesti tulkittavissa puhtaasti pelkän prototyypisyyden korostamiseksi vanhanaikaisuuden sijaan. Tulkinnanvaraiseksi jää, mitä opettajan ominaisuuksia vanhanaikaisuudella ja prototyypisyydellä korostetaan. Kontekstista voi päätellä, että kyse saattaa olla esimerkiksi positiivisista luonteenpiirteistä. Esimerkeissä 21 ja 22 ei ole eksplikoitua vertailukohtaa toistosanalle, koska sitä ei tarvita selventämään merkitystä. Toistosanojen edellä käytetyt *vanhanaikainen* sekä *old-school* riittävät selventämään, että toistolla korostetaan vanhanaikaisuutta. Vertailukohtaa ei tämän lisäksi enää tarvita. Sen sijaan esimerkeissä 18–

20 ei välttämättä ole niin selvää, mikä on esimerkiksi luokkien kirja, kalenteri ja kamera prototyypin tarkoite, joten vertailukohta selventää merkitystä.

Vanhempaa tarkoitetta ja vanhanaikaisuutta korostavat toistosanat eivät välttämättä erota toisistaan kahta tarkoitetta samalla tavalla kuin luvun 5.1 pelkkää prototyyppisyyttä korostavat toistosanat. Vanhempaa tarkoitetta korostavissa toistosanoissa on usein vertailukohta, joka sekä kuuluu samaan luokkaan toistosanan tarkoitteen kanssa että lisäksi oikeastaan on samaan toimintaan käytettävä tarkoite, vain uudempi versio. Toistosana ei korosta luokan kaikkein vanhanaikaisinta tarkoitetta, vaan vanhempaa kuin se tarkoite, johon toistosana vertautuu. Esimerkiksi lankapuhelin esimerkissä 21 ei ole kaikkein vanhin puhelinmalli, mutta vanhempi kuin nykyään yleisessä käytössä olevat matkapuhelimet ja älypuhelimet. Vanhanaikaisuuden korostamisessa taas vertailukohtaa ei välttämättä ole, koska toistosana korostaa kielenkäyttäjän suhtautumista tiettyyn tarkoitteeseen: se koetaan erityisen vanhanaikaiseksi huolimatta siitä, mihin sitä vertaisi.

Vanhemman tarkoitteen ja vanhanaikaisuuden korostaminen linkittyy prototyyppisyyteen, koska usein vanhemmalla tarkoitteella on enemmän luokan ominaisuuksia, jotka vievät vanhemman tarkoitteen uudempaa tarkoitetta lähemmäs luokan ydintä. Uudempi teknologia taas on uudempi tulokas tietyssä luokassa, joten se ei ole vielä saavuttanut prototyypin asemaa. Erilliseksi ryhmäksi ne kuitenkin muodostuvat, koska merkitystehtävä on spesifi. Vanhempaa tarkoitetta tai vanhanaikaisuutta korostavilla toistosanoilla on kaksi merkitystehtävää: ne korostavat sekä prototyyppisyyttä että vanhuutta.

5.4 Toistosanan leksikaalistuminen – *kotikoti*

Tarkastelen tässä alaluvussa, onko mahdollista tehdä tulkinta, että sana *kotikoti* olisi jossain määrin leksikaalistunut ilmaus. Leksikaalistumisella tarkoitetaan prosessia, jossa useammasta morfeemista tiivistyy yhtenäinen yksikkö. Kyseessä voi olla esimerkiksi kahden sanan tiivistyminen yhdeksi sanaksi, kuten on toistosanojen tapauksessa. Leksikaalistueessaan yksikkö muuttuu semanttisesti läpinäkyvämmäksi ja sen kompositionaalisuus heikentyy. (Koivisto 2013: 345–346.) On mahdollista ajatella, että edellä mainitut ominaisuudet koskisivat kaikkia toistosanoja. *Kotikodissa* ilmiö on kuitenkin selvemmin havaittavissa.

Toistosana *kotikoti* on aineiston yleisin toistosana, ja se esiintyy aineistossa 12 kertaa eri muodoissa. On kuitenkin otettava huomioon aineiston keräystapa, joka on

vaikuttanut aineiston muotoutumiseen (ks. luku 1.2 kokonaisuudessaan). *Kotikoti* vaikuttaa olevan ainakin vuosille 2015–2018 sijoittuvan tarkkailuni sekä myös tätä työtä varten tehdyn aineistonkeruun mukaan joko yleisin tai ainakin yksi yleisimmistä toistosanoista. En ole valinnut aineistooni 12 esiintymää enempää, koska ne riittävät kuvaamaan ilmiötä tarpeellisella tasolla.

Kotikodilla viitataan useimmiten joko kirjoittajan vanhempien nykyiseen kotiin tai kirjoittajan lapsuudenkotiin, eli paikkaan, jossa kirjoittajan vanhemmat asuvat tai ainakin ovat asuneet. Räsänen (2010: 3) esittää *kotikodin* merkitykseksi 'varsinaisen kodin', mutta ei pureudu sen tarkemmin toistosanan merkitykseen. Vaikuttaa kuitenkin, että 'varsinaisen kodin' sijaan kotikotia käytetään useimmiten vielä spesifimmässä merkityksessä 'vanhempien koti'. Perustelen tätä esimerkein seuraavassa.

Esimerkeissä 23 ja 24 tulee ilmi kotikodin yleisin merkitys eli vanhempien koti.

23) Aina kun lukee tai kuulee, että jollain on pidempi matka vanhempien luokse, sitä jotenkin osaa arvostaa että niin **kotikoti** kuin isovanhempienkin koti on lähestulkoon kävelymatkan päässä!

24) porukat pyyteli mua tänään muuttaan takas **kotikotiin D**::

Esimerkissä 23 kirjoittaja kuvaa ensin muiden tilanteen, jossa vanhempien luo on pitkä matka. *Vanhemmilla* hän saattaa tarkoittaa sekä vanhempia että isovanhempia tai pelkkiä vanhempia. Omasta tilanteestaan puhuessa hän kuitenkin erottaa isovanhempien kodin ja vanhempien kodin erilleen, ja vanhempien kotiin hän viittaa toistosanalla. Kun *kotikotia* käytetään merkityksessä 'vanhempien koti', sisältyy tilanteeseen oletus siitä, että kirjoittaja asuu sillä hetkellä eri paikassa kuin vanhempansa. Tämä käy esimerkissä 23 ilmi, koska kirjoittaja ottaa esiin oman ja vanhempiensa kotiensa välisen matkan.

Myös esimerkissä 24 kirjoittajan ja hänen vanhempiensa sijainnit ja sijaintien suhde toisiinsa ovat olennaisessa asemassa. Kirjoittaja käyttää vanhemmistaan puhekielistä ilmaisua *porukat*. Esimerkin 24 virke jakautuu kolmeen eri ajalliseen tilanteeseen, joista kolmas tilanne on hypoteettinen, ja toteutuu vain, jos kirjoittaja toteuttaa vanhempiensa pyynnön. Tilanteet on kuvattu seuraavassa aikajärjestyksessä:

Tilanne 1, *porukat*: Kirjoittaja asuu samassa paikassa vanhempiensa kanssa
Tilanne 2: Kirjoittaja asuu eri paikassa kuin vanhempansa
Tilanne 3, *kotikoti*: Kirjoittaja asuisi taas vanhempiensa kanssa samassa paikassa

Kirjoittaja käyttää adverbia *takas* 'takaisin', eli tilanne 1 ja 3 sijaitsevat samassa paikassa, tai ainakin molemmissa paikoissa ovat läsnä kirjoittajan vanhemmat. Koska *porukat* 'vanhemmat' ovat siis samassa paikassa kuin *kotikoti*, voi päätellä, että kirjoittaja tarkoittaa toistosanalla vanhempiensa kotia.

Esimerkit 25 ja 26 ovat samasta keskustelusta. Esimerkki 25 on osa blogitekstiä, ja esimerkki 26 on kommentti kyseiseen tekstiin.

25) Mähän muutin pois meidän **kotikotoa** jo 16-vuotiaana. Mä olin ollut monen läheisen mielestä yks viimeisimmistä ihmisistä, jonka ois aatellut muuttavan noin nuorena pois vanhempien siipien suojasta – –.

26) Ite muutettiin poikaystävän kanssa **kotikodeistamme** aikalailla samaan aikaan. Toinen muutti vaan toiseen kaupunkiin. Nyt vuoden omissa kodeissa asumisen jälkeen ollaan asuttu muutama kk yhdessä.

Esimerkissä 25 toistosanan merkitys on eksplikoitu. Kirjoittaja ilmaisee kahdella eri tavalla muuttaneensa pois vanhempiensa luota: ”muutin pois – – kotikotoa” ja ”muuttavan – – pois vanhempien siipien suojasta”. On selvää, että toistosana viittaa vanhempien kotiin. Voi olettaa, että esimerkissä 26 kirjoittaja käyttää toistosanaa samassa merkityksessä. Jos sanaa olisi käytetty eri merkityksessä, kirjoittaja todennäköisesti kokisi tarpeelliseksi selventää merkitystä. Myös esimerkkiä 26 voi havainnollistaa tilanteisella kuvauksella samoin kuin esimerkkiä 24 edellä.

Tilanne 1a: Kirjoittaja asuu kotikotona	Tilanne 1b: Poikaystävä asuu kotikotona
Tilanne 2a: Kirjoittaja asuu paikassa X	Tilanne 2b: Poikaystävä asuu paikassa Y
Tilanne 3: Kirjoittaja ja poikaystävä asuvat samassa paikassa	

Esimerkissä ei eksplikoitua tuoda ilmi *kotikodin* merkitystä, mutta keskustelijat luovat tilanteen, jossa toistosanan merkitys on selvä kaikille. Esimerkeissä 23–25 tämänhetkinen koti on tuotu ilmi implisiittisenä vertailukohtana toistosanalle. Esimerkissä 26 taas vertailukohta tuodaan selvemmin esiin, koska kirjoittaja mainitsee hänen ja poikaystävänsä *omat kodit*.

Esimerkissä 27 toistosana toistuu monella eri kirjoittajalla. Ensimmäisen kirjoittajan kysymys on esitetty sosiaalisessa mediassa kanavalla @turunyliopisto, joten on oletettavaa, että keskustelijat ovat Turun yliopiston opiskelijoita. Kirjoittaja 2 ja 3 ovat vastanneet kirjoittajan 1 esittämään kysymykseen.

27) Kirjoittaja 1: Onko muita, joilla ei tule kotipuolella opiskelusta yhtään mitään? Vai pystyttekö keskittymään paremmin **kotikotona** kuin Turku-kotona?

Kirjoittaja 2: Käyn **kotikotona**, jotta voin hetkeksi paeta opiskelua.

Kirjoittaja 3: Jossain vaiheessa vaa tajusin et ei siitä **kotikotona** tuu mitää joten lakkasin jättämättä tehtäviä sille ajalle ku oon siellä

Kirjoittajan 1 käyttämä toistosana todennäköisesti vaikuttaa muissa keskustelijoissa niin, että hekin tietoisesti tai tiedostamattaan käyttävät samaa ilmaisua. Ilmiötä voi kuvata termillä kaiuttaminen, jonka esittelin luvussa 4.3. Keskustelijat nostavat toisen tekstistä ilmaisun, jota lähtevät toistamaan.

Kotikodin tapauksessa on mahdollista puhua leksikaalistumisesta. Leksikaalistuminen on hitaasti tapahtuva prosessi, joten on vaikea määritellä, onko *kotikoti* joissain piireissä jo täysin leksikaalistunut vai onko kyseessä esimerkiksi vasta käynnissä oleva prosessi.

Toistosanakonstruktio on abstrahoitu skemaattinen rakenne, jonka kielenkäyttäjä hallitsee. Hän on tietoinen rakenteen olemassaolosta ja hahmottaa, millaisia sanoja rakenteeseen voi sijoittaa. Kielenkäyttäjän leksikkoon ei siis välttämättä yleensä kuulu toistosanaa konstruktina eli konstruktion konkreettisena esiintymä. *Kotikoti* saattaa kuitenkin olla saavuttanut joidenkin kielenkäyttäjien konstruktiovarastossa sellaisen aseman, että se on ikään kuin itse konstruktioita sanan taustalla hahmottamatta valmiina käyttöön.

P. Leino (1993: 61) kirjoittaa tällaisesta vakiintuneesta yksiköstä, että kielenkäyttäjä voi ”poimia sen [leksikaalistuneen yksikön] sellaisenaan kielellisen varastonsa hyllyltä”. Kielikuva on onnistunut, koska se valottaa prosessia, jonka kielenkäyttäjä teoreettisesti käy läpi ennen kuin käyttää toistosanaa. Kun kielenkäyttäjä hahmottaa konstruktion, hän sovittaa konstruktion uusia sanoja sovittamalla sopivat sanat konstruktion. Kielenkäyttäjä siis rakentaa käyttämänsä toistosanan ainesosinaan abstrakti

konstruktio sekä tieto tavoitellusta merkitysestä. Silloin kun jokin toistosana on leksikaalistunut, se on jo valmiiksi rakennettu ja on valmiina käyttöön.

En oleta, että kotikoti näyttäytyisi leksikaalistuneena kaikille kielenkäyttäjille, vaan se näyttäytyy sellaisena todennäköisesti melko pienelle joukolle. Asiaa on hankala näyttää toteen, mutta oletan, että yleisin ja samalla lähes leksikaalistunut se on nuorten, melko hiljattain kotoa pois muuttaneiden nuorten keskuudessa. Tähän tulkintaan viittaavat aineiston *kotikoti*-esiintymät sekä lukemani ja kuulemani *kotikodin* merkityksestä käyty keskustelu.

Esimerkki 28 on aineiston ainut esimerkki, jossa *kotikotia* käytetään muussa merkityksessä kuin 'vanhempien koti'. Kirjoittaja ja hänen aviomiehensä ovat rakentamassa vapaa-ajan asuntoa, jonka he suunnittelevat itse ja johon he valitsevat materiaalit.

28) Tässä tyyliuunnassa miellyttää kontrastit, skandinaavisuus ja minimalismi. Tätä henkeä meidän [kirjoittajan ja hänen miehensä] **kotikoti** on ehkä lähimpänä tällä hetkellä ja tykätään kyllä meiningistä kovasti. Vapaa-ajan asunnon makkariin haluttais kuitenkin enemmän luonnetta ja vähemmän urbaanimaisuutta, luonnon helmassa kun ollaan.

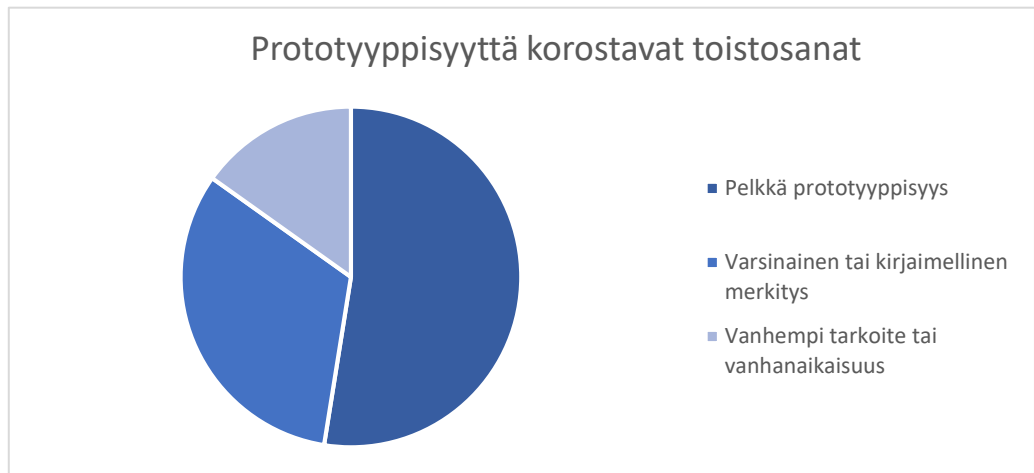
Esimerkissä 28 asettuvat vastakkain *kotikoti* ja *vapaa-ajan asunto*. Toistosanalla kirjoittaja ei viittaakaan lapsuudenkotiinsa vaan asuntoon, jossa hän ja hänen aviomiehensä asuvat tällä hetkellä kahdestaan. Esimerkki osoittaa, että edes kotikoti ei ole niin vakiintunut, että sen merkitys olisi yksiselitteisesti osoitettavissa.

Toki sekä esimerkeistä 23–27 että esimerkistä 28 on löydettävissä yhteneväisyyksiä. Kenties *kotikodin* viittauskohteeksi voikin osoittaa sellaisen kodin, jonka kirjoittaja kokee jossain mielessä itselleen tärkeimmäksi. Näin *kotikodinkin* merkityksen voisi tulkita prototyyppisyyttä korostavaksi: tärkeimmässä kodissa on eniten kodin ominaisuuksia, se on siis kaikkein prototyyppisin koti. Joka tapauksessa lopullinen tulkinta syntyy aina vasta kontekstista.

5.5 Yhteenveto prototyyppisyyttä korostavista toistosanoista

Olen edellä käsitellyt prototyyppisyyttä korostavia toistosanoja. Yhteensä prototyyppisyyttä korostavia toistosanaesiintymiä on aineistossani 93 kappaletta. Teen seuraavaksi lyhyen katsauksen siihen, miten alamerkitysryhmät sekä sanaluokat jakautuvat prototyyppisyyttä korostavissa toistosanoissa.

Kuviossa 4 kuvataan, miten prototyypillisyyttä korostavien toistosanojen alaryhmät jakautuvat.

Kuvio 4. Prototyypillisyyttä korostavien toistosanojen alaryhmien jakautuminen.

Hieman yli puolet (53 %, 52 kpl) prototyypillisyyttä korostavista toistosanoista korostavat pelkkää prototyypillisyyttä ilman erikoistunutta merkitystä. Näitä toistosanoja käytetään erottamaan toisistaan kaksi tarkoitetta, joihin voidaan joko viitata samalla sanalla, tai ne ainakin kuuluvat samaan luokkaan. Useimmiten kontekstissa on mainittu molemmat tarkoitteet. Toistosanalla viitataan kahdesta tarkoitteesta prototyypillisempään. Sillä on enemmän prototyypillisen tarkoitteen ominaisuuksia, ja se sijoittuu siis lähemmäksi luokan ydintä.

Varsinaista tai kirjaimellista merkitystä korostavia toistosanoja on prototyypillisyyttä korostavista toistosanoista 32 kpl eli 32 %. Tällaisten toistosanojen yhteydessä kontekstissa ei välttämättä esiinny eksplikoitua vertailukohtaa. Varsinaisuus tai kirjaimellisuus eivät olet prototyypillisyyden tavoin skalaarisesti tarkasteltavia ominaisuuksia, minkä takia ne eivät välttämättä tarvitse vertailukohtaa. Sen sijaan keskustelijoilla on oltava yhteinen tieto siitä, mikä tietyn sanan perusmerkitys tai kirjaimellinen merkitys on, ja vastaavasti, mitkä sivumerkitykset tai kuvaannolliset merkitykset ovat. Sivumerkitysten tai kuvaannollisen merkityksen on lisäksi oltava käytössä melko yleinen, koska toistosanaa tarvitaan korostamaan, että kyseessä on poikkeuksellisesti varsinainen tai kirjaimellinen merkitys.

Vanhempaa tarkoitetta tai vanhanaikaisuutta korostavia toistosanoja on prototyypillisyyttä korostavista toistosanoista 15 kpl eli 15 %. Kontekstissa ei välttämättä ole

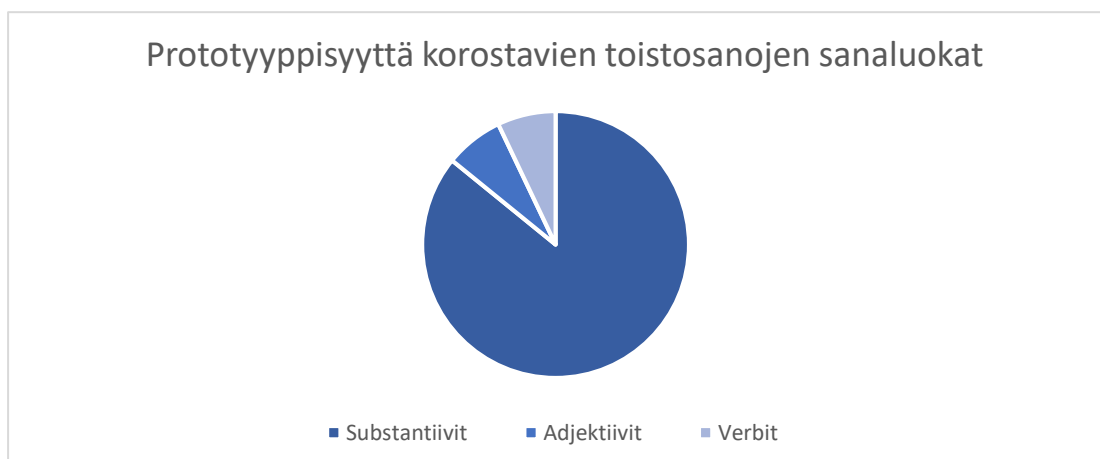
eksplikoitua vertailukohtaa toistosanalle. Vaikka vertailukohtaa ei olisi mainittu, toistosana vertautuu silti usein implisiittisesti johonkin uudempaan tarkoitteeseen. Toistosana ei kuitenkaan korosta jonkin tarkoitteen kaikkein vanhinta tarkoitetta, vaan sitä, jolla on eniten prototyypin tarkoitteen ominaisuuksia. Usein tällainen tarkoite on pisimpään käytössä ollut versio tarkoitteesta. Esimerkiksi toistosanalla *kamerakamera* viitataan digi-, järjestelmä- tai filmikameraan, mutta ei kuitenkaan todennäköisesti kaikkein vanhimpiin 1800-luvulla tai jo sitäkin ennen kehitettyihin valokuvauslaitteisiin.

Prototyypisyyttä korostavat toistosanat ovat ikonisia, vaikka eivät välttämättä helposti hahmotu sellaisiksi. Kun kielenaineksen määrä kasvaa, myös jokin kielenulkoisessa maailmassa lisääntyy. Prototyypisyyttä korostavissa toistosanoissa lisääntyvät ominaisuudet ovat niitä, jotka tekevät tietyistä tarkoitteista prototyypisemmän. Räsänen toistodiagrammin (ks. luku 3.2.5) mukaan toiston myötä lisääntyviä ominaisuuksia E_i ovat esimerkiksi prototyypisyys, vanhanaikaisuus, vanhuus ja varsinaisuus.

Prototyypisyyden korostaminen saattaa toisinaan vaikuttaa myös intensifioinnilta, koska yksi prototyypisyyttä lisäävä ominaisuus on intensiteetti. Tällöin intensiteetti on kuitenkin vain yksi monista prototyypin tarkoitteen ominaisuuksista. Seuraavassa luvussa 6 käsiteltävissä intensifioivissa toistosanoissa taas ainut korostettava ominaisuus on intensiteetti tai määrä.

Hieman muista prototyypisistä sanoista poikkeaa *kotikoti*, joka näyttäisi ainakin joissain kielenkäyttäjäryhmissä leksikaalistuneen. Sen merkitys on ajautunut kauemmas pelkästä prototyypisyyden korostamisesta, ja *kotikoti* on erikoistunut tarkoittamaan vanhempien kotia. *Kotikoti* on kuitenkin mahdollista silti tulkita prototyypisyyttä korostavaksi, vaikka sen merkitys ei olekaan kovin läpinäkyvä.

En ole esimerkkien käsittelyn yhteydessä nostanut suuresti esiin toistosanojen sanaluokkia, mutta niitä tarkastelemalla on mahdollista tehdä joitain huomioita merkitysryhmistä. Kuviossa 5 on kuvattu, miten sanaluokat jakautuvat prototyypisyyttä korostavien toistosanojen merkitysryhmässä.

Kuvio 5. Prototyyppisyyttä korostavien toistosanojen sanaluokkien jakautuminen.

Substantiiveja on prototyyppisyyttä korostavista toistosanoista selvästi eniten, 85 kpl eli 86 %. Substantiiveja on koko aineiston sanoistakin suurin osa (69 %), mutta tässä merkitysryhmässä ne ovat edustettuna vielä isompana osuutena.

Substantiivien suurta määrää prototyyppisyyttä korostavien toistosanojen ryhmässä voi selittää moni seikka. Substantiivit kuvaavat esineitä, henkilöitä ja abstrakteja käsitteitä. Toistosanoissa korostuvat kuitenkin nimenomaan konkreettisiin tarkoitteisiin viittaavat substantiivit (esimerkiksi *kirja, ruoka, huone, posti, vaippa*). Vain muutama aineiston toistosubstantiiveista on abstraktiin tarkoitteeseen viittaava (esimerkiksi *pettäminen*). Maailmaa ja samalla kieltä hahmotetaan pitkälti erilaisen kategorisoinnin kautta. Luontainen ja mielekäs tapa hahmottaa erilaisia konkreettisia esineitä ja ihmisiä on hahmottaa ne rajautuvaksi erilaisiin prototyyppisen tarkoitteen ympärille rakentuviin luokkiin. Siksi myös keskusteluun tarvitaan keinoja, joilla viitata luokan prototyyppisimpään tarkoitteeseen ja samalla suhteuttaa muita saman luokan tarkoitteita prototyyppiin. Toistosanat ovat yksi tällainen keino.

Adjektiiveja sen sijaan tarkastellaan usein komparatiivisesti, joten prototyyppisyyden korostamiselle ei ole niin suurta tarvetta. Adjektiivit sijoittuvat pääosin intensifioiviin toistosanoihin. Verbit ja verbien kuvaamat prosessit taas hahmotetaan useimmiten temporaalisuuden kautta. Verbien kuvaama toiminta on dynaamista ja usein monivaiheista. Niiden kuvaamilla prosesseilla ei ole ulkomuotoa toisin kuin esineillä ja ihmisillä. Niiden prototyyppisyyden hahmottaminen vaatii siis jo huomattavasti monisyisempää ajatusprosessia kuin konkreettisen ja prototyyppisen substantiivin hahmottaminen. Siksi myös verbit sijoittuvat pääasiassa intensifioiviin toistosanoihin.

6 Intensifioivat toistosanat

Tässä luvussa käsittelen toistosanoja, joiden merkitys on intensifioiva. Teen ensin selkoa siitä, mitä tarkoitan intensifioinnin käsitteellä, ja sen jälkeen käsittelen intensifioivia toistosanoja sanaluokittain. Olen päätenyt sanaluokkajakoon, koska intensifioivista toistosanoista ei muodostu vastaavanlaisia merkitysalaryhmiä kuin prototyyppisyyttä korostavista toistosanoista. Sen sijaan eri sanaluokissa käytetty toisto kasvattaa intensiteettiä melko erityyillisesti. Siksi jako sanaluokittain on mielekäs. Räsänen (2010: 57) on määritellyt intensifioivan toiston seuraavaasti:

Intensifiointi on kielellinen keino, joka liittyy teon voimakkuuden ja ominaisuuden asteen ilmaisemiseen. Intensifioiva toisto on vastaavasti teon voimaperäisyyden tai ominaisuuksien asteen kasvattamista elementin toiston avulla.

Määritelmä kattaa myös luvun 5 prototyyppisyyttä korostavat toistosanat, koska Räsänen mainitsema ”ominaisuus” voi olla myös sellainen, joka lisää toistosanan prototyyppisyyttä. Olen kuitenkin tähän merkitysryhmään erotellut toistosanat, jotka kasvattavat nimenomaan joko teon tai tarkoitteen ominaisuuden voimaperäisyyttä.

Persson (1974: 20) lähtee intensifioinnin määrittelyssä hieman eri lähtökohdista kuin Räsänen: ”The term intensifying has been chosen because in all the examples the repetition seems to function as an alternative to some other means of intensifying the concept”. Persson siis tarkastelee aineistoaan osittain sen kannalta, millaista parafrasaa toistokohta saattaisi vastata. Menetelmä on toimiva, mutta en silti hyödynnä vastaavaa lähtökohtaa. Persson on lisäksi eritellyt, että intensifiointi voi koskea ominaisuuden astetta tai määrää (mp.).

Intensifioivat toistosanat ovat prototyyppisyyttä korostavia toistosanoja selvemmin ikonisia. Usein toisto eli merkkivälineen kasvaminen heijastuu kielenulkoiseen maailmaan niin, että sanan sisältämä ominaisuus kasvaa samalla. Lisääntyvän ominaisuuden laatu vaihtelee, ja intensifioivissa toistosanoissa ominaisuus on usein jokin mitattava suure, esimerkiksi määrä. Diagrammaattisen ikonisuuden tarkasteluun käytän tässä työssä Räsänen

toistodiagrammia, joka soveltuu minkä tahansa kielellisen elementin kuvaamiseen. Diagrammissa

$$E_i (\text{merkitys} \sim \text{funktio}) + E_i (\text{merkitys} \sim \text{funktio}) = \text{toiston funktio}$$

E_i kuvaa mitä tahansa toistuvaa kielellistä elementtiä, jonka ominaisuus kasvaa toiston myötä.

Räsänen (2012: 57) mainitsee intensifioivan toiston koskevan verbiprosesseja, adverbeja ja adjektiiveja. Hän kuitenkin jatkaa, ettei ”[v]erbi-ilmausten toiston yhdistäminen intensifiointiin ole aivan pulmatonta, sillä verbintoiston perusfunktio on pikemminkin temporaalisuuden kuin voimaperäisyyden kasvattaminen” (mp.). Omaan aineistooni huomio ei kuitenkaan päde, koska toistoverbit ovat merkitykseltään useimmiten intensifioivia juuri voimaperäisyyden kasvattamisen takia. Tuon analyysissä esiin myös temporaalisuuden kasvattamiseen kytkeytyviä toistosanoja, mutta esiintymät ovat aineistossa yksittäisiä ja harvinaisia.

Räsänen havainnoista poiketen omasta aineistostani on havaittavissa adjektiivien ja verbien lisäksi merkitykseltään intensifioivia toistosubstantiiveja, joita käsitelen luvussa 6.3. Saman havainnon on tehnyt myös Persson (1974), joka käsittelee intensifioiva substantiiveja englannin kielessä. Hän esittelee kuitenkin substantiivin toiston intensifioivan aina nimenomaan määrää. Tässä tutkielmassa käsitelty toisto poikkeaa tästä näkemyksestä, koska toistosubstantiivit voivat intensifioida muitakin ominaisuuksia.

Siirryn seuraavaksi aineiston analyysiin. Käsitelen ensin intensifioivat verbit, seuraavaksi adjektiivit ja viimeiseksi substantiivit. Lopuksi esitän tärkeimmät havainnot yhteenvetona erillisessä alaluvussa.

6.1 Intensifioivat toistoverbit

Räsänen (2010: 49–50) käsittelee esimerkkinä toiston diagrammaattisesta ikonisuudesta (ks. 3.3.4) verbiprosesseja ja niiden temporaalista luonnetta. Räsänen mukaan toisto lisää tilanteen kesto: ”Toistoilmauksen hahmottama verbiprosessi ymmärretään tavalla tai toisella pitempiketoiseksi kuin toistumattoman verbin.” Hänen mukaansa yleensä tilanteen tosiasiallinen kesto ei kuitenkaan lisäännä. Sen sijaan puhuja voi toistolla vaikuttaa siihen mielikuvaan, jonka hän sanoittamalla luo tilanteesta. Tästä puhujan välittämästä mielikuvasta tilanteen kestosta Räsänen käyttää ilmaisua *kestämä*. (Mp.)

Toistosanoissa ikonisuus näyttäytyy kuitenkin hieman eri tavalla. Aineistoni kattaa nimittäin 24 verbiesiintymää, ja niistä vain neljä tai viisi voi tulkintani mukaan hahmottaa sellaiseksi, että toisteisuus lisäisi nimenomaan verbiprosessin kestoa. Onkin mahdollista, että toistosanan olemus eroaa tältä osin jollain tavalla muusta toistosta. Toistoverbeissä temporaalisuus on harvoin merkityksen keskiössä, ja sen sijaan merkityksessä korostuu useimmiten teon voimaperäisyys.

Esimerkit 29–32 ovat tyypillisiä toistoverbejä. Niissä on kyse verbiprosessin intensiteetin kasvattamisesta.

29) – – **juosta-juosta** en varmaan jaksa kuin jonkun 5km, mutta sellasta ripeää juoksu-hölkää siinä spurttien välissä menee jonkun 15km.

30) Joo mut

Ne on sit sellasia huviretkiä

Koska mun pyöräl ei kauheesti **pyöräilläpyöräillä**

31) Kirjoittaja 1: Miksi et seurustele ihmisen kanssa josta pidät?

Kirjoittaja 2: No en tällä hetkellä taija keneestäkää sillai **tykätätykätä**

32) Ja täytyy olla ylpeä itestään, sillä olen päässy telkkarista eroon tositosi hyvin!!!

Suorana lähetyksenä en kato enää juuri mitään! – – Ja jotka mut **tunteetuntee**, ni ei varmaan usko tota, mutta TOSI ON!!!

Juosta-juosta, pyöräilläpyöräillä ja tykätätykätä kuvaavat intensiivisempää toimintaa kuin juosta, pyöräillä tai tykätä. Esimerkeissä 29 ja 30 on tuotu ilmi vähemmän intensiivinen toiminta, johon toistosana vertautuu. Esimerkissä 29 vertailussa ovat juosta-juosta ja ripeä juoksu-hölkä, joista jälkimmäinen hahmottuu kevyemmäksi toiminnaksi ensinnäkin siksi, että hölkkäminen kuvaa yleensä kevyempää liikuntaa kuin juokseminen. Toiseksi juosta-juosta ja juoksu-hölkä muodostavat yhtenevän kirjoitusasun sekä läheisen merkityksen puolesta helposti vertailtavan pari. *Juosta-juosta* sisältää kaksinkertaisesti juoksua, ja *juoksu-hölkä* taas sisältää vain esimerkiksi puolitoistakertaisesti juoksua, jos hölkan ajattelee olevan puolet juoksun intensiteetistä.

Esimerkissä 30 *pyöräilläpyöräillä* vertautuu huviretkiin. Voi olettaa, että huviretkilläkin pyöräillään, mutta vähemmän ja ehkä myös hiljaisempaa vauhtia kuin intensiivisemmässä pyöräilypyöräilyssä. Lisäksi pyöräilyn ohella saatetaan tehdä jotain muuta, esimerkiksi pysähtyä juttelemaan tai katselemaan maisemia. Toiston myötä lisääntyviä ominaisuuksia saattavat olla esimerkiksi matka tai vauhti, ja kun jompikumpi tai

molemmat näistä lisääntyvät, toiminta muuttuu intensiivisemmäksi. Koska vertailukohta huviretki saattaa sisältää pyöräilyn lisäksi muutakin toimintaa, toisto korostaa pyöräilyn intensiteettiä myös siten, että pyöräilypyöräilyssä toiminta keskittyy lähes ainoastaan pyöräilyyn.

Esimerkissä 31 ei ole vertailukohtaa toistosanalle, vaan vihje merkityksen tulkintaan löytyy kontekstista toisella tavalla. Kirjoittaja 2 on päättänyt käyttämään toistosanaa, koska ei todennäköisesti ole totta, ettei hän tykkäisi kenestäkään. Toistosanalla hän korostaa, että seurusteluun vaaditaan joko jotain tykkäämistä intensiivisempää toimintaa, esimerkiksi rakastamista, tai intensiivisempää tykkäämistä. Pelkkä verbi *tykätä* ei riitä kuvaamaan kirjoittajan tavoittelemaa merkitystä, joten tavoiteltua intensiivisempää ja kenties myös tunteikkaampaa toimintaa kuvaa toistosana.

Esimerkissä 32 ei vastaavasti ole esitetty vertailukohtaa, mutta toistosanan merkitys on melko yksiselitteisesti 'tuntea kunnolla' tai 'tuntea oikeasti'. Kontekstissa ilmenee myös runsaasti huutomerkkejä ja myös adverbien *tosi* toisto *tositosi*. Toistosanan yhteydessä esiintyy siis toistosanan lisäksi muitakin intensifioinnin keinoja, jotka saattavat vielä osaltaan selkeyttää tulkintaa toistosanan intensifioivasta merkityksestä.

Esimerkissä 33 voi hyödyntää Perssonin (1974) metodia, jossa toistosanaa verrataan parafrasilla muodostettuun ilmaisuun.

33) Tämä on meidän retkikivi ja se löytyy ihan läheltä meidän kotia. Tässä kivellä istuskellen, olemme juoneet aika monet kuumat kaakaot ja syöneet aika monta juustovoileipää ja suklaakeksiä. – – Retkikivemme on siitakin mukava, että se löytyy ihan kotimme läheltä. Retkelle ei aina tarvitse **lähteälähteä** vaan voi tehdä ihan vaan puolentunnin tai kolmen vartin pituisia eväsretkiä, jotka virkistää yhtä lailla.

Toistoverbin voisi korvata ilmauksella *lähtemällä lähteä*, ja merkitys säilyisi silti hyvin samanlaisena. Räsänen tulkitsee kyseisen konstruktion intensifioivaksi: ”konstruktio NÄKEMÄLLÄ NÄHDÄ intensifioi verbiprosessia, niin että tekemiselle syntyy merkitys ’voimakkaasti, oikein urakalla ~ tosissaan’”. Toiseksi merkitystulkinnaksi Räsänen esittää ’väkipakolla tekemisen’. (Räsänen 2010: 116–117.) Tulkitsen molemmat merkitykset intensifioinniksi. Myös väkipakolla lähteminen on siinä mielessä intensiivisempää kuin pelkkä lähteminen, että se vaatii lähtijältä oletettavasti enemmän energiaa ja vaivannäköä.

Lähtemiseenlähtemiseen saattaa liittyä pelkän lähtemisen lisäksi esimerkiksi lähtemisen suunnittelua, tavaroiden pakkaamista ja kauas lähtemistä verrattuna pelkkään *lähtemiseen*. Esimerkissä 30 vastaava itse verbin osoittaman tekemisen ohella tehtävä

oheistoiminta taas liittyi toistosanan vertailukohtaan (*huviretket*), ei toistosanaan. Verbin luonteesta riippuen toistosana voi siis korostaa joko pelkkää verbin osoittaman toiminnan suorittamista tai verbin ohella suoritettavaa oheistoimintaa.

Esimerkissä 34 esiintyy vastaava toistosana *syödäsyödä* kuin esimerkissä 11 luvussa 5.1. Merkitykset ovat kuitenkin erilaiset.

- 34) Kirjoittaja 1: Mulla on sanomalehteä kanihäkissä pohjalla, kaniseni on alkanut syödä sitä. Onko painomuste kanille myrkkyy?

Kirjoittaja 2: Siis oikein **syödäsyödä**, vai vain repiä?

Mulla myös sanomalehteä häkin pohjalla ja kun kani tylsistyy se alkaa repiä ja silputa lehteä – –

Syöminen ei ole kyllä kovinkaan hyväksi joten jos kanisi syö sitä niin suosittelisin ottamaan lehdet pois ja keksimään jotain muut pohjalle...

Myös tässä tapauksessa toistosanan voisi tulkita prototyypisyyttä korostavaksi: repiminen ei ole varsinaista tai ainakaan prototyyppistä syömistä. Toisaalta toistosana on myös tulkittavissa intensifioivaksi. Kontekstissa esiintyy jo ennen toistosanaa *syödä*, johon toistosanalla on selvä yhteys. Toisto näyttäytyy selkeästi ikonisena. *Syödäsyödä* sisältää jossain määrin enemmän syömistä kuin pelkkä *syödä*. Lisäksi toistosana vertautuu kirjoittajan 2 esille tuomaan repimiseen. Repimisen intensiteettiä vähentää partikkeli *vain*, ja vastaavasti toistosanan intensiteettiä kasvattaa partikkeli *oikein*.

Esimerkit 35 ja 36 muistuttavat luvussa 5.2 käsiteltyjä varsinaista tai kirjaimellista merkitystä korostavia toistosanoja.

- 35) Silti epäilyttää, että pitäisikö sitä lisäksi lukea noita lukiokirjoja (katselen niitä toki välillä kun teen tehtäviä, mutta ihan **lukealukea**).

- 36) Kirjoittaja 1: TE JOTKA KÄYTTE RANNALLA KESÄISIN – – uitteko, jos uitte niin sukellatteko?

Kirjoittaja 2: Jos ideana on ottaa aurinkoa niin en sukella, mutta **uimaan uimaan** mennessä sukeltelen

Esimerkissä 35 toistosana vertautuu katselemiseen ja korostaa varsinaista lukemista. Katselemiseenkin saattaa sisältyä esimerkiksi kuvien silmäilyn lisäksi myös lukemista, mutta toiminta ei ole pelkkää lukemista. Esimerkki 35 vertautuu luvun 5.1 esimerkkiin 7,

jossa toistosana *tanssitanssi* korostaa, että toiminta sisältää pelkkää tanssia. Samoin *lukealukea* korostaa, että toiminta sisältää pääosin pelkkää lukemista. *Lukeminenlukeminen* verrattuna *katseluun* voi sisältää esimerkiksi asiaan syventymistä sekä asian ymmärtämistä ja muistiin painamista. Kirjojen katselua voi pitää yhtenä lukemisen muotona, joka on toistosanaan verrattuna vähemmän intensiivistä.

Esimerkissä 36 toistosana vertautuu auringon ottamiseen. Uiminen ja auringon ottaminen saattavat tuntua ensisilmäyksellä toisiinsa liittymättömiltä toiminnoilta. Auringon ottamiseen ja rannalla käymiseen saattaa kuitenkin esimerkiksi liittyä vedessä kahlaamista, mikä liittyy toiminnan yhteen uimisen kanssa. Toistosana voi siis korostaa, että kyse on kokonaisvaltaisesta uimisesta. Normaalisti pelkkään auringon ottamiseen ei välttämättä liittyisi vastaavanlaista uimista. Toisaalta toistosana voi myös korostaa varsinaisuutta (ks. luku 5.2). Jos kirjoittaja 2 kokee, ettei auringon ottamiseen yleensä liity minkäänlaista uimista, toistosana korostaa, että toistosanan kuvaamassa prosessissa varsinaisesti uidaan.

Esimerkki 37 poikkeaa aiemmista esimerkeistä. Ei ole aivan selvää, miksi kirjoittaja on päättänyt käyttämään toistosanaa.

37) Kirjoittaja 1: Sai mun puhelinnumeron ja ennen teiden eroamista sanoi "saattavansa soittaa joku päivä jos ei haittaa". – – Itse asiassa mullakin ois sen numero, mut en kyllä aio ottaa yhteyttä – –

Kirjoittaja 2: mikset ite laita viestii vaikka? ei kai oo pakko ihan **soittaasoittaa** jos et uskalla

Kirjoittaja 2 kytkee jossain määrin *viestin laittamisen* ja *soittamisensoittamisen* yhteen, vaikka ne eivät olekaan saman toiminnan kahta eri intensiteettiä kuvaavia prosesseja. Viestin laittaminen ja soittaminen kyllä liittyvät samaan yhteyden ottamisen luokkaan, ja kirjoittaja 1 mainitseekin, ettei "aio ottaa yhteyttä". Lisäksi molemmat toiminnot voi hoitaa samalla välineellä. Näin ollen kirjoittajan 2 molemmat esittämät vaihtoehdot kyllä kytkeytyvät luontevasti keskusteluun.

Toistosanan käytön syy ei kuitenkaan ole esimerkissä 37 yksiselitteinen. Toistosanalla saatetaan korostaa varsinaisuutta ja välineen prototyypisintä toimintoa eli soittamista. Olen kuitenkin sijoittanut esimerkin intensifioinnin alle, koska toinen tulkintavaihtoehto on tulkita toistosana intensiteetin kasvattamiseksi. Kirjoittaja 2 kokee soittamisen viestin laittamista intensiivisemmäksi yhteydenottotavaksi. Partikkeli *ihan*

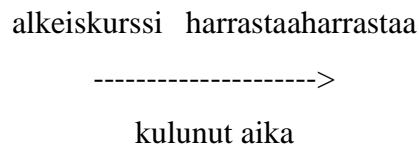
toistosanan edellä voi viitata esimerkiksi siihen, että kirjoittaja kokee soittamisen jollain tavalla vaivalloisemmaksi.

Esimerkit 38 ja 39 liittyvät temporaalisuuteen.

38) alkeiskurssilla ei vissii tarvii osata mitään kummempia. tosta [koiran] lonkkien kuvaamisesta en osaa sanoa, mutta me ei ainakaan kuvattu ennen sitä. toki monet sitä suosittelee. ainakin jos alkaa kunnolla **harrastaaharrastaa** sitä [agilitya].

39) Laidasta laitaan, joskus juon yhden, joskus pitkälle toistakymmentä. Kuitenkin silloin kun lähden ihan **ryyppäämään ryyppäämään**, juon yleensä liikaa - -

Toisteisuus vaikuttaa prosessin keston siten, että toistosanan ilmaisema prosessi sijoittuu aikajanalla kauemmas kuin prosessi, johon toistosana vertautuu. Ajan kulumisen voi ilmaista kuviolla.

Kuvio 6. Toiston kasvattama ajan kuluminen.

Yksi toistosanan ominaisuus voi siis myös olla, että toistosanan kuvaama toiminta tapahtuu myöhemmin kuin toiminta, johon se vertautuu. Esimerkin 38 toistosana hahmottuu intensifioivaksi: *harrastaaharrastaa* on intensiivisempää toimintaa kuin *alkeiskurssi*. Sana kunnolla korostaa toistosanan kuvaaman toiminnan määrätietoisuutta, säännöllisyyttä sekä tavoitteellisuutta, jotka tekevät harrastamisesta intensiivisempää.

Esimerkin 38 voisi sijoittaa myös prototyyppisyyttä korostaviin. Intensiivisempi harrastaminen on yleensä tyypillisempää harrastamista kuin alkeiskurssi, koska yleensä harrastus on jotain pitkäaikaista ja säännöllistä. Toisen merkitysryhmän korostaminen seuraa aina toista: Jos korostetaan toiminnan intensiteettiä, siitä seuraa, että myös prototyyppisen harrastamisen ominaisuudet lisääntyvät. Jos taas korostetaan prototyyppisyyttä, myös harrastamisen intensiteetti korostuu.

Kun kirjoittaja käyttää toistoverbiä, hän olettaa, että verbin kuvaamaa toimintaa on tehty kauemmin. Kyseessä on kuitenkin verbin osoittaman prosessin tosiallisen keston lisääntyminen, ei kestämän kasvattaminen. Aineisto ei sisällä toistoverbiä, jonka

toisteisuuden funktiona olisi kestäjän kasvattaminen. Uskon, että tällainenkin toistosana olisi kuitenkin mahdollinen.

Esimerkki 39 edustaa tapausta, jossa verbin toiston voi tulkita liittyvän temporaalisuuteen tai pelkkään intensiteetin kasvattamiseen. Toistosana vertautuu esimerkissä toimintaan, jolloin kirjoittaja ei juo liikaa ja toistosana taas päinvastaisesti kuvaa tilannetta, jossa hän juo yleensä liikaa. Toistosana kasvattaa verbin kuvaaman prosessin toistomäärää, koska kirjoittaja oletettavasti juo toistoverbin kuvaamassa prosessissa enemmän alkoholiannoksia. Lisäksi ryyppäämiseen saattaa kuulua muutakin toimintaa pelkän alkoholin juomisen lisäksi, esimerkiksi jonkinlaista rellestämistä. Näin ollen prosessiin saattaa mennä myös enemmän aikaa.

On kuitenkin mahdollista, että kirjoittaja käyttää sekä *ryyppäämiseen* että *ryyppäämiseenryyppäämiseen* saman verran aikaa, vaikka juotujen juomien määrä olisikin eri. Lisäksi partikkeli *ihan* korostaa, että kasvattaisi ennemminkin toiminnan intensiteettiä. Toisto ei siis välttämättä toimi kestoja lisäävänä elementtinä, vaan saattaa rajautua pelkän intensiteetin kasvamisen osoittamiseen. Tämä kumoo Räsänen (2010: 48–50) oletuksen siitä, että verbin toisto liittyisi aina temporaalisuuteen.

6.2 Intensifioivat toistoadjektiivit

Adjektiivit ovat luontaisesti komparatiivisia, joten toistosanojen tuoma intensiteetti on niille luontaista. Myös niiden merkityksen tulkitseminen on siksi melko suoraviivaista. Esimerkit 40–43 ovat kaikki tyypillisiä toistoadjektiveja.

40) Eli miulla odottelis tuossa **vanhavanha** kiikkustuoli kunnostusta.

41) Joskus **isotisot** kaupungit on kyllä haastava hanskata kerralla, mutta toki niissä on enemmän mahdollisuuksia :)

42) Keväällä ihmettelin karhunvatukan kukintaa ja laitoinpa siitä tänne kuvankin. Nyt ne valkeat kukat ovat näin mustia. Karhunvatukka on vain siitä oikukas, että vasta se **kypsäkypsä** marja on maukas, väri ei vielä kerro kaikkea.

43) Missään vaiheessa minulla ei ollut kuumetta, enkä ollut täysin flunssan kourissa ja **kipeäkipeä**, vaan sellainen pieni tunne siitä alkavasta flunssasta oli.

Esimerkkien toistosanat ovat lähes yksiselitteisesti intensifioivia, ja muistuttavatkin sekä merkitykseltään että muodoltaan suomen normitetun kielen mukaista toisteista adjektiivikonstruktiota, jossa ensimmäinen sana on genetiivissä, esimerkiksi *pienenpieni*.

Esimerkin 43 voisi käsittää myös prototyyppisyyttä korostavaksi, koska kipeyden intensiteetin kasvu lisää tiettyyn pisteeseen asti myös kipeyden prototyyppisyyttä. Kirjoittaja samastaa toistosanan *flunssan kourissa olemiseen*, jolloin lievä flunssa ei vielä olisi prototyyppistä kipeyttä. Olen silti sijoittanut esimerkin 43 intensiteettiä korostaviin, koska ensisijaisena merkityksenä on intensiteetti, ei prototyyppisyys.

Esimerkkien 40–42 vanhuuden, isouden ja kypsyyden skaalat ovat yksiselitteisempiä: ensimmäinen kasvaa ajan myötä ja toinen kooltaan. Myös kypsä marja on useimmiten jollain tavalla määritettävissä, vaikka kypsyyden onkin liukuva käsite. Kipeyden asteen määrittelemisen sen sijaan on subjektiivinen, kokemukseen perustuva suure.

Esimerkeissä 40–42 ei ole vertailukohtaa toistosanalle, mikä on tyypillistä intensifioiville toistoadjektiiveille. Ilmiö selittyy luultavasti sillä, että adjektiivit ovat luontaisesti komparatiivisia. Ne eivät tarvitse tarkoitetta, johon vertautua.

Esimerkki 44 poikkeaa hieman aiemmin käsitellyistä.

- 44) Jos taas JTO:n [jalostuksen tavoiteohjelman] hyväksyntä onkin tapahtunut esiaikaisesti ja on lopullista vasta tietyin muutosehdoin, niin oliko silloin aivan pakko tiedottaa asiasta virheellisesti antaen väärää mielikuvaa siitä, että JTO on todellakin **valmisvalmis** – ei puoliksi valmis tai sinnepäin.

Esimerkki 44 poikkeaa muista toistoadjektiiveista, koska toistettu adjektiivi *valmis* on yleensä merkitykseltään pitkälti absoluuttinen, ja ei siis ole intensiteettinsä suhteen skalaarinen. Kirjoittaja on kuitenkin painottanut toistolla sanan varsinaista merkitystä ja asettanut sen vertautuvaksi *puoliksi valmiiseen* tai *sinnepäin* tehtyyn. Adverbi *todellakin* olisi saattanut riittää kertomaan, että kyse ei ole esimerkiksi puoliksi valmiista. Toistosana korostaa sen lisäksi entisestään kirjoittajan tavoittelemaa merkitystä ja kenties tuohtunutta asennettakin.

Kaiken kaikkiaan toistoadjektiivit muistuttavat toistosanoista eniten normitettua kieltä erityisesti muotonsa puolesta, koska ne ovat lähellä konstruktiota *pienenpieni*. Myös merkitys on adjektiivien skalaarisen luonteen takia suoraviivaisemmin tulkittavissa, eikä toistoadjektiivien yhteydessä useimmiten esiinnykään metatekstiä tai muunlaista kohosteisuutta.

6.3 Intensifioivat toistosubstantiivit

Toistosubstantiivit ovat luonteeltaan melko erilaisia kuin luontaisesti skalaariset adjektiivit tai luontaisesti jonkinlaista luontaista intensiteettiä kantavat verbit. Selvästi intensifioiviksi hahmottuvia toistosubstantiiveja onkin melko vähän, ja useat tämän alaluvun esimerkit ovat rajatapauksia, jotka voisi luokitella sekä intensifioiviksi että prototyypillisyyttä korostaviksi.

Rajatapaisuus ja monitulkintaisuus johtuu useimmiten siitä, että kun substantiivi esitetään intensitiivisesti, lisääntyvä ominaisuus on usein substantiivin perusominaisuus, ikään kuin sen olemuksen ydin. Siksi ominaisuuden intensifiointi olisi luontevaa tulkita prototyypillisyyden korostamiseksi. Olen kuitenkin pyrkinyt erottamaan tähän alalukuun sellaiset toistosubstantiivit, joissa korostuu nimenomaan esimerkiksi tarkoitteen määrä.

Esimerkissä 45 toisto korostaa tarkoitteen suurta määrää.

- 45) Kokkolan leffateatteri ei multa kyllä kauhean hyvää arvosanaa saa, mutta leffa oli hyvä! Kaikista eniten tykkäsin siitä kakkosesta, tää oli vähä liian **sotasota**, mutta joo, ei kaduta että mentiin kattoon!

Toistosanan *sotasota* voisi ilmaista parafraasilla *sota, sota, sota*, ja merkitys säilyisi silti suunnilleen samana. *Sodan* toistaminen viestii, että elokuvassa oli liian paljon sotimista. Tulkintaan ohjaa myös toistosanan edellä käytetty partikkeli *liian*. Sota on seuraavan esimerkin 46 tapaan deverbaalisen oloinen, vaikka ei olekaan varmaa, onko kieleen tullut ensin verbi *sotia* vai substantiivi *sota* (Nykysuomen etymologinen sanakirja s.v. *sota*).

Esimerkki 46 muistuttaa esimerkkiä 45 ja on selvästi intensifioiva, mutta kyseessä ei välttämättä ole kvantiteetin kasvu.

- 46) Mä ajattelin et jos lanseerais semmosen juhlattoman tammikuun, et baariin ei saa mennä! En tosin tiedä tulisko muutenkaan mentyä, mut jos joku kutsuu niin vois mennä istuu iltaa ja ottaa pari, mut sellanen **bailausbailaus** ois tauolla.

Deverbaalinen sana *bailaus* käyttäytyy toistosanassa merkityksensä puolesta vastaavasti kuin tyypillinen intensifioiva toistoverbi. Toistosana ilmaisee toiminnan toistuvuutta ja ehkä myös kestoaa, mutta ennen kaikkea intensiteettiä. Toistosanan vertailukohdaksi kirjoittaja esittää toiminnan, jossa istutaan iltaa ja otetaan pari (juomaa). Bailaukseen sen sijaan sisältyy

oletettavasti intensiivisempää juhlimista ja samalla todennäköisesti useamman kuin parin juoman juomista. Lisäksi toimintaan saattaa liittyä muutakin kuin istuskelua ja juomista, esimerkiksi tanssimista. Toistosanalla kirjoittaja korostaa entisestään *illan istumisen* ja *bailauksen* välisen intensiteetin eroa.

Sekä esimerkin 45 että 46 voisi tulkita myös prototyypillisyyttä korostavaksi, sillä niiden intensiteetin kasvun myötä myös prototyypillisuus kasvaa: prototyypillinen bailaus ja sota ovat toimintoja, jotka prototyypillisimmillään ovat melko intensiivisiä. Koska prototyypillisen toiminnan ominaisuuksina on molemmissa tapauksissa erityisesti intensiivisyys, ne sijoittuvat kuitenkin luontevasti intensifioivien toistosanojen merkitysryhmään.

Esimerkki 47 poikkeaa muista toistosubstantiiveista.

- 47) Mä en kyllä tiä, saanko käyttää sanaa morsiusdieetti, kun eiks se oo sen Gustafsbergin Jutan joku ihan **juttujuttu**? [Jutta Gustafsberg on personal trainer ja fitness-kilpailija, nykyiseltä nimeltään Jutta Larm.]

Sanaa juttu on vaikea hahmottaa skalaarisesti, ja esimerkiksi kuvitteelliset taivutusmuodot **jutumpi* tai **jutuun* eivät tunnu luontevilta. Tulkinta selkeytyy, kun toistosanaa tarkastelee, millaisessa lausekkeessa toistosana esiintyy: *Gustafsbergin Jutan - - juttujuttu*. Kirjoittaja ajattelee, että sana *morsiusdieetti* on Jutta Gustafsbergin brändäämä tai omistama tuotenimi. Toistosana korostaa Jutta Gustafsbergin ja jutun eli morsiusdieetin välistä yhteyttä. Toistosana ei siis intensifioi varsinaisesti sanan *juttu* merkitystä vaan ennemmin sen suhdetta toiseen tarkoitteeseen, tässä tapauksessa Jutta Gustafsbergiin.

Esimerkki 48 asettaa sanan *aikuinen* skalaarisesti tarkasteltavaksi.

- 48) Välillä haluaisin olla aikuinen. Siis **aikuinen aikuinen**, n.30v, koska kuvittelisin että olisin silloin jo tasapainoisempi ihminen kuin nyt.

Sanalla *aikuinen* on sekä adjektiivista että substantiivista käyttöä (KS s.v. *aikuinen*). Vaikka toistosanan intensifioiva merkitys tekee substantiivista adjektiivisemmän, tulkitseen esimerkin *aikuisen* silti substantiiviseksi. Olen päätenyt tähän tulkintaan, koska sanan tarkoitteena on ennemmin ihminen kuin ihmisen ominaisuus. Toistosana intensifioi ennen kaikkea ikää eli kytkeytyy temporaalisuuteen. Kirjoittaja on oletettavasti tällä hetkellä alle 30-vuotias, mutta haluaisi olla jo aikuisempi eli vanhempi.

Toinen vastaava substantiivisen sekä adjektiivisen käytön mahdollistava sana on *kuollut*.

- 49) – – hommahan menee silleen että ihmisen täytyy olla AIVOkuollut jotta hänestä voidaan jotain elimiä toiselle siirtää. Jos on ihan **kuollutkuollut** niin myös elimet ovat kuolleet mutta aivokuolleella vielä elimet ovat elossa.

Olen luokitellut esimerkin 49 intensifioiviin adjektiiveihin, mutta se olisi mahdollista tulkita myös intensifioivaksi substantiiviksi, joten otan sen esille tässä kohdassa havainnollistaakseni esimerkissä 48 ilmi tullutta ilmiötä.

Substantiivisessa käytössä sana *kuollut* on absoluuttinen: henkilö joko on kuollut tai ei ole. Toisto kuitenkin asettaa *kuolleen* skalaariseksi, adjektiivisemmaksi sanaksi, ja luo tilanteen, jossa henkilö voi olla jotain kuolleen ja ei-kuolleen välillä. Analogian yhteydessä (luku 4.3) mainitsin pakottamisen käsitteen, joka kuvaa merkityksen muokkautumista rakenteen mukaan. Esimerkeissä 48 ja 49 sanojen merkitys muokkautuu sen mukaan, millaisessa ympäristössä ne esiintyvät.

Samoin kuin esimerkissä 48 myös esimerkeissä 50 ja 51 toistosanan lisääntyvä ominaisuus liittyy ajalliseen ulottuvuuteen. Temporaaisuus voi siis koskea myös muita sanaluokkia verbien lisäksi, vaikka ilmiö ei olisikaan kovin yleinen.

- 50) Sitä paitsi en tarkoittanut mitä aiot seuraavaksi tehdä vaan **tulevaisuus-tulevaisuutta**, kun olet, vaikka... – – neljäkymmentä tai jotain.

- 51) Kirjoittaja 1: Saako keskustasta jotain opiskelijahintaista ruokaa vielä illalla? – – Kirjoittaja 1: kiitos vastauksista. mutta tarkoitin lähinnä klo 19 jälkeen eli ihan **illalla illalla**

Esimerkin 50 kuvaaman asiointilan voi kuvata seuraavanlaisella aikajanalla:

nykyhetki ----- ”mitä aiot seuraavaksi tehdä” ----- tulevaisuus-tulevaisuus

Toistosanan lisääntyvä ominaisuus on tässä tapauksessa sanan merkitys itsessään. Tulevaisuus tarkoittaa tulevaa aikaa, ja esimerkissä toistosana kuvaa kauempana tulevaisuudessa olevaa aikaa kuin se, johon toistosana vertautuu. Toistosana on selvästi ikoninen, ja rakenne heijastuu kielenulkoiseen maailmaan: *tulevaisuus* on tulevaisuudessa, mutta *tulevaisuus-tulevaisuus* vielä kauempana tulevaisuudessa.

Esimerkissä 51 kirjoittaja tiedustele, onko jokin opiskelijaravintola auki illalla. Saatuaan joitakin vastauksia hän tarkentaa, että tarkoitti toistosanalla aikaa klo 19:n jälkeen. Myös esimerkin 51 voi kuvata esimerkin 50 tapaan aikajanalla:

illalla ----- klo 19 ----- illalla illalla

Sekä esimerkissä 50 että 51 toistosana sijoittuu tulevaisuudessa kauemmas kuin kantasana. Lisäksi molemmissa on jokin ilmaisu, jolla kirjoittaja selventää toistosanan ajankohdan kuulijalle: esimerkissä 50 *mitä aiot seuraavaksi tehdä* ja esimerkissä 51 *klo 19*.

Olen luokitellut intensifioiviin toistosubstantiiveihin muutaman sellaisen rajatapauksen, joista on vaikea erotella, ovatko ne enemmän intensifioivia vai prototyypillisyyttä korostavia. Esittelen tällaisista rajatapauksista seuraavaksi kaksi.

52) Käsittämätöntä, kuinka monta asiaa ennen joulua pitäisi vielä tehdä. Enkä puhu nyt jouluaskareista, vaan **työtöistä**.

53) Ja kun jouluaatosta oli selvitty, mikä ei muuten espanjassa ole mikään kovin suuri **juhlajuhla**, näille nimittäin joulupukki on tuonut lahjoja vasta 20 vuotta ja esim. mun koulukavereista tuskin kukaan sai jouluna lahjoja

Esimerkissä 52 toistosana vertautuu jouluaskareisiin ja korostaa *työ*-sanaa palkkatöiden merkityksessä verrattuna kotitöihin. Sanalle *työ* on useita merkityksiä (KS s.v. *työ*), ja esimerkissä 52 kirjoittaja nostaa palkkatyön prototyypisemmäksi. Prototyypillisen työn ominaisuuksia voivat olla esimerkiksi tärkeys, rankkuus tai aikaavievyys. Tulkinnot eivät sulje toisiaan pois, vaan toistosanalla voidaan samanaikaisesti korostaa sekä tulkintaa palkkatöistä prototyypisempänä että tärkeämpänä, rankempana ja aikaavievämpänä kuin jouluaskareet. Joka tapauksessa toistosana sisältää enemmän toistamattoman sanan kantaman merkityksen ominaisuutta, vaikka ominaisuus onkin tulkinnanvarainen.

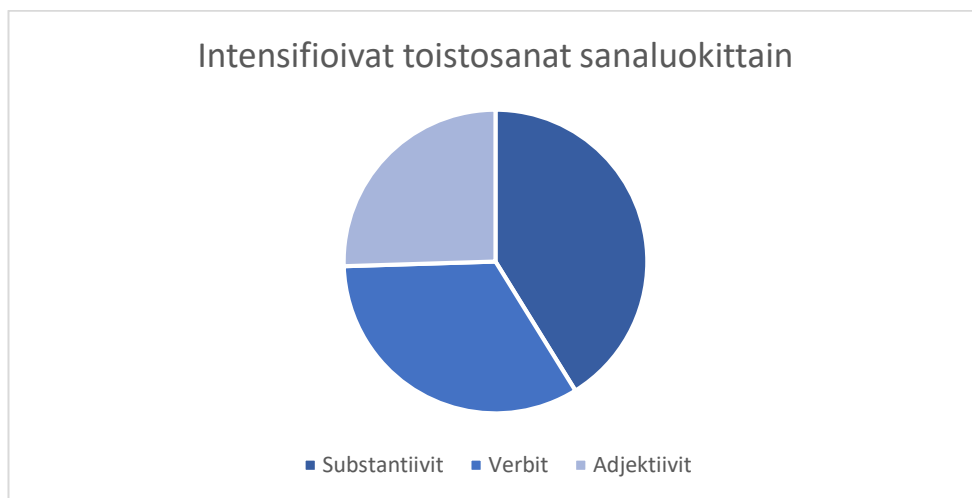
Esimerkissä 53 intensifioinnin tulkinta syntyy ensisijaisesti toistosanaa edeltävästä intensifioivasta adjektiivista *suuri*. Ilman sitä toistosana saattaisi tulla tulkituksi helpommin prototyypillisyyttä korostavaksi. Toisaalta myös vastaavasti kuin aiemmissakin intensifioivien toistosanojen merkitysryhmässä, usein prototyypillisyyden korostaminen on samalla intensiteetin kasvattamista. Prototyypilliset juhlat todennäköisesti sisältävät useita juhlan elementtejä, joten ne ovat usein myös juhlavammat ja “enemmän juhlat” kuin prototyypilliset juhlat.

6.4 Yhteenveto intensifioivista toistosanoista

Intensifioivat toistosanat ovat prototyypillisyyttä korostavia selkeämmin ikonisia. Kun merkkimäärä kasvaa, myös kielenulkoisessa maailmassa tapahtuu vastaava muutos. Kasvava ominaisuus vaihtelee, ja lopullinen merkitys määräytyy toistettavan lekseemin sekä kontekstin mukaan.

Intensifioivissa toistosanoissa muutos koskee useimmiten jotain mitattavaa tai selvästi havainnoitavaa muutosta, kuten muutosta määrässä, ajassa tai toiminnan intensiteetissä. Tämä on yksi selvimmistä intensifioivista ja prototyypillisyyttä korostavista toistosanoista toisistaan erottava tekijä. Tämä tekee lisäksi intensifioinnista myös yleismaailmallisemman ja vähemmän kulttuurisidonnaisen merkityksen. Prototyypillisuus on sen sijaan enemmän kulttuuri- ja toisinaan jopa yksilösidonnaista.

Intensifioivista toistosanoista ei ole erotettavissa samankaltaisia merkitysryhmiä kuin prototyypillisyyttä korostavista toistosanoista. Siksi olen jakanut ne sanaluokittain. Kuviossa 7 on esitetty, miten sanaluokat jakautuvat.

Kuvio 7. Intensifioivien toistosanojen jakautuminen sanaluokittain.

Sanaluokat jakautuvat melko tasaisesti, mutta samoin kuin prototyypillisyyttä korostavissa, myös intensifioivissa toistosanoissa substantiiveja on eniten (21 kpl, 41 %). Verbejä on 17 kpl eli 33 % ja adjektiiveja 13 kpl eli 25 %.

Verbeissä lisääntyvä ominaisuus ei aina ainakaan suoranaisesti ole prosessin kesto, toisin kuin Räsänen esittää (2010: 49–50). Ajan lisäksi toistoverbeissä voi lisääntyä esimerkiksi verbin kuvaaman prosessin voimaperäisyys tai toimintaan käytetty energia.

Toistoverbit eivät kuitenkaan edusta aivan tyypillisiä verbejä, mikä selittää osaltaan eroa aiempien toisteisen verbirakenteiden kuvauksiin. Prototyypin verbi taipuisi persoonamuodossa ja kytkeytyisi näin selvästi aikaan. Verbeistä muodostetut toistosanat ovat kuitenkin pitkälti A-infinitiivejä ja taipuvat siksi sijoissa. Ne ovat siis lähempänä substantiiveja ominaisuuksiltaan ja merkitykseltään. Näin ollen intensifioivatkin verbit ovat jossain määrin luonteeltaan myös prototyypisyyttä korostavia.

Toistoadjektiivit muistuttavat toistosanoista eniten normitettua kieltä ja ovat merkitykseltään melko yksiselitteisiä. Adjektiivit ovat luontaisesti komparatiivisia, joten toistoadjektiivi vastaa merkitykseltään usein joko komparatiivia tai superlatiivia. Tästä huolimatta toistoadjektiivitkaan eivät ole aina kategorisesti intensifioivia, vaan voivat korostaa myös prototyypisyyttä. Se on kuitenkin adjektiiveille melko harvinaista.

Toistosubstantiiveissa esiintyy kaikista tutkielman merkitysryhmistä eniten rajatapauksia, eli merkitys häilyy prototyypisyyttä korostavat ja intensifioinnin välimaastossa. Jos substantiivi on deverbaalinen, toiston myötä lisääntyvä ominaisuus voi olla esimerkiksi toiminnan toistuvuus tai kesto. Lisäksi toisto voi lisätä substantiivin adjektiivimaisuutta erityisesti tapauksissa, jossa lekseemillä on sekä adjektiivista että substantiivista käyttöä. Substantiivi siis pakottautuu (ks. luku 4.3) merkitykseen, joka ei ole sille kaikkein tyypillisin.

Toistosubstantiivien tapauksissa lisääntyvät ominaisuudet ovat sellaisia, että ne lisäävät samanaikaisesti sekä intensiteettiä että prototyypisyyttä. On pitkälti sopimuksenvarainen asia, kumpaan kategoriaan tällaiset toistosanat luokitellaan. Toisinaan toistosanan edellä esiintyvä sana ohjaa tulkintaa jompaankumpaan suuntaan.

7 Lopuksi

Olen kuvannut toistosanojen merkitykset tyypiteltyinä kahteen pääryhmään. Molemmat ryhmät jakautuvat lisäksi alaryhmiin. Tiivistän tässä luvussa olennaisimmat tutkimuksen havainnot ja pohdin, mitä ilmiö kertoo kielestämme. Vastaan samalla myös alussa esittämiini tutkimuskysymyksiin, jotka toistan vielä tässä:

1. Mitä eri merkityksiä toistosana voi kantaa?
2. Millä ehdoin toistosanan rakenne on produktiivinen?
3. Onko havaittavissa säännönmukaisuuksia eri sanaluokkien jakautumisesta toistosanojen merkityksen mukaan?

Olen lähestynyt toistosanoja konstruktiokieliopin näkökulmasta. Toistosanan asema konstruktiona ei ole kiistaton, mutta monet seikat puhuvat konstruktiostatuksen puolesta. Siitä huolimatta, että rakenteessa esiintyy variaatiota ja toistosanojen yhteydessä toisinaan kohosteisuutta tai metapuhetta, toistosanat ovat monilta osin vakiintuneita suomen kielen yksiköitä. Rakenne vaikuttaa produktiiviselta ja elinvoimaiselta. On siis perusteltua puhua toistosanakonstruktiosta.

Toistosanat eivät noudata perinteisiä suomen kielen sananmuodostusperiaatteita, vaikka yhdistäminen onkin yleinen sananmuodostuskeino. Toistosanakonstruktio on normitetusta yleiskielestä poikkeava rakenne, ja se näkyy myös toistosanojen esiintymisaslustoissa. Toistosanat esiintyvät lähes poikkeuksetta puheenomaisessa normittamattomassa tekstissä, kenties juuri niiden yleiskielestä poikkeavan rakenteen takia.

ISK:ssa (§ 425) on luonnehdittu toistosanakonstruktiota “karttuvaksi mutta harvinaiseksi”, ja analyysin perusteella kuvaus näyttää pitävän paikkansa. Toistosanakonstruktion määräluokka muodostuu substantiiveista, verbeistä, adjektiiveista ja adverbeistä. Toistosanakonstruktiolla ei vaikuta olevan semanttisia rajoituksia. Konteksti on olennaisessa roolissa toistosanan merkityksen tulkinnassa, joten konstruktion on mahdollista sijoittaa laaja kirjo erimerkityksisiä lekseemejä. Konstruktion rajoitukset ovat lähinnä pragmaattiset. Analogialla on todennäköisesti merkittävä vaikutus toistosanakonstruktion produktiivisuuden ylläpitämisessä.

Aineiston toistosanojen merkitykset jakautuvat seuraavan kuvion mukaisesti.

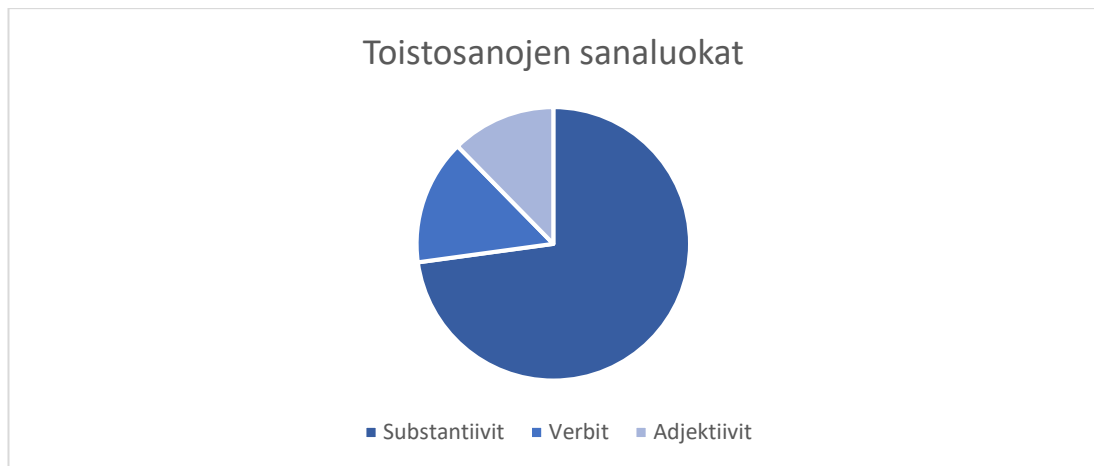
Kuvio 8. Toistosanojen jakautuminen merkitysryhmiin.

Prototyypillisyyttä korostavia toistosanoja on 69 % aineistosta ja intensifioivia 31 %. Tässä tilastossa *kotikoti* on laskettu mukaan prototyypillisyyttä korostaviin toistosanoihin, vaikka se poikkeaaakin statukseltaan hieman ryhmän muista toistosanoista. Jako kahteen merkitysryhmään on jossain määrin keinotekoinen, eikä läheskään aina mielekäs.

Merkitysryhmien jakautumisen analysoinnin sijaan voi tehdä päätelmän, että prototyypillisyyden ja intensiteetin korostaminen on toistosanoissa lähes yhtä yleistä. Todennäköisesti prototyypillisyyttä korostetaan hieman useammin kuin intensiteettiä.

Toistosanan merkitykseksi olisi mahdollista esittää ainoastaan prototyypillisuus, jolloin lisääntyvä ominaisuus olisi aina prototyypillisuus. Määritelmä kattaisi myös intensifioivat toistosanat, koska niissä intensiteetin, määrän ja ajan lisääntyminen lisää samalla myös prototyypillisyyttä. Näin pelkistetty kuvaus ei kuitenkaan kerro toistosanojen semanttisesta luonteesta tarpeeksi yksityiskohtaisella tasolla.

Sanaluokka ei vaikuta ratkaisevasti tulkintaan toistosanan merkityksestä. Molemmissa merkitysryhmissä esiintyy useimmiten substantiiveja, ja adjektiivit ja verbit ovat lähes yhtä yleisiä. Kuviossa 9 on kuvattu, miten sanaluokat jakautuvat kaikissa aineiston toistosanoissa.

Kuvio 9. Toistosanojen jakautuminen sanaluokittain.

Aineiston toistosanoista 73 % on substantiiveja, 15 % verbejä ja 12 % adjektiiveja. Voi siis todeta, että tyypillinen toistosana on muodotettu substantiivista.

Toistosanojen ominaisuuksiin liittyy myös niiden semanttinen mukautuminen osin toistosanan sanaluokan tyypillisen käyttäytymisen vastaisesti, eli pakottautuminen (ks. luku 4.3). Toistosanakonstruktiossa eri sanaluokat taipuvat merkityksiin, jotka eivät ole niille aivan prototyyppisiä. Esimerkiksi intensifioivat toistosubstantiivit muistuttavat adjektiiveja, ja prototyyppisyyttä korostavat verbit sekä adjektiivit taas muistuttavat substantiiveja. Työ antaa siis toistosanakonstruktion merkityksen lisäksi myös tietoa sanaluokkien käyttäytymisestä ja mukautumisesta.

Toistosanakonstruktio on ikoninen eli rakenne on yhteneväinen kielenulkoisen maailman kanssa. Kun kielenaines lisääntyy, myös merkitys lisääntyy. Selvimmin ikonisia ovat intensifioivat toistosanat, koska niissä lisääntyvä ominaisuus on jokin konkreettisesti havaittavissa tai mitattavissa oleva. Prototyyppisyyttä korostavissa toistosanoissa ikonisuus näyttäytyy abstraktimmalla tasolla.

Toistosanakonstruktion ominaisuudet ovat seuraavanlaiset:

1. Jokin toistettavan sanan ominaisuuksista kasvaa. Ominaisuus voi olla prototyyppisyys, varsinaisuus tai kirjaimellisuus, vanhuus tai intensiteetti. Kaikki nämä voi käsittää sisältyväksi prototyyppisyyden käsitteeseen.
2. Konstruktio on produktiivinen määräluokkansa puitteissa.
3. Konstruktio esiintyy pääosin normittamattomassa puheenomaisessa tekstissä.
4. Konstruktio on ikoninen.

5. Konstruktiossa esiintyy useimmiten joko eksplisiittisesti tai implikoidusti vertailukohta, johon toistosana vertautuu. Vertailukohta ei kuitenkaan ole pakollinen, jos toistosanan merkitys käy muutoin ilmi kontekstista.

Ennen kaikkea tämän tutkielman tulokset kertovat puhekielisestä ilmiöstä ja puhekielestä, mutta toisinaan puhekielen ilmiöt löytävät ajan kuluessa paikkansa myös kirjakiielestä. Toistosanakonstruktio on osoitus kolmesta asiasta. Ensinnäkin kielellisen toiston kirjo kielessä on moninainen, ja yksittäisellä rakenteella voi olla vaihtelevia tehtäviä. Suomen kielessä toistosanat ovat ennen kaikkea semanttinen ilmiö, eivät esimerkiksi kieliopillinen. Toiseksi toistosanat osoittavat, miten kielenkäyttäjät yhdessä muovaavat kielestä uusia ilmauksia ja merkityksiä. Kun tutut sanat järjestää uudella tavalla, saadaan aikaan uusia merkityksiä. Tästä seuraa kolmas, tärkein huomio: kieleemme elää ja voi hyvin, kun sitä käytetään ja muovataan uusiin muotoihin.

Lähteet

- BOOIJ, GERT 2010: *Construction Morphology*. New York: Oxford University Press Inc.
- BOTHA, RUDOLF P. 1988: *Form and meaning in word formation: A study of Afrikaans reduplication*. Cambridge: Cambridge University Press.
- FILLMORE, CHARLES J. & PAUL KAY 1995: *Construction grammar*. Käsikirjoitus. Stanford, CA: CSLI Publications.
- FRIED, MIRJAM & JAN-OLA ÖSTMAN 2004: *Construction grammar in a cross-language perspective*. CAL 2. Amsterdam: JBPC.
- GHOMESHI, JILA – RAY JACKENDOFF – NICOLE ROSEN – KEVIN RUSSELL 2004: Contrastive focus reduplication in English. – *Natural language & linguistic theory* s. 307–357. Saatavissa: <https://ase.tufts.edu/cogstud/jackendoff/papers/salad-salad.pdf>. Viitattu 22.4.2019
- GOLDBERG, ADELE 1995: *Constructions. A construction Grammar Approach to Argument Structure*. Chicago: The University of Chicago Press.
- 2006: *Constructions at Work: The Nature of Generalization in Language*. Oxford: Oxford University Press.
- HEINONEN, PILVI 2017: *Evalointi opettajan vuorovaikutustoimintana. Osallistajuuden ulottuvuudet luokahuoneessa*. Helsinki: Unigrafia Oy.
- HILPERT, MARTIN 2014: *Construction Grammar and its Application to English*. Edinburgh: Edinburgh University Press Ltd.
- HASPELMATH, MARTIN 2002: *Understanding Morphology*. New York: Oxford University Press.
- HAIMAN, JOHN 1980: The iconicity of grammar: isomorphism and motivation. – *Language* 56 s. 515–540.
- INKELAS, SHARON & CHERYL ZOLL 2005: *Reduplication*. Cambridge: Cambridge University Press.
- ISK = HAKULINEN, AULI – MARIA VILKUNA – RIITTA KORHONEN – VESA KOIVISTO – TARJA-RIITTA HEINONEN – IRJA ALHO 2005: *Iso suomen kielioppi*. SKST 950. Helsinki: SKS.
- KOIVISTO, VESA 2013: *Suomen sanojen rakenne*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- KOTILAINEN, LARI 2007: *Konstruktoiden dynamiikkaa*. Saatavissa: <https://helda.helsinki.fi/bitstream/handle/10138/19645/konstruk.pdf?sequence=2&isAllowed=y>. Viitattu 22.4.2019

- Kielitoimiston ohjepankki. Saatavissa: <http://www.kielitoimistonohjepankki.fi/>. Viitattu 22.4.2019.
- KS = *Kielitoimiston sanakirja*. Saatavissa: <https://www.kielitoimistonsanakirja.fi/>. Viitattu 22.4.2019.
- LAKOFF, GEORGE 1986: *Women, fire and dangerous things*. Chicago: University of Chicago Press.
- LAKOFF, GEORGE & MARK JOHNSON 1980: *Metaphors We Live by*. Chicago: University of Chicago Press.
- LEINO, JAAKKO 2003: *Antaa sen muuttua. Suomen kielen permissiivirakenne ja sen kehitys*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- LEINO, PENTTI 1993: *Suomen kielen kognitiivista kielioppia: 1, Polysemia – kielen moniselitteisyys*. Kieli 7. Helsingin yliopisto: Suomen kielen laitos.
- LINDSTRÖM, JAN 1999: *Vackert, vackert! Syntaktisk reduplikation i svenskan*. Studier i nordisk filologi 77. Helsingfors: Svenska litteratursällskapet i Finland.
- MÄNTYNEN, ANNE & SARI PIETIKÄINEN 2009: *Kurssi kohti diskurssia*. Tampere: Vastapaino.
- ONIKKI-RANTAJÄÄSKÖ, TIINA 2001: *Sarjoja. Nykysuomen paikallissijaiset olotilanilmaukset kielen analogisuuden ilmentäjänä*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- PERSSON, GUNNAR 1974: *Repetition in English. Part 1: Sequential repetition*. Uppsala: Uppsala University.
- ROSCH, ELEANOR 1977: Classification of real-world objects: Origins and Representations in Cognition. Johnson-Laird, Philip & Wason, Peter (toim.): *Thinking: readings in Cognitive Science*. Cambridge: Cambridge University Press.
- RÄSÄNEN, MATTI 2010: *Päivä päivältä enemmän ja enemmän. Suomen toistokonstruktioita*. Helsinki: Yliopistopaino.
- Tieteen termipankki 2019. Saatavissa: <https://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu/en>
- VARTIAINEN, VILMA 2016: *Ihan kunnon tutkielmatutkielma. Suomen kielen toistosanojen merkitysten tarkastelua*. Kandidaatintutkielma. Helsingin yliopisto, suomen kieli.
- WIERZBICKA, ANNA 1986: Italian reduplication: cross-cultural pragmatics and illocutionary semantics. *Linguistics* 24 s. 287–315.
- WITTENGSTEIN, LUDWIG 1981: *Filosofisia tutkimuksia*. Juva: WSOY.

Yle uutinen: Lankapuhelin jää historiaan – uskollisia käyttäjiä löytyy vielä joitakin vuosia.
Saatavissa: <https://yle.fi/uutiset/3-9354263>. Viitattu 22.4.2019

Liite 1. Luettelo aineiston toistosanoista ja niiden lähteistä.

Verkkolähteisiin on viitattu aineiston keruun aikana aikavälillä 15.5.2016–22.4.2019.

pettämispettämistä, <http://keskustelu.suomi24.fi/t/1772218/missa-olet-rakas-rollitytto-en-ole-pettanyt-sua!>
tappelutappelu (kuvakaappaus Jodelista)
hallitus-hallituksella, Aalto-yliopiston koneinsinöörikillan fuksiopas 2015
tulevaisuus-tulevaisuutta, Sinä päivänä s.12
isot isot, <http://annajasebastian.indiedays.com/2015/05/14/amazing-barcelona/>
tanssitanssi, http://www.meidanperhe.fi/keskustelu/302255/ketju/kristiina_ja_marko
kaverikaveri, http://www.vauva.fi/keskustelu/4235898/ketju/11_5v_poika_sanoo_etta_paras_kaveri_on_aiti
kaverikaveri, <http://kaksplus.fi/threads/the-ketju.2218883/page-7244>
työtyö, <https://ask.fm/celesteschichmann/answers/127583651435>
työtyöstä, <http://kolmistaan.bellablogit.fi/ajankohtaiskatsaus-11-12-2015/>
työtyö, <https://www.lily.fi/blogit/juliaihminen/mita-sivuduuneja-olette-tehneet-oman-tyon-tai-opintojen-ohessa>
omanoman, <http://andshewgrewup.blogspot.com/2015/12/21.html#.Vmcx93bhDIU>
kiskakiskalta, yksityinen facebook-profiili
laskulaskut, <http://www.lily.fi/blogit/tickle-your-fancy/oi-miksi-miksi-miksi#comment-form>
lomalomaa, <http://operaatioomakotitalo.blogspot.fi/2012/10/tuntuu-taas-silta-etta-remppa-ei-etene.html>
kotikoti, <http://andshewgrewup.blogspot.com/2014/02/maailman-parhaat-lihapullat.html#.VnBXjfmLTIU>
kotikotiin, http://andshewgrewup.blogspot.com/2014_02_01_archive.html#.VnBXkPmLTIU
kotikotoa, <http://anna.fi/kia-karin/muoti-ja-kauneus/kia-karin/ensimmainen-joulu-poissa-kotikotoa>
kotikotona, <http://anna.fi/kia-karin/muoti-ja-kauneus/kia-karin/ensimmainen-joulu-poissa-kotikotoa>
kotikotiin http://www.demi.fi/keskustelut/oma-planeetta/porukat-pyyteli-mua-tanaan-muuttaan-takas-kotikotiin-d#.VnBbD_mLTIU
kotikotoa, <http://annika-o.indiedays.com/2016/01/19/yksinasumisen-ilot-ja-surut/>
kotikodeistamme <https://www.annikaollila.fi/2016/01/yksinasumisen-ilot-ja-surut/>
koti kotoota <http://elizavetaa.blogspot.fi/2016/01/everyday-outfit.html>
kotikoti, <http://annajasebastian.indiedays.com/2016/01/11/makuuhuoneunelmia/>
kotikotona, (kuvakaappaus Jodelista)
kotikotona, (kuvakaappaus Jodelista)
kotikotona, (kuvakaappaus Jodelista)
valmentajavalmentaja <http://helsinkirugbyclubnaiset.nimenhuuto.com/messages?page=56>
ruokaruuan <http://kolmistaan.bellablogit.fi/vinkki-siihen-kuinka-lapsen-saa-syomaan-kasviksia/#comments>
bailausbailaus <http://annika-o.indiedays.com/2016/01/02/no-se-eka/>
tyhjätöhjään <http://eevakolu.fi/tee-tilaa/#comments>
valmisvalmis <http://jofli.vuodatus.net/lue/2009/06/kun-valmis-ei-ole-valmis>
valmisvalmis <http://www.risingshadow.fi/keskustelut/index.php?topic=7774.30:wap2>
huonehuone <http://www.demi.fi/keskustelut/tyyli-ja-kauneus/apua-huoneiden-kanssa-kuvatonta#.Vq4hrPmLTIU>
ruokaruokaa <http://www.demi.fi/keskustelut/oma-planeetta/her%C3%A4sin-just-s%C3%B6isink%C3%B6-aamupalaks-smoothie-vai-lasagnea#.Vq4qQPmLTIU>
puhelinpuhelin http://www.demi.fi/keskustelut/oma-planeetta/kivaku-mun-ovipuhelin-hajos-ku-joku-venas-siel-ovella#.Vq4tB_mLTIU
pihvipihvi <http://thathereason.blogspot.fi/2013/04/coming-up.html>
sotasota, <http://fourpiecesofworld.blogspot.fi/2015/01/what-if-seeing-each-other-again-changed.html>
kalenterikalenteri, <http://koppifoorumi.com/phpBB3/viewtopic.php?t=49&start=80>
kirjakirja, <http://www.nurmijarvenuutiset.fi/artikkeli/129648-kirjakirja-viehattaa-sahkoista-enemman>
kirjakirja, <http://pjarvinen.blogspot.fi/2010/11/sahkoinen-kirja-on-tulevaisuutta.html>

kirjakirja, <http://pjarvinen.blogspot.fi/2010/11/sahkoinen-kirja-on-tulevaisuutta.html>
 kirjakirja, <http://pjarvinen.blogspot.fi/2010/11/sahkoinen-kirja-on-tulevaisuutta.html>
 kirjakirja, <http://pjarvinen.blogspot.fi/2010/11/sahkoinen-kirja-on-tulevaisuutta.html>
 kirjakirja <http://kvaak.fi/keskustelu/index.php?topic=692.25>
 kirjakirja <http://pmlhti.fi/uutiset/toimiala/ikean-luettelossa-alkuper%C3%A4inen-kosketusk%C3%A4ytt%C3%B6liittym%C3%A4/>
 opettajaopettaja, <http://anniinabergenissa.blogspot.fi/2014/02/snakker-du-norsk.html>
 kamerakamera, <http://www.yksivaihde.net/site/foorumi/topic.php?id=16998>
 kamerakamera <http://eisaaruokkia.blogspot.fi/2012/03/pyhan-patrickin-paivan-jalkitunnelmia.html>
 kamerakamera <http://kariav-annat.blogspot.fi/2011/11/saksa-on-nasta-maa-2.html>
 kamerakamera <http://the-diary-of-ballerina.blogspot.fi/2015/02/hetkia.html>
 meikkimeikki, <http://www.naimisiin.info/yhteiso/topic/13707-paljonko-maksat-kampauksesta-ja-meikist%C3%A4/page-12>
 korttikortti, <http://www.lancashireheeler.fi/forum/viewtopic.php?f=9&t=55&start=990>
 korttikortti, <http://fin-tuning.net/FTBB/index.php?action=printpage;topic=4216.0>
 korttikortti (screenshot Jodelista 5.10.2017)
 lääkelääke, <http://www.tiede.fi/keskustelu/4002101/ketju/psykyiset-voitot-ei-kesta-kauan>
 lääkelääke, <http://aqua-web.fi/forum/viewtopic.php?f=32&t=103612>
 lääkelääke, <http://terveyshymy.fi/artikkelit/elainten-hieroja-on-tyytyvainen-uuteen-tuotesarjaan>
 raharaha, <http://varikaspipsa.blogspot.fi/2015/12/minun-jouluni-2015-joululahjat.html>
 raharaha, http://pallolaajennus.blogspot.fi/2012_09_01_archive.html
 juttujuttu, <http://jennasaidyes.blogspot.fi/2016/03/projekti-mekkoon-mahtuminen.html#.VtwuRvmLTIU>
 postiposti, http://www.savonmaa.fi/index.php?option=com_content&view=article&id=6609:prinsessaa-tapaamassa&catid=20:alakerta&Itemid=47
 postiposti, <http://www.demi.fi/keskustelut/oma-planeetta/mista-tiedan-tuleeko-pakettini-postilaatikkoon-vai-pakettiautomaattiin#.VtwvhPmLTIU>
 postiposti, <http://keskustelu.jatkoaika.com/threads/tyhmien-kysymysten-ketju.41455/page-6>
 liikuntaliikunta, <http://epaper.edita.fi/fysi/02-2014/files/assets/basic-html/page30.html>
 leipäleipä, http://pupuhampurilaisena.blogspot.fi/2013_03_01_archive.html
 taulutaulu, <http://vanhankerrostalonasukkeja.blogspot.fi/2014/08/seinalla.html>
 taulutaulu, <http://hennankengissa.blogspot.fi/2015/01/sisustusjuttuja.html>
 saippuasaippua, <https://blogit.terve.fi/karkkipaiva/saippua-vs-saippua/>
 saippuasaippua, <http://tuopillinen.blogspot.fi/2015/09/nanoprul-pelgulinna-olu.html>
 jalkajalka, <http://blonditmaailmalla.blogspot.fi/2011/10/kaikkea-kivaa-taas.html>
 jalkajalka, <http://www.lemmikki.se/viewtopic.php?p=1287453>
 kaupunkikaupunki, http://www.demi.fi/keskustelut/vapaa-aika/montako-kertaa-olet-kaynyt-rodoksella#.Vtw_IPmLTIU
 kaupunkikaupunki, <http://forum.isory.org/viewtopic.php?t=579>
 kaupunkikaupunki, http://www.demi.fi/keskustelut/vapaa-aika/brighton-2015-157-48-internatoinal-pariisi#.Vtw_nPmLTIU
 vaippavaippa, <http://kaksplus.fi/threads/esikoishaaveista-plussanneet-vol-2-0.1201558/page-38>
 äitiäiti, <http://sumuinensunnuntai.blogspot.fi/2006/05/jnnitt.html>
 kipeäkipeä, <http://tuplatreenaa.blogspot.fi/2010/10/jalkea-ja-esineet.html>
 kipeäkipeä, <http://kaksplus.fi/threads/37-2-laempoeae-kouluun-vai-ei.1831844/>
 kipeäkipeä, <http://its-all-about-me.blogspot.fi/2011/02/lisa-rinna-ive-got-you-upper-lip.html>
 suomalaisensuomalainen, <http://annakarolin.blogspot.fi/2015/03/ensimmainen-video.html>
 suomalaisensuomalainen, <http://keskustelu.suomi24.fi/t/9682029/suomen-ruotsalaista-oikeudenkaytto>
 salaattisalaatti, <http://aivovaimon.vuodatus.net/lue/2009/02/miten-laittaa-blogi-tuottamaan>
 punainenpunainen, <http://kaksplus.fi/threads/arvon-palstailijat-voisitteko-neuvoa-minua-minkaelaiset-asusteet-sopivat-taehaen-uuteen-takkiini.1834410/>
 punainenpunainen, <http://julietjonesia.blogspot.fi/2014/04/pirullinen-kuontaloni.html>
 punainenpunainen, <http://colourme.indiedays.com/2016/02/12/poika-nimelta-peikonlehti/>
 punainenpunainen, <http://vaatekomero.blogspot.fi/2011/05/lisaa-punaista.html>

keltainenkeltainen, <https://www.demi.fi/keskustelu/tyyli-ja-kauneus-valmistujaismekko-kaksoistutkintolakki-yoyoy>, <http://aurooraamurusko.blogspot.fi/2014/10/abcd-elamani-aakkoset.html>
 jeesusjeesus, http://www.demi.fi/keskustelut/oma-planeetta/m%C3%A4-luulin-joskus-5-vuotiaana-ett%C3%A4-on-jeesus#.Vt_uVPmLTIU
 lahjalahja, http://www.demi.fi/keskustelut/suhteet/onko-teidan-mielesta-todella-tarpeetonta-muistaa-lahjalla-intista-kotiutuvaa#.Vt_vWfmLTIU
 aikuinen aikuinen, http://www.demi.fi/keskustelut/keho/kerro-25-totuutta-itsestasi#.Vt_1FPmLTIU
 aikuinen aikuinen, <http://andependant.blogspot.fi/2013/10/20-vuotias-mina.html>
 juhlahuhla, <http://kaksplus.fi/threads/minkaelaisia-juhlaavaatteita-itse-tykkaaeette-pitaae.1022511/>
 juhlahuhla, <http://granadanauringonalla.blogspot.fi/2012/01/navidad-reyes-y-ano-nuevo.html>
 kuollutkuollut, <http://keskustelu.jatkoaika.com/threads/mit%C3%A4-1%C3%A4%C3%A4kkeit%C3%A4-k%C3%A4yt%C3%A4t-mit%C3%A4-sairauksia-sairastat.44892/page-2>
 kuollutkuollut, <http://kaksplus.fi/threads/papan-kuolleista-nouseminen.1000877/>
 farkutfarkut http://andshegrewup.blogspot.com/2015/01/best-of-best-2014-pt-1.html#.VuBuZ_mLTIU
 farkutfarkut, <http://marislifeinpictures.blogspot.fi/2014/02/280214.html>
 keikkakeikka, <http://www.demi.fi/keskustelut/oma-planeetta/vittu-ku-ei-voi-mitaan-teha-jos-ei-oo-kavereita#.VuBxbvmLTIU>
 keikkakeikka, <http://www.demi.fi/keskustelut/musa/all-time-low-keikka-0#.VuBxcfmLTIU>
 lappilappi, <http://www.demi.fi/keskustelut/syvalliset/minka-kaupungin-kohdalla-mielestasi-alkaa-lappi#.VuBzXfmLTIU>
 ruokaaruokaa, <http://www.demi.fi/keskustelut/oma-planeetta/yhyyy-tein-ruokaa-ja-t%C3%A4st%C3%A4-ei-tullu-yht%C3%A4%C3%A4-nii-hyv%C3%A4%C3%A4-ku-miehen-tekem%C3%A4st%C3%A4#.Vy34zfmLTIU>
 vauvavauva, <http://butimahumannotasandwich.indiedays.com/2015/01/21/vauvaikava/>
 vauvavauva, <http://butimahumannotasandwich.indiedays.com/2018/03/15/arkiviikon-kuulumiset-me-lahdetaan-ouluun/>
 mumumumumi (kuvakaappaus Facebookista)
 ravintolaravintola (kuvakaappaus Jodelista)
 ravintolaravintola (kuvakaappaus Jodelista)
 iltailta (kuvakaappaus Whatsappista)
 ilta ilta (kuvakaappaus Jodelista)
 fuksifuksi (kuvakaappaus Jodelista)
 uikkariuikkari (kuvakaappaus Jodelista)
 laukku laukku (kuvakaappaus Jodelista)
 arki-arki, <https://www.lily.fi/blogit/juliaihminen/alppu-tayttaa-tanaan-kaksi-kaikki-kaikki> (kuvakaappaus Whatsappista)
 tekstiteksti (kuvakaappaus Snapchatista)
 siisti siisti (kuvakaappaus Jodelista)
 tyttötyttö (kuvakaappaus Jodelista)
 laivalaiva (kuvakaappaus Jodelista)
 kauppakauppa (kuvakaappaus Jodelista)
 kauppakauppa, <https://www.demi.fi/keskustelu/tyyli-ja-kauneus-high-neck-bikini-top>
 kauppakauppa, <http://kirjeitadecolle.blogspot.com/2012/06/sekalaista.html>
 kummituskummitus (kuvakaappaus Jodelista)
 vanhavanha, <https://kaksplus.fi/threads/vinkej-kiikkustuolin-kunnostukseen-laehinnae-verhoiluun.1870282/>
 vanhavanha, <https://keskustelu.suomi24.fi/t/3850298/hikinauha-paahan>
 tenttitentti, <http://sprakochfolkminnen.diva-portal.org/smash/get/diva2:1177349/FULLTEXT01.pdf>
 taukotauko, <http://sprakochfolkminnen.diva-portal.org/smash/get/diva2:1177349/FULLTEXT01.pdf>
 koekoe, <http://foorumi.helmetti.fi/viewtopic.php?t=105&start=285>
 koekoe, <https://www.demi.fi/keskustelu/huvit-kevaan-ihmemaa-25-kaiivattaisiin-muutamaa-uutta-aktiivista-hopottelijaa-mukaan>
 takkitakki, <http://katjazlife.blogspot.com/2017/04/viimeaikojen-tilauksia.html>

kypsäkypsä, <http://tuulennontupa.blogspot.com/2014/09/punaista-ja-mustaa.html>
 raskaanaraskaana, <https://www.vauva.fi/keskustelu/3188147/la-helmikuu-2019>
 pyöräilläpyöräillä, (whatsapp-viesti)
 tunteatuntea, <http://sekundaristi.blogspot.com/2010/01/hapi-nyy-jio-hapi-nyy-jio.html>
 soittaasoittaa, <https://www.demi.fi/keskustelu/suhteet-baarisaato-puhelinsoitto-kertakaikkiaan-vaan-mahdoton-yhtalo>
 ryyppäämään ryyppäämään, (kuvakaappaus Jodelista)
 juodajuoda, <http://forum.cosmopolitan.fi/index.php?threads/vanha-keskustelualue-h%C3%B6p%C3%B6tell%C3%A4%C3%A4n-ja-purkaudutaan-vi.6989/page-69>
 uidauida, <https://www.instagram.com/kohonenkrista/p/BmbKTEkHfkm/>
 uimaan uimaan, <https://www.demi.fi/keskustelu/tyyli-ja-kauneus-te-jotka-kaytte-rannalla-kesaisin>
 lähteälähteä, <http://www.mekkokaappi.fi/2015/12/merkilliset-kivet.html>
 lähteälähteä, <http://losinmyinsanity.blogspot.com/2014/05/kirotut-eivat-tietansa-kysy.html>
 juostajuosta, <https://eagletowncrossfit.com/2014/09/22/maanantai-220914/>
 juostajuosta, <https://www.instagram.com/miiamariasalmi/p/BYCxyhLBHQE/?hl=bg>
 juosta-juosta, <https://www.demi.fi/keskustelu/sportti-paljon-jaksat-juosta>
 tykätätykätä, <https://www.irc.fi/user/Zulie/blogs>
 seurustellaseurustella, <https://keskustelu.suomi24.fi/t/3346950/lasketaanko-pettamiseksi>
 rakastaarakastaa, <https://amia.vuodatus.net/lue/2014/02/flunssaisia-ajatuksia>
 tappaatappaa, <https://www.tapatalk.com/groups/houkutus/the-first-time-kaeaennoesfic-tauolla-t1544.html>
 harrastaaharrastaa, <http://www.petsie.fi/forums/496-agility/page/83>
 lukealukea, <https://alyvuoto.epione.fi/index.php?topic=11618.330>
 lukealukea, <http://www.moretolove.fi/2009/09/more-blogs-to-love.html>
 syödäsyödä, <https://www.instagram.com/p/9ISZovDMeh/>
 syödäsyödä, <https://www.instagram.com/p/9ISZovDMeh/>
 syödäsyödä, <https://keskustelu.suomi24.fi/t/10340442/sanomalehti>
 eka eka, (kuvakaappaus Jodelista)
 ruokaruoka (kuvakaappaus Jodelista)
 juosta-juosta,
https://www.vauva.fi/keskustelu/1177545/ketju/jaksatko_juosta_10_km_pidatko_itseasi_hyvakuntoise?page=2
 kaverikaveri, <https://kaksplus.fi/threads/miltaa-teistae-tuntuu-kun-kumppaninne-kaey-exaen-ja-heidaen-yhteisten-lasten-kotona-synttaareillae-ilman-sua.1932895/page-4>
 kaverikaveri, <http://rusettiluistin.suntuubi.com/?cat=1007&lang=fi&id=387>
 viiniviini, (kuvakaappaus Jodelista)
 kuollakuolla, https://www.hs.fi/nyt/fokit/car-2000006044588.html?fbclid=IwAR0ohAivP-P-HwpM2rf_RZSwGOCBKj8y0S22RVStsgd-qTep37cpnAKNWpY
 pikaruokapikaruokaketjusta, <http://butimahumannotasandwich.indiedays.com/2019/04/05/terkkuja-tukholmasta/>
 kotikoti, https://www.vauva.fi/keskustelu/1718448/ketju/kotikoti_taa_oli_uusi_termi_mulle_
 kotikoti, ruokaruoka, lomaloma, kirjakirja, <https://irc-galleria.net/user/Deeveri/blog/53409253-yhdyssanat-joissa-esiintyy-sama-sana-useaan-kertaan>